

OMNIPOTENTI, IMPERATORI VNIVERSI, ET imperatorum Domino, vnico & in trinitate ineffabili, viuenti Deo, suo liberalissimo plurimum mæcenati Petrus Gregorius.

134

Præterierunt aliquot anni, adoræde Domine, quibus talentum, quod nullis præcedentibus meritis largitus mihi es, oportuit me negotiationi commodæ concedere: requirere usuras & accessiones, si quas fecisse sorti. Non potui certè rationes calèdarij, tibi qui omnia nosti, subtrahere: cõscijs mihi tamen, quod non ea qua decebat diligètia sim in eo negotiatus, ausus nõ fui statim ubi petijsti, exiguum illud quod apud me erat peculicium promere, uix ad sortè exoluèdam sufficiens. Verum cogi-

* 2 tantum

OMNIPOTENTI, IMPERATORI VNIVERSI, ET
 imperatorum Domino, vnico &
 in trinitate ineffabili, vuenti
 Deo, suo liberalissimo plurquam
 mæcenati Petrus Gregorius.

Reuerentur aliquot anni,
 adorade Domine, quibus
 talentū, quod nullis præ-
 cedentibus meritis largi-
 tus mihi es, oportuit me
 negotiationi commodæ concedere: requi-
 rebas usuras & accessiones, si quas fecisse
 sorti. Non potui certè rationes calēdarij,
 tibi qui omnia nosti, subtrahere: cōscius
 mihi tamen, quod non ea qua decebat dili-
 gentia sim in eo negotiatus, ausus nō fui
 statim ubi petijsti, exiguum illud quod a-
 pud me erat peculicium promere, uix ad
 sortē exoluēdam sufficiens. Verum cogi-

* 2

tanti

tanti mihi, & opes quibus abundas, cum
ea qua premor inopia conferenti, subit:
te non tam lucrum quod postulas, quam
animum & laborem debentis perpende-
re. Quamobrem & ea spe firmatus, ad
suspendendas initas iam rationes, proque
interusurio, hoc opusculum breue quidem.

sed, ni fallor, perquam reipublice
utile, tuo nomini obtuli,
reliqua omnia si an-
nuus, reddi-
turus.

CHRISTIANISSIMO

REGI GALLIARVM ET

Polonia, Henrico 111. P. Gre-
gorius academia Cadur-
censis professor
publicus.

* *

VO sunt, Christianis-
sime Rex, quibus ciui-
lis societas stabili, &
semper conseruata est,
ratio & legitima coa-
ctio: illa, leges peperit, ista, leges con-
seruauit: vt contra, parum sit arma
foris esse, nisi sit consilium domi, &
quod ratio non suadet, vltio impe-
rat. Aque & artes imperatoriae, duae,
in legibus optimis conderdis, & in
armis legitime pertinet adis: vtraque
pacem sine habet, & pacis quietisque

*

3

desi

desideriū, reges cōstituit. Bella susci-
piuntur, vt in pace viuatur, & leges
in pace colimus, vt belli causas præ-
sciindamus. Idcirco optimæ cuiusq;
benè institutæ reipublicæ, olim im-
peratores & principes, non solum in
pugnam educere acies, sed & bonis
probitque disciplinis instructi, exer-
citiū continere, & regere nouerant,
quibus eruditis & aq̄issimis oratio-
nibus & legibus, concitabāt, exacue-
bant, retrahebant & continebant;
militum enses & animos subdito-
rum & hostium mentes: vt non tam
vi armata, quàm iusto & accommo-
do consilio, oppida, ciuitates, pro-
uincias, & regna ipsa subigerent. in
hoc præstabant cæteris Romani, ho-
minūque benè imperantium soli,
laude vt plerūque digni habiti sunt.
Et quidem, vi vel robore exercitus,
hostem aggredi, brutorum ferocium
moribus peculiare & proprium. quæ
furo

furore iræ in ipso impetu concitan-
tur. At, cum hoste, consilio cong-
redi, Vulcaniique se tegere armis,
expugnare & debellare superbos,
prudentissimi & absolutæ virtutis
principis est. Vt merito gloria im-
mortali donandi & celebrandi sint,
qui regum ingenia, humanioribus
& iuris vtriusque disciplinis, ab
ineunte ætate imbuunt, & cum Mar-
tis laboribus, in illorum institutio-
ne Palladis artes maritant & con-
ferunt. Quæ omnia simul hæc, im-
peratori optimo necessaria. Is enim
qui solum sanguinolentus nouerit
temerè instruere turbas & legiones,
vix est, qui non in Phalaridis de-
clinet crudelitatis infamiam: vt is,
qui solum studiis liberalibus & legi-
bus componendis omnem laborem
impendit, rarum est, si non in Nini
declinet otium: et si, propter impio-
rum audaciam, quæ araneorum te-
las

las violant, ni compeſcantur, non
imperio priue. ur. Ex vtroque au-
tem, admirandus & optimus naci-
tur & deſideratur à populis princeps.
Quo factum, vt triplex iſta tua Gal-
lia, prudentiſſimo & magnanimo
principe, fratre tuo Rege Chriſtia-
niſſimo orbara, tui deſiderio qui a-
beras aliquandiu, ingemuerit : ſpem
ſtatam, in tam turbato ſtatu, & in-
cendio tam latè propagato ſedi-
tionum, in te vno poſt Dei opem
habens : tanquam in eo, qui di-
ſciplinæ ſuæ militaris, vſque adè
in ante actis iuuenilibus annis te-
ſtimonium celebre dederit, & qui
vſque adè bonos, peritos, &
prudentes honorauerit, ſeſeque ita
eruditum & probum exhibuerit, vt
à Sarmatis ſiue Poloniſſibus in co-
mitiis, multorum hominum, & tri-
buum milibus conſtiparis, ſolus ele-
ctus dignùtque habitus ſit, ad bar-
bara

bara & indomita vicina regna con-
culcanda. Cœperat quidem, Polo-
nia te hoc anno frui, & iam cogita-
bant hoſtes eius, de pace & tributi
oblacione, ſed reuocauit te non mi-
nore cum tui laude regnum natale,
quàm Polonia inde eiegiſſet. Poruit
enim vltra id quod eras dignus eo
regno, te regni ſpendor prouocare.
Sed quod in regnum natale redieris,
eximium magis quippiam fecit, non
enim te reduxit viuendi in otio vel
ſplendore voluptas, ſed afflictarum
rerum commiſeratio, patriæ pietas,
& proximorum labor immenſus : vt
curares, componeres, & reſtitueres
ea quæ non niſi à principe bonis le-
gibus & diſciplinis, & militari arte
inſtructo, curari, componi, & reſti-
tui queunt. Ates itaque talis nobis,
& talia nobis proximè futura
ſperamus, & pro ſis Deo gratias &
tibi agimus : te omnes non vt re-
gem

* 5

gem solùm , sed vt sapientissimum
pastorem populorum , afflicti expe-
ctabant : te , vt patrem amplectun-
tur & venerantur , tibi sua quotidie
& magna certè & quæ habent cun-
cta , offerunt , deuouent , & consecrât.
Ego quoque , qui non habeo , quo
possim ad modulum lætitiæ animi
mei gratulari , qui non eas opes quas
tibi reliqui offerunt possideo , thesau-
ri mei quasdã primitias exhibeo ,
Cõpendiũ inquam , cognitionis rerũ
vniuersarum , per syntaxes cõpositũ.
Cui accedet , Dei & tuis auspiciis , sta-
tim alia secunda pars , quæ syntaxes
omnium artium , si Deus voluerit , &
si vixero , producã cum commen-
tariis vtriusque partis , additãque
magna epitome iuris vtriusque , in
qua plusquã decem annos laboraui.
Quæ vt spero , poterunt rempublicã
aliqua in parte iuuare , erũntque tibi
& posteris , testes locupletissimi otij
nostri

nostri literarij , & quietis à lectio-
nis iuris ciuilibus quotidianis impetra-
ta , omnia enim , me vtilitati repu-
blicæ , & meipsum , debere arbitror :
vt si quando in tuo comitatu Ca-
durcenti , & academia eius , in qua
publicus dictus sum professor iuris
Casarei , à prælectionibus vacare
contingat aliqua iusta causã , tem-
pus illud vacuum ab hoc labore nõ
sit , eo semper viuens animo , vt vl-
lam non sinam præterire occasiõem ,
ex qua putem meo labore , vtili-
tatem communi societati accessurã ,
quin si eam præstare possim , non ex-
periar : sed eo lubentius , quod sciam
certũque sim , nos ante oculos la-
borare principis & imperatoris op-
timi , qui merita cuiusque distingue-
re nouit . Quamobrem imperator
Christianissime , interim hoc mu-
nusculum pro pignore mei obsequij
erit & gratulationis dum cætera par-
turio

turio, ab eo inquam, oblatum, qui
certus est, principem omnibus in-
structum artibus imperatoris, non
tantum milites strenuos, sed & eos
qui in pertractandis artibus & legi-
bus versantur, ad reipublicæ utilita-
tem, gratos habere.

Deus in cuius potestate cor regū
est, tuam Christianissime princeps,
mentem & manum, ad promouendā
suam gloriam, & imperij tui
fœlicitatem dirigat. Lu-
gduni prid. Non.
Nouembris.

1574.

*Elenchus singulorum librorum:
& capitum.*

L I B. I.

- Cap. 1. De cognitionis distinctione. pa-
gina. 1.
2. De methodo & gradibus, quibus per-
ficitur cognitio. p. 3.
3. De præcautione obseruanda in cogni-
tione habenda, disputatione instituenda,
in quæstionibus & earū solutionibus. p. 6.
4. De generali rerum consideratione. p. 8.
5. De accidente generaliter. p. 11.
6. De secunda rerum consideratione, per
materiam & formam. p. 13.

L I B. I I.

- Cap. 1. De artis speculo p. 15.
2. De vſu & praxi speculi. p. 20.
3. De exordio. p. ca.
4. De tribus dicendi partibus. p. 21.
5. De quæſtione in genere. p. 22.
6. De quæſtione vtrum vel an. p. 24.
7. De quæſtione quid, quis, quæ, quod fit.
8. Modi effendi in alio, ex variis autho-
ribus in vnum ſchema ordinati. p. 27.
9. De ſinitione p. 29.
10. De notiſ vera & optima: ſinitionis.
p. 32.

II. De

- 11 De specie. p. 33.
 12 De differentiis. p. 37.
 13 De proprio. p. 36.
 14 De accidente. p. 37.
 15 De individuo. p. 38.
 16 De tertia quæstione quotuplex, & de loco diuisionis. p. 39.
 17 De quarta quæstione, de quo vel ex quo. p. 42.
 18 De quinta quæstione à quo & per quæ. p. 44.
 19 De sexta quæstione, iuxta vel secundū quid. p. 45.
 20 De septima quæstione cuius. p. 46.
 21 De quæstione octaua, propter quid. p. 47.
 22 De nona quæstione quare. p. 47.
- LIB. III.
- Cap. I. De nomenclatura relationum distinguendum. p. 48.
- 2 De differentia & concordantia. p. 48.
 3 De contrarietate vel contrario. p. 54.
 4 De principio. p. 57.
 5 De causis. p. 61.
 6 De medio. p. 66.
 7 De fine. p. 68.
 8 De maiori, minori, & æquali.
- LIB. IIII.
- Cap. I. De bonitate. p. 71.

2. De

SYNTAXEON

ARTIS MIRABILIS,

LIBER PRIMVS.

De cognitionis distinctione.

CAPVT I.

Væ sunt cognoscendi species, quibus, veluti lumine quodam prælucente, abdita & incognita manifesta fiunt. Atque in summa, Omnis cognitio erit, vel diuina vel humana. Diuina est, quæ à diuino numine fit, vel mediatè vel immediatè.

Mediatè, illa est fluens, quæ est ad nos declarata per Angelos, siue bonos seu malos: per prophetas, per sacramenta, per reuelationes: quæ quidem fiunt per mylteria, insomnia, per visiones.

Porro visionum, aliæ sunt sensibiles, aliæ imaginariæ, aliæ intellectuales.

Sensibiles sunt, quando aliquid videtur exterius, & intelligitur significatum eius: Sicuti dum Daniel vidit inscribi parieti ab Angelo,

2

Angelo,

Angelo, Mane, Thetel, Phares, & mysteriara intellexit, in prophetia Danielis.

Imaginariaz, quãdo in vi imaginatiua formantur imagines virtute diuina, ad aliquid significandum occultum: vt quando Daniel vidit quatuor animalia ascendentia de mari, & mysterium agnouit, Daniel. 7.

Intellectuales sunt, quando sine imaginibus & figuris visiones apparent.

Immediatè fluens à Deo cognitio, est illa quæ infunditur Angelis superioris ordinis, Prophetis: Lex à Deo Moysi in monte Sinai concessa: Et euangelium ab ore Dei Domini nostri IESU CHRISTI traditum: Potestque huiusmodi dici, ratio & vis intelligendi insita animæ: De qua scriptum, signatum est super nos, lumen vultus tui domine.

Humana autem cognitio, vel est Naturalis vel Rationalis.

Naturalis illa, cuius & participia animalia bruta, vel ex insita vi, vel ex sensuali notione. Nam insita & veluti connata vi omnia animalia ferè, sibi contraria, vt. La & propria norunt.

Sensualisque notio per sensus & obiecta illis oblata, facillè accedit: vt per auditum, visum, gustum, odoratum, tactum.

Rationalis illa est, quæ solius est hominis.

nis. Et hæc nascitur, vel accedit: Aut ex propria vi intellectuuali indita animali: vel ex discursu & actione rationis: vel ex obseruatione siue experientia, inquisitione & collatione rationabili rerum, causarum, temporum, actorum, vnde & præfagia, & alia: vel ex præceptis artificum: vel ex disciplina & institutione peritorum.

De Methodo & gradibus quibus perficitur cognitio. CAP. II.

Cognitio diuinitus tradita, alia non eget arte ad certitudinis probationem, quam sola fide: Nec similiter naturalis vel ex sensibus comparata: Rationalis sola probationes recipit, cuius sunt infantia & perfectio gradus decem, in quibus, vsque ad sextum organa sensuum profunt: in reliquis autem, anima hominis sola negotiatur & cogitat.

Primus itaque gradus cognitionis, statuitur in re ipsa quæ cognoscenda: vt sit, quod indagandum venit, materia exterior, Græcis *ἐπινοησιμὸν*, subiectum vel obiectum nobis.

2. In medio, quo sensibus res iungitur, & quod. modo applicatur: Non secus quam per lucem, cognoscitur oculis, quod antea in tenebris latebat. Et per verba, mens

a r defer

defertur cognoscenda auribus, &c.

3 In organis sensuum, vel in sensibus bene dispositis exterioribus, qui quinque numerantur: Auditus, visus, olfactus, gustus, tactus: Quorum instrumenta & organa totidem: Aures, oculi, nares, palatum & lingua, totum corpus animale.

4 In sensu interiori, ad quem exteriores colliguntur, nisi aliena prohibeat passio: ad quem sensoria vel organa sensuum, transferunt sensita, vt ad sedem communem, vnde & sensus dicitur communis ea facultas. Atque hic incipit vis animalis operari.

5 In phantasia, vbi sunt imagines rerum sensu comprehensarum. Hic etiam fit intellectualium rerum, intellectualis conceptio: cum res incorporales non habeant corporum dimensiones, quibus simulacra perficiuntur.

6 In aestimatione & iudicio inferiori dicto: vbi iudicantur predictae comprehensiones quales sint simpliciter & citra discursum vel ratiocinationem, distinctione facta tantum reali. Et ad hunc vsque tantum gradum, cognitionis animalium praestantia ascendit, non vltra.

7 In cogitatione. *Διάνοια*, Graecis, iudicium superius Latinis: quo comprehensa imagi

imagines, ad examen & iudicium reuocantur discursus, atque hic pro simulacrorum varietate, & ex nimium summaria rerum collatione, opiniones variae nascuntur.

8 In ratione siue consultatione serua, quae plura ad vnum stabiliendum colliguntur.

9 In intellectu, dum fit vera determinatio post ratiocinationem: idcirco, ibi quies agitationis mentis, & scientia indubitata. Dicimus autem hunc intellectum acquiri, distinctum ab infuso, non via rationali vel humana, sed diuinitus praeter ordinem vulgarem contingente.

10 Gradus, omnibus superioribus communis fere, in Memoria constituitur, quae est penus & cellarium imaginum, cogitationum, rationum intellectus, ibi etiam quies, nulla agitatio vel conflictus animae: ibi & concurrentium ordinatio legitima per artem.

Erant autem anacephaleosis horum graduum decem, haec:

1. Obiectum, 2. diaphanum, 3. sensuale, 4. sensus communis, 5. phantasia, 6. aestimatio, 7. cogitatio, 8. ratio vel consultatio, 9. intellectus, 10. memoria.

De Præcautione obseruanda in cognitione habenda, disputatione instituta, in quæstionibus & earum solutionibus.

CAP. III.

Præcautio omnis, consistit in cura & consideratione sui ipsius, rei propositæ, personarum quærentium, & causarum aliquotum accidentium.

Cura sui ipsius consistit, vt primùm Dei opem in auxilium inuocemus, vel palam vel apud nos: Deinc vt à peccatis animam mundam: corpus ab impuris actionibus & contaminatis actionibus, quoad fieri poterit liberum habeamus. Tertio, vt animæ robor ab alijs negotijs ad opus agendum reuocemus, & in vnum quod proponitur, intendamus eius omnes vires.

Cura rei propositæ versatur, primùm, vt concipiamus eandem probè, interrogati vel quæstionis, mentem & circumstantias. Deinc, vt conuenienter eligamus in speculo huius artis, cellulam in qua contineatur.

Tertio vt in dubijs, vtramque perpendamus partem.

Personarum quærentium obseruatio, versatur

satur in consideratione, num sint graues: vt tunc respondeatur paucis, & cum decenti decore, & conclusione accommodata: Num pertinaces, quia pluribus tunc verbis respondendum: Num simplices vel rusticæ & parum eruditæ, vt tunc simplici solutione cum ratione quadam ex natura deprompta, fiat satis: Num doctæ, & bonis disciplinis imbutæ, vt tunc maximè locis ab autoritate traductis, ornamentum sumat oratio.

In causis accidentalibus, considera, an quod proponitur, sit iam satis cognitum, vel decisum: si vanum & futile, si parui momenti, si supra mentis humanæ notionem: Nam in his sufficit simplici negatione vel affirmatione, respondere. Deinde considera causas & occasiones cur fiat, & tēpus in qua sit inquisitio.

Nūm quidem quis ad experiendas vires ingenij quærat: vt tunc totis neruis qualis sis, doceas. An verò tantum tua desideretur sententia: tunc enim breuiter, sed appositè & cum ratione, respondere melius opinor quæ sentis: Quod si dubia & vtrinque probabilis videatur res, vtranque propones sententiam: demum quam eligas rationibus firmabis, & aduersam reselles.

De generali rerum consideratione.

CAP. IIII.

Prima & summa rerum consideratio est, ut omne quod fuit, est, vel erit, dicatur aut substantia, aut accidens.

Substantia est, id quod est per se, in se, non in alio: in qua accidentia recipiuntur, quæ ei inherent.

Accidens est, id quod potest adesse & abesse substantiæ subiectæ, sine rei cui adheret corruptione. Quamobrem accidens verè & propriè, est tantum quatenus adheret, nisi consideratione sola seorsum consideretur.

Diuiditur autem substantia ut alia sit increata, creata alia, alia ex creata & increata constans.

Increata substantia, est immortalis & extra omnia accidentia, omnem mutationem vel alterationem respuens. Et hæc solius ipsius Dei est, qui omnium creator, causaque est omnis essentiæ: quia entia & non entia, ex Deo sunt.

Creata, subdiuiditur in spiritualem siue incorpoream, corpoream, & ex vtraque compositam substantiam.

Spiritualis vel incorporea rursus, vel est viuens,

viuens, vel sine vita, viuens, qualis Angeli vel spiritus, item animæ. Sine vita substantiæ incorporales, possunt esse ideæ, & abstractiones quas animus facit. Item prima materia secundum philosophos

Corporea denuò subdiuiditur, in simplicem & compositam. Simplex constituitur in æthere, & quatuor elementis. Æthere continentur decem cœli: empyreum, cristallinum, firmamentum vbi stellæ inerrantes, & septem planetarum orbis: sunt & eius substantiæ ipsi septem planetæ, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna, & corpora stellarum fixarum.

Quatuor elementa, quæ ab Aristotele dicuntur substantiæ naturales sunt, ignis, qualitatis calidæ & siccæ: Aër, qualitatis calidæ & humidæ: Aqua, qualitatis humidæ & frigidæ: Terra, qualitatis frigidæ & siccæ.

Composita autè substantia, vel est perfecta ex quatuor elementis composita. Ex perfecta compositione nata, quædam habent solam essentiam, alia cum essentia vitam.

Quæ solam essentiam habet, sunt, veluti, lapides, gemmæ, vitrum, cadauera, excissa & arida ligna, metalla.

At, quæ cum essentia habent vitam, ratione perfectionis vitæ distinguuntur: vt, alia viuant vita plantæ, alia vita sensitua,

2 7 alia

alia intellectuā. Vita plantæ vegetabilis dicitur: qualis in arboribus, fruticibus, herbis, oleribus, frumentis, leguminibus, & in horum & similibum partibus & productis, in floribus, foliis, fructibus, corticibus, siliquis, & aliis id genus.

Vita sensitiua irrationalis dicta, in animalibus substantiæ suæ vim exhibet, siue ea sint volatua, pennis vel membranis: siue gressilia, quadrupedia, vel bipedia, aut multipedia: siue reptilia vel terrestria, vt serpentes, vel aquatilia vt pisces. Vita intellectuā viuunt homines soli, constantes anima intellectuali & corpore.

Imperfectè composita corporea substantia, apparet in impressionibus aëris, quæ conspiciuntur ex imperfecta elementorum quatuor cōpositione, vel lignitæ, vel aqueæ, vel aëreæ. Ignitæ impressiones, oriuntur exhalitibus siccis & oleagineis, & aliis: cuius mixtionis sunt stellæ cadentes, bolides, cometæ & similia his: addunt circulum lacteum dictum galactitem vel galaxiam, & apparitiones radiorum solis, quales parelij, Halon, virgæ solis. Ex aqua impressione, nascuntur vapores, pluuia, nix, grando. Ex aërea, venti, terræ motus, fontes, flumina, &c.

Substantia constans ex corporali & incorpo

corporali, Homo est, cuius pars spiritualis anima, reliqua corpus.

Quæ verò ex increato & creato substantia constat, est in sola domino nostro IESV CHRISTO, qui cum verus Deus sit & ita increatus, est & verus homo, sine diuisione hypostaseos, & sine confusione.

Axiomata Substantia.

- 1 Commune est omni substantiæ, in subiecto non esse.
- 2 Inest secundis substantiis, id est vniuersalibus & differentiis substantialibus, vniuersalè prædicari.
- 3 Omnis substantia, videtur hoc aliquid, significare.
- 4 Inest substantiis, nihil esse contrarium.
- 5 Substantia non suscipit maius vel minus:
- 6 Substantiæ sunt susceptibiles cōtrario- rum, vnum & idem remanentes.

De accidente generaliter.

CA P V T V.

Accidens semper in alio est: vel per modum materiæ, vt est quantitas: vel per modum formæ, vt est qualitas: vel est ad aliud, & hoc respectum includit, & bifariam considerari potest: vel intrinsecus, quo casu facit prædicamentum Relationis: vel

vel extrinsecus, quo modo alia sex constituit prædicamenta, per denominationem extrinsecam. Eo modo fit per actionem, actio: per passionem, passio: per tempus, quando: Et per locum facta comparatione ad totum, ubi: per comparationem loci ad partes, situs vel positio: per ea quæ adiacent corpori hominum & brutorum, interdum & plerunque fit habitus. De quibus postea proprio de accidentibus libello.

Omnium autem accidentium, aliud separabile, aliud inseparabile: aliud commune, aliud proprium. Separabile à subiecto euelli potest facillè: vt federe, ambulare. Inseparabile, vt nigredo in coruo & Acthiopæ. Commune, quod pluribus & diuersis subiectis, vel substantiis accidere potest: veluti, calidum, humidum, siccum, frigidum, asperum, lene, bonitas, magnitudo, duratio &c. vitia, virtutes, & his similia. Proprium, quod conuertitur cum subiecto, & vni soli generi, vel speciei conuenit, sine adiectione termini subiecti: qualis lux in sole, summè calidum, in igne.

Axioma de Accidente.

Accidens, melius demonstrat substantiæ dotes, alioquin ferè inuisibiles, incompre-

RCM

hensibiles, & indistinguibiles sensibus.

De secunda rerū consideratione, per materiam & formam. CAP. VI.

Res omnes creatæ & factæ, habent materiam ad formam suscipiendâ idoneâ, & formam qua res distinguuntur, mutantur, declaratur materia, & nomina concipiuntur.

Ceterum Materia, vel spiritualis vel corporalis est. Spiritualis intellectualis dicitur, eaque bifariam intellectualis inquam creata simul cum sua forma, & consequenter immutabilis quod pertinet ad essentiam materialem: cuiusmodi est ea quæ angeli & animæ est. Alia autem est intellectualis, quæ per modum accidentis generatur in conceptione mentis, ex determinatione supposita pro subiecto disputationis. Sic materiæ, in iuris Casarei & Pontificij explicatione, vt plerunque pro ipsa rerum tractatione.

Corporalis materia, vel prima vel secunda est.

Prima, illa est quam dicunt informem physici & inuisibilem: Moyses in mundi Genesi, vocat cælum & terram. Secunda, ea quæ est ex priore & forma, composita, & ex qua aliquid aliud fit vel fieri potest: ita materia statim,

RM

tuæ, & lignum, & æs & simile unde fit. Erit autem hæc materia, vel simplex vel composita, vel substantialis, vel accidentalis. Simplex, velut quatuor elementa sunt pro simplici materia elementarum. Composita, ut lignum, æsve instatua. Substantialis quæ & naturalis dici potest, est veluti germen auis est materia: semen, eorum quæ inde oriuntur. Accidentalis, quæ naturali & substantiali accedit non substantialiter.

Formarum etiam, alia spiritalis, alia corporalis. Spiritalis rursus, substantialis vel accidentalis esse potest. Substantialis, per quam fit essentialis distinctio per propriam naturam concessam cuique angelorum, vel animarum. Accidentalis ex accidentibus distinguit, veluti numero, ordine, bonitate, malitia, vitio, &c.

Forma corporalis, eodem modo, essentialis aut accidentalis dicitur. Essentialis vel substantialis illa est, quæ dat rei essentialiam, qua perempta vel imminuta, res ipsa quæ erat, per re vel minui dicitur. Nascitur namque ex certa determinatione, mixtione & compositione, cuius dissolutione dissoluitur essentialia, veluti in homine, anima & corpus formam constituunt, hisque distinctis non amplius homo, sed cadaver vel anima, ita lapides, planta, animaliaque dum integra

gra sunt, dum viuunt, ex tota substantia dicuntur habere certam essentialiam, quam post dissolutionem amittunt: siue ex visibili aut ab inuisibili, oriatur forma. Quomodo autem hæc compositio miscetur & perficiatur, soli summo perfectoque rerum artificii & creatori Deo, relinquendum.

Accidentalis forma est, quæ accedens subiecto vel materia, aut inde recedens, non corrumpit subiecti vel materia, essentialiam formam: siue accidentalis forma visibilis sit, ut color: siue inuisibilis, qualis est modus vtendi.

SYNTAXEON

ARTIS MIRABILIS.

LIBER SECYNDVS.

De artis Speculo. CAP. I.

HX generali rerum consideratione, ad singularia perueniendi facilis est via & methodus. Idcirco desideramus huius artis discipulum, Epitomen sequentem, quam speculum dicimus, accuratè præscire & memoria

moria tenere: ibi enim rerum omnium ideas, & in speculo representatas formas, momento temporis contemplantur, & ordinem & electionem substantiarum & accidentium, admirabitur & annotabit.

Speculum artis huius, Duas partes habet summas & præcipuas. Prior continet modum querendi, examinandi & disputandi, & respondendi: in hac disponitur animus & mens eius qui scire desiderat.

Altera continet classes & cellulas ad quas, proposita, scienda, disputanda & referri debent: unde duci & argumenta & rationes oportet.

Speculi prior pars, questiones & comparationes exhibet.

- I. QVAESTIONES. 9.
 2. 1 Vtrum vel an.
 3. 2 Quid, quis, quæ, quod.
 4. 3 Quotuplex.
 5. 4 De quo.
 6. 5 A quo.
 7. 6 Secundum quid.
 8. 7 Cuius.
 9. 8 Propter quid.
 10. 9 Quare.
 - II. COMPARATIONES, vel relationes extrinsecas triplicitate.
- Prior Triplicitas. 21. 1 Diffe

12. 1 Differentia.
13. 2 Concordantia.
14. 3 Contrarietas.
 2. Triplicitas.
15. 4 Principium.
16. 5 Medium.
17. 6 Finis.
 3. Triplicitas.
18. 7 Maioritas.
19. 8 Æqualitas.
20. 9 Minoritas.

Que omnia in substantia, accidentibus, virtutibus, virtutibus, prædicatis & subiectis, habent præxim.

Secunda speculi pars.

21. Classis communis, prædicamentorum, substantiarum, accidentium, in abstracto & concreto. Dicunturque huius ordinis res, Transcendentia, numero 9.
22. 1 Bonitas, bonum.
23. 2 Magnitudo, magnum.
24. 3 Duratio, perseverans.
25. 4 Potestas, potens.
26. 5 Cognitio, Scientia cognoscens.
27. 6 Voluntas, volens.
28. 7 Virtus, virtuosum.
29. 8 Veritas, verum.

30. 9 Gloria, gloriosum.
 31. Classis Accidentium & prædicamentorum, accidentalium, numero. 9.
 32. 1 Quantitas.
 33. 2 Relatio.
 34. 3 Actio.
 35. 4 Passio.
 36. 5 Vbi.
 37. 6 Quando.
 38. 7 Situs.
 39. 8 Habitus.
 40. 9 Qualitas.
 41. Classis substantiæ & prædicamentorum præcipuorum.
 42. 1 Deus: Hic, locus à Dei placitis.
 43. 2 Angelus: locus, ab angelorum vi & reuelationibus.
 44. 3 Cælum, locus, à vi & effectu celestium.
 45. 4 Homo, cum loco ab autoritate & factis eius, & inuentis.
 46. 5 Anima, cum ratione & imaginatione: locus, à præstantia animæ.
 47. 6 Vita sensuialis, & bruta: locus, ab animalium irrationalium substantia, factis, & naturis.
 48. 7 Vita vegetatiua: locus à plantis & earum virtute, & natura.
 49. 8 Silentia corpora, sine vita, habentia

- tia essentiam compositam tantum: locus à lapidibus, metallis & similibus elementatis.
 50. 9 Corpora simplicia, elementa rerum, siue principia seorsum considerata: Hic, locus à principiis & elementis rerum, scientiarum, & actionum.
 51. Classis, qualitatum particularium virtutum, & contrariorum.
 52. 1 Iustitia: iniustitia.
 53. 2 Prudentia: imprudentia.
 54. 3 Fortitudo: timiditas.
 55. 4 Temperantia: intemperantia.
 56. 5 Fides: infidelitas.
 57. 6 Spes: desperatio.
 58. 7 Charitas, vel misericordia: sine charitate, immisericordia.
 59. 8 Legum obseruatio: legum violatio.
 60. 9 Pietas: impietas.
 61. Classis qualitatum particularium vitiorum, & contrariorum.
 62. 1 Superbia: humilitas.
 63. 2 Auaritia: liberalitas.
 64. 3 Luxuria: castitas.
 65. 4 Inuidia: beneficentia.
 66. 5 Gula: sobrietas, abstinentia.
 67. 6 Ira: patientia.
 68. 7 Acedia: strenuitas, diligentia.
 69. 8 Fraus, dolus, calumnia: Bona fides.
 70. 9 Impudentia: verecundia.

De usu & praxi speculi. CAP. II.

IN hac arte, hic ordo in dicendo, & cognoscendi methodo seruetur. vt primum consideremus rem propositam, cuius sit classis & numeri in speculo. Deinc obseruandæ sunt præcautiones, de quibus superiori libro egimus. in 3. cap. Tertio, antequam rem seculo aggrediamur, exordio aliquo præcludendum, vel præcognitione quadam summaria: & purè & simpliciter res complectenda vel explananda de qua dicturi sumus. 4. ad examen quaestionum, vel ad topica ex quaestionibus elicita, perueniendum. Postea, 5. ad relationes triplices, res conferenda. 6. ex reliquis classibus serie continuata mutuandæ probationes simpliciter. 7. possunt ex missione classium. & cellularum, alia penè infinita depromi rationes, ex quibus quilibet poterit earens haurire, quatenus sibi sufficere arbitrabitur, omitiendo ea qua non sibi plenè probare, vel non satis recte existimabit.

De exordio. CAP. III.

EXordium mihi probatur, quod attentos, beneuolos vel dociles reddit auditores. Attentos reddemus, si nos polliceamur

reamur de rebus magnis, nouis, difficilibus, & in vsu quotidiano & vili positis dicturos: Beneuolos, occasione sumpta à re ipsa, à persona vel nostra, vel auditorum, vel aduersarij, vel iudicis, vel aliorum: Dociles autem, si per breues diuisiones, eligamus & distinctè proponamus capita discenda, docenda, dicenda, disputanda. Conciliat etiam animos & dociles facit, Narratio negotij, si ea sit sine ambiguitate, sine repetitione: si fiat accommodata pronuntiatione, verbis vtitatis & propriis: si expriman- tur circumstantiæ omnes.

Erit omne exordium in summa, breue, quia prolixum fastidiosum: & à re proposita non longè petitum: Non vulgare, non affectatum, non superfluens.

De tribus dicendi partibus. CAP. IIII.

DOctrinæ dicendi partes tres, vis orationis, oratio ipsa, quaestio. Vis orationis, consistit in rebus & verbis. Hæc sunt inuenienda, disponenda & rectè pronuntiantia. Verba comitantur, vox, motus, vultus, actio: custos horum omnium memoria.

Oratio ipsa, partes habet quatuor: duas quidem ad impellendos animos, principium & per orationem: duas autem ad docendum,

dum, nempe narrationem & confirmationem. Quæstio duplex, infinita & definita: infinita, consultatio est: definita, dicitur controuersia.

Constituuntur & tria orationum genera, iudiciale, deliberatiuum, & demonstratiuum. Iudiciale, quando coram iudice disceptatur, ut sequatur finis per sententiam iudicis, abolitionis vel condemnationis. Deliberatiuum, quod agitur coram eo qui consilium accipit, vel in eo positum, de quo consultitur, cuius finis spes aut persuasio, aut deliberatio. Demonstratiuum, habet finem in exornatione.

De quaestione in genere. CAP. V.

Quæstio, est propositio dubitabilis, vel in dubitationem deducta: quæ apud iuris civilis & pontificij interpretes, dicitur species facti, aut casus, vel hypothecis: apud oratores, causæ status.

Omnis quæstio, est vel rerum, vel dictorum, vel factorum, vel voluntatis. In rebus, quæstio versatur, vel circa substantiam, vel circa accidentia. Rursum Quæstio, aut simplex, aut composita: Simplex est, quæ vnius subiecti, veluti, num mundus sit æternus. Composita, num plures sint.

Diuersitas autem omnium quæstionum, nascitur

nascitur ex quadruplici fonte: vel ex parte rerum in controuersiam deductarum, vel ex parte nominum, vel ex modo loquendi, vel ex diuersitate artium, ad quas quæstia pertinent. Rerum controuersarum, duo maximè genera: vnum simplex, aliud compositum. Simplex, quod ex simplici nascitur pronuntiato: cuius modi quærendi sunt, an sit, quid sit, num hoc sit illud: quomodo hoc sit illud, de quo, à quo, & sic de similibus. Compositum, quando copulatiuè vel disunctiuè sit quæstio. Copulatiuè, quando coniunctione, duo vel plura iunguntur: ut, num terra stabilis sit, & cælum moueatur. Sunt autem dictiones copulatiuæ, &, etiam, quoque, quæ, ac simul, tum. Disunctiuè, quando disunctim quid proponitur: ut sit ne dies, aut nox. Disunctiuæ porro dictiones, nec, neque, sine, seu, ve, vel. Quando ob nomina quæstio, animaduertendum est, Nominum alia esse vniuoca, alia æquiuoca vel homonyma: alia polyonyma, alia denominata, alia homogena, id est eiusdem generis: alia heterogena, alia homoidea, vel communicantia in specie: alia heteroidea quæ sunt diuersæ speciei. Vniuoca dicuntur, quibus nomen commune, & ratio substantiæ est eadem. Homonyma autem duplicia, vel

æquiuoca à casu, vel à consilio: quando existente nomine communi, ratio & finitio substantiæ est diuersa: Polyonyma quando existente diuersitate nominum, vna & eadem est substantia.

In modo loquendi, consideramus verba & voluntatem, vel mentem.

In verbis consideramus, num quæstiones sint prædicatiuæ, aut conditionales, aut puræ, aut modales. Prædicatiuæ: veluti, num homo sit bipes, vbi homo subiectum, prædicatum bipes.

Conditionales, vt num si quis loquatur, ex puræ, vt, Num homo mortalis. Modales, si ex quatuor modis aliquem habeant, veluti num possibile, num impossibile, num contingens, num necessarium.

De Quæstione vtrum vel an, CAP. VI.

Quæstio an sit, reliquas necessario præcedit, vel in confesso est, ne in ceteris perperam tempus conteratur.

Quæstio an sit, quarit, vel an sit simpliciter vel conditionaliter: num per se sit: num sit in alio subiecto: sit ne omnino vel pro parte, scilicet per compositionem vel additionem: an hoc illud sit, adde & quatuor proximè citatos modos, num possibiliter, impossibiliter, contingenter, necessario sit
talc:

tale: vel purè, vel simpliciter, vel compositè, per quæ etiam pari modo respondetur: scilicet quia possibile, impossibile, contingenter, &c.

Huic etiam quæstioni fit satis generaliter, per dubitationem, affirmationem, negationem: Et in his quæ facti sunt, per probationem. Dubitatio, non improbabitur, si proponantur dubij rei effectus: si in alterutram partem producatur rationes: si probationes sibi inuicem fidem abrogantes, adferantur.

Affirmationem iuuant, exhibitio rei, effectus, causæ demonstratio, rei necessitas, contingencia, autoritas asserentium.

Negationem firmamus impossibilitate, autoritate scribentium, ratione. Probationes autem facti, vel artificiales vel in artificiales erunt, vel coniecturales: artificiales efficiuntur, à iuris autoritate & legibus, à ratione, à iudicatis, ab exemplis, à tortura. Inartificiales erunt, testes, instrumenta, scripturæ alia, antiqua monumenta, vel cænotaphia, lapides antiqui cœlari vel sculpti. Coniecturæ ex vestigijs facti accipiuntur: sic probant necem, telum, cruor, clamor editus, permutatio coloris, oratio inconstans, ante & post factum dicta, facta, communicatæve.

De quaestione quid, quis, qua, quod, si

CAP. VII.

Habita cognitione quod res vel negotium sit, rectè interrogatur quid sit illud.

Quaestio autem quid, petit finitionem vel nominis vel rei, siue substantiae: vel personae, per quis, quæ quod, petit cognitionem. Estq; petitio de eo quod quid est, vel extrinsecè, id est prout apparet: vel intrinsecè, de non apparente: vel absolute, sine expressione latentis vel apparentis.

Petit & hæc quaestio, quid sit in se, quid in alio: quid in se, formaliter, id est per formam: quid essentialiter, id est quid in sua essentia & substantia propria: quid coessentialiter, id est quid sit cum alio. Item in alio, quid id agit, quid operatur, quid patitur in alio, vel per alium: sic in dominante, per quid, est dominatio: in imperante, subiectio: in glorificante, glorificatio. Quærit & quid habeat in se, & in alio. Quid inquam, habeat in se, continenter vel compositiuè. Continenter, vt totum habet partes, & anima continet facultatem agendi, patiendi, vel propriè vel appropriate, & sic in aliis. Quid habeat compositiuè, id est, quam mixturem ex materia & forma. Quid autem in alio

in alio habeat, quaerit quid agit in alio: vt omne agit in sua parte: forma, in sua materia: virtus, in potentia: causa, in suo effectu: accidentia, in subiecto.

Ex hac quaestione colliguntur rationes & argumenta à finitione nominis, rei vel substantiae, status personae vel conditionis. Item ab apparentibus, ab intrinsecis: ab essentia propria, qualis in igne calor: ab appropriata, vt in sole est idem calor.

Modi essendi in alio, ex variis authoribus in vnum schema ordinati. CAP. VIII.

Res est in aliquo, sequentibus modis.
1 Genus in specie: vt animal est in finitione hominis, vt superius in inferiori.

2 Species in indiuiduo: vt homo, in Petro, Iohanne, &c.

3 Species in genere: vt homo latet & comprehenditur sub animali.

4 Indiuiduum in specie: vt Petrus, comprehenditur sub specie hominis.

5 Pars in toto integrali: vt digitus in manu, manus in carpo, carpus in brachio, caput, pedes & manus, in Socrate.

6 Totum in partibus: quia totum non est sine partibus, quauis totum, non sit partes: veluti Socrates est in propriis membris, capite manibus & brachiis.

7 Accidens in subiecto : vt album in p[ar]iete albo.

8 Forma in materia : vt sanitas in frigidis & calidis , humidis & siccis : forma statuar, in aere.

9 In causa efficiente & actiua : vt planta in semine , & sole & imbribus , omnia in Deo : lectus in ligno : & homo in lumbis patris.

10 In finali causa : vt lectus in requie hominis , quia propter eius quietem fit. Sic dicimus , omnia in optimo & in foelicitate esse constituenda , id est prope finem illum , & ad illum consequendum.

11 In loco : vt sacerdos in templo , praeses in senatu.

12 In tempore : vt Noë in diluuiio , id est in tempore diluuij : homo in disputatione , in eo scilicet tempore.

13 In vase : vt vinum in dolio , triticum in modio , & sic de aliis alibi conclusis.

14 In gubernatore & potente : vt administratio imperij in magistratu & lege : nauis , in nauis.

15 Secundum quamdam praecellentiam & eminentiam : vt calor in sole.

16 Forma naturalis , vt immortalitas in anima , ratio in homine , in igne calor : & propria in re , vt grauitas in terra , fluiditas in

in aqua &c.

17 In commixtione : vt in mulso , vinum & mel.

18 Cognitum , in cognoscente.

19 Pictum , in pictura.

20 Deinc , Non similiter omnia in omnibus intelligenda. Sed proprie se habet ad omnia vniuscuiusque essentia : in intellectu quidem intellectualiter : in anima vero rationaliter : in Plantis seminariè , in corporibus imaginariè : in eo quod est eodem modo (quod his omnibus superius est) modo quodam intellectuali superessentiali.

Axioma.

Ex diuersitate essendi , colliguntur distinctiones rerum & sermonum , vitatur & confusio : Et varietates.

De finitione. CAP. IX.

Quia in quaestione quid est , respondetur per imitationem , notandum finitione , esse orationem quae breuiter demonstrat contenta vel in nomine , vel natura siue essentia , vel in accidente rei. Non secus ac in rerum corporalium certitudine , termini & anguli , res ad inuicem distinguunt & demonstrant.

monstrant Caterùm , finitionum quatuordecim traduntur species, quas ad octo reduximus, vel rei vel nominis.

Definitiones rei quinque.

- 1 Essentialis, quæ complectitur omnem essentiam & substantiam rei.
- 2 Per modum cognitionis & descriptionis, eius quod res facit, vel habet: ex quibus intelligi potest definitum per qualitates expressas, vt beatus ita definitur, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit. &c.
- 3 Quando per comparationem vel similitudinem rei magis cognitæ, id quod quaeritur, quid est demonstratur.
- 4 A forma sola ducitur.
- 5 A materia.

Definitiones nominis tres.

6. 1 Quæ per solutionem vel diuisionem compositionis nominis fit, vt testamentum, testatio mentis: dicitur, notatio.
7. 2 Quæ ab etymologia nominis, vt pertinacia definitur a pertendendo.
8. 3 Secundum analogiam vel similitudinem rationis, quæ latet in nomine: vt homo dicitur, Deus similitudine, participatione, non natura.

Axioma

Axiomata de Definitione.

- 1 Omne æquiuocum, prius distinguendum quam definiendum.
- 2 Non est immorandum, in finiendis perfecte rebus parui momenti.
- 3 Antequam perfectam essentialem dare possimus, probè, quantumve consequi poterimus, intelligere debemus rei naturam.
- 4 Perfectè omnia definiri nequeunt, eo quod perfectè non possunt cognosci, vt Deus: & ideo omnis finitio periculosa est.
- 5 Genera definiuntur, per collectionem naturarum & differentiarum specierum.
- 6 Species definiuntur, per commemorationem generis & propriarum differentiarum, alia quibus ab aliis speciebus distinguantur.
- 7 Individua, adiectione speciei & proprietatis cuiusdam, definiuntur.
- 8 Cui conuenit definitio, conuenit & natura finiti. Et contrà.
- 9 Cui non conuenit finitio, nec natura finiti, & contrà.
- 10 Finitio perfecta, non debet esse latior vel angustior natura rei definitæ, sed debent hæc conuerti.
- 11 Concurrente notatione nominis, & substan

substantiali finitione, sequenda substantialis.

De notis vera & optima finitionis.

C. A. P. X.

Exigitur in optima diffinitione, vniuersale genus, species, differentia, proprium, accidens aliquando, indiuiduum.

Quippe quia omne quod cogitatur, quod est, quod dicitur, quod habetur, definiendum est, vel vt vniuersale, vel vt genus, vel vt species, vel vt indiuiduum: in quibus distinctiones aut differentia adhibentur, vel propriae, vel accidentales, vel numerales.

De Genere.

Genus est, quod plures partes completitur.

Vsurpatur autem, vel proprie vel improprie. Proprie, tanquam vniuersale, quod est vnum indiuidue plura continens, vt vniuersitas. Apud dialecticos, quod habet sub se species, inter se & cum aliis proprie differentes. Improperie & metaphorice genus dicitur: vt Totum, omne, fons & origo & principium plurium: stemma,

Stemmatis & generationis initium: Locus multis communis, vel habitatione vel natiuitate: Elementa & principia: compositionis initia: Et species specialissima, genus apud iurisperitos interdum. Doctrinarum vel sectarum nomina, quae earum affectae distinguunt: congregatio hominum, genus ciuile: res pluribus inseruiens actionibus, veluti medicamentum pluribus morbis accommodum, apud medicos est genus.

Axiomata generis.

- 1 Ex singulis, oritur ipsum vniuersale.
- 2 Singularia, per sensum habere oportet, vniuersalia autem, in sensu.
- 3 Indefinita æquipollet vniuersali, si nihil excipiat.
- 4 Generaliter dictum, generaliter est intelligendum.
- 5 Qui omne vel totum dicit, nihil excludit.
- 6 Omnia verbo generali cõprehendi debent.
- 7 In toto, pars quoque continetur.

De Specie.

CAPVT XI.

Species, Cicero vocat formas: vt & Porphyrius vniuscuiusque formam.

c Porro

Porro species, variè vsurpatur. Nam apud Grammaticos, accipitur pro originali dictionis positione: sic species illis nominum primitiua, quando aliunde non deriuatur, vt *Æneas*, *cælum*: & deriuatua, quando aliunde deriuatur. Apud Rhetoricos & Poëtas, pro forma & dispositione aspectus faciei: Sic, quis dicitur specie tristis, hilaris, criticus, &c.

Apud Physicos, pro rei similitudine: sicuti dum dicit Aristoteles, speciem lapidis esse in intellectu. Et Metaphysicè, species sumitur, pro forma exemplari: hinc ideæ, formæ specificæ Platoni & Aristoteli. Communiter autem & apud iuriconsultorum interpretes, pro eo quod in indiuiduo proponitur: ita species illis factiitem pro pulchritudine, vt speciosus pro formoso & pulchro. Apud Logicos, pro forma substantiali, & pro natura communicabili omnibus indiuiduis species ponitur: quæ determinato & certo generi supponitur: vt homo species animalis, id est, res quæ sub genere ponitur, & de qua genus in eo quod quid est, prædicatur.

Axioma

Axioma.

Generi per speciem derogatur.

De Differentijs. CAP. XII.

Obseruandum est, pro distinctione & dissolutione argumentorum: Differentiarum, aliam esse accidentalem, aliam substantialem. Accidentalis, facit alterum ab altero, vel numero, vel communiter, vel propriè: Numero, in his quæ differant per multum, magis, & minus, quæ in indiuiduis locum habent: communiter autem, ex accidente separabili: sicuti propriè ex accidente inseparabili, vt qui habet oculos cæcos, differt à non habentibus.

Substantialis vel essentialis differentia, magis propria, facit aliud ab alio: eaque est, vel generica, vel specifica. Generica est, cum subiecta sunt diuersi generis: vt equus & ficus, habent diuersa genera, animal & plantam. Specifica est, eorum quæ proximo generi communicant: & hæc explicat qualitatem, quæ speciem abspecie facit differre.

In summa, differentia tria facit, primum diuidit genus, & illud limitat per species.

Secundò, constituit species sua distinctione. Tertio, facit differre species abinuicem.

Reliqua quæ ad differentiam pertinent, videre oportet in relationibus post quaestiones.

De Proprio.

CAPVT XIII.

Proprium cuique, quod optimum est apud Platonem.

Vel secundum Ciceronem, proprium cuique, quo quisque utitur vel fruitur. Proprium ideo, quia proprius alicui potius quam alij, accedat: non ita nec æque alijs ac vni, commune.

Quatuor autem modis proprium dicitur: primum, quod alicui soli speciei competit, non omni tamen indiuiduo eius speciei: ut hominis proprium ratione uti, potentia quidem omni homini proprium, sed non actu. Secundò proprium, quod omni indiuiduo alicuius speciei conuenit, excepto casu & impedimento, verumtamen non tantum ei soli speciei: ut quod homo bipes sit, hoc enim & commune auiibus. Tertio, proprium, quod alicui speciei, & eius omni indiuiduo, competit, sed non semper, nec omni tempore: veluti, canescere homini, quod non omnibus hominibus

minibus sed senibus tantum, accidit, vel alia occasione pituitæ. Quarto Proprium, quod omni indiuiduo conuenire potest eiusdem speciei, & semper, quando voluerit: ut homini proprium, esse risibile: hinnibile, equo: crocitare coruo.

De Accidente, CAP. XIII.

Alius tertiusque vniuersaliter distinguendi modus, est per accidens in abstracto consideratum vniuersaliter, non in concreto: veluti consideratur aliter albedo, aliter album.

Accidens apud Aristotelé, quatuor modis dicitur: primum id quod est extra naturalem formam & rationem: Huiusmodi sunt nominum impositiones. Secundò, pro omni ente quod non est substantia: sicutque huiusmodi nouem, ut quantitas, qualitas, & alia prædicamenta. Tertio, pro casu & fortuna, seu pro eo quod præter spem aduenit. Dicuntur & apud medicos accidentia, morborum symptomata, & morborum causa, interdum & morbi ipsi. Quarto, accidens usurpatur pro omni eo quod in sermone & prædicato appositum facit propositionem per accidens, cum prædicatum non est de essentia: ut homo est Ioannes, alba nix est.

Axiomata.

- 1 Accidens, non potest esse sine subiecto, vel existente vel considerato.
- 2 Variatio accidentis, nō mutat substantiā.

De Indiuiduo.

CAPVT X.V.

Indiuiduum id dicitur, quod per diuisionem, tale quod est, esse definit.

Indiuiduum, vel ratione formæ substantialis est, vel ratione formæ figuræ externæ. Formæ substantialis indiuiduum, in anima apparet, quæ vna in animas non diuiditur, sicut nec factum, nec per se solutio stata, neque seruitus. eundi, agendive iumenta, &c. non iura apud iuris peritos. Pari modo, ratione formæ figuram apparentem adiacentis, indiuiduus erit Petrus, Ioannes, &c. quia in alios Petros ille, vel Ioannes diuidi, citra figuræ corruptionem, nequit, nec vna manus in plures: est ratione corporis secabilis, res per se, non contemplata figura, diuidua sit: Et hoc indiuiduum reale, vt prius legale dicunt iurisperiti.

Indiuiduum pro singulari acceptū, quadriariam sumitur: vt aliud sit indiuiduum demonstratione, aliud terminatione, aliud vagum,

vagum, aliud ex suppositione. Demonstratione, quando sine appellatione res aliqua demonstratur. Determinatione, quæ sunt propria nomina, rebus ex placito imposita. Vagum, quando cum vniuersali, adiicitur indefinita particularis dictio, quales, quidam, aliquis homo, item, quispiam, quodpiam, &c.

Ex suppositione, cum ex his quæ dicuntur, quoddam singulare intelligitur, vt filius Mariæ, pro Domino nostro IESV CHRISTO.

De tertia questione quoruplex, & de loco diuisionis.

CAP. XVI.

Proximum est, vt cum quid sit unum, quodque dixeris, deinde quoruplex sit ostendas: diuisiones enim, nos scientiæ compotes reddunt.

Hic generaliter, locus diuisionis, partitionis, & enumerationis constituitur: inter quæ hoc interest, quod diuisio sit generis in species: Partitio, totius cuiuslibet, in partes & membra. Enumeratio vel distinctio, est vocis in significata distributio.

Vt autem diuidendi quisque sibi comparet facilitatem, subiiciemus typum diuisionum.

*Diuisio itaque fieri potest modis
sequentibus.*

- 1 Generis in species, per differentias contrarias & oppositas: estq; hæc integra & perfecta diuisio.
- 2 Diuisio fit, in formas essentielles: vt, corpus aliud animarum, aliud inanimatum.
- 3 A causa materiali vel à materia: vt plantæ, aliæ à semine, aliæ sine semine nascuntur.
- 4 Ab his quæ rebus adiacent: vt animalium aliud domesticum, aliud ferum.
- 5 Et adiacètia, prout in abstracto sumuntur, diuiduntur in ea quibus adiacent: vt feritas, alia pardi, alia leonis, &c.
- 6 Sic ab actibus & iis qui agunt, fit diuisio: vt hominum, alij studiosi, alij segnes.
- 7 A causis efficientibus: vt animalium, aliud generatur à putredine, propagatione aliud, aliud à sole cum alijs &c.
- 8 A variatione factorum: vt animalium, aliud parit factum, aliud vermem, aliud ouum, &c.
- 9 A fine diuerso, vt rerum, aliæ ad voluptatem, aliæ ad necessitatè, aliæ ad bellum, aliæ ad pacem.
- 10 A diuersis modis tendentibus ad vnum finem: vt hominum alij durescunt iusto, vnde
delicet

- delicet bonis artibus: alij iniuste, ex rapina furto, alijs ve illicitis.
- 11 A loci diuersitate: vt animantum, aliæ degunt in paludibus, quædã in aqua, quædam in syluis.
 - 12 A tempore: vt florum, alij æstiu, alij autumnales, alij verni, &c.
 - 13 A connexis, vt hominum, alij domini, alij serui, alij ingenui, alij libertini, &c.
 - 14 A contingentibus: veluti musicorum, alij literati, alij illiterati.
 - 15 A dictis, veluti hominum, alij laudati, alij opprobrio affecti.
 - 16 A partitione similium vel dissimilium: Similium inquam: facta diuisione in partes toto similes: Et ita diuiditur similes partes, vt os, caro, neruus, in partes substantia similes. Dissimilium partitio, fit de partibus dissimilaribus in partes dissimiles, veluti in capite, manu, & similibus, quæ non diuiduntur in capita, in manus, sed tantum in alias dissimiles portiones.
 - 17 A sufficienti partium enumeratione.
 - 18 Ab ordine & numero: vt dum partitio fit in primum & secundum, &c.
 - 19 Postremo, ab omnibus classibus & cellulis speculi nostræ artis, diuisio sumi potest, & ab eorû contrarijs, de quibus locutio proprio.

Axiomata.

1. In vera diuisione, nullo modo consideratur natura prius vel posterius.
2. Neque maius vel minus.
3. In partitionibus, cuncta permiffa.
4. Diuifa, participant quidem in natura generis, veltamē, naturas & proprietatem inter fe non commifcent.
5. Quod dictum est de toto, habet locum in aliqua eius parte.
6. Qui totū dicit & partes comprehendit,

De quarta quaestione, De quo vel ex quo. CAP. XVII.

IN hac quaestione, cognoscitur basis vel materia ex qua aliquid fit.

Respondetur itaque, ad quaestionem ex quo vel de quo, tripliciter, vt fit: Non ab aliquo nec de aliquo, vt Deus: Non de aliquo sed ab aliquo, vt creatum omne, angelus, anima: vel fit de aliquo & ab aliquo, qualia sunt corporea generata, producta, facta, formata.

Fit autem aliquid ex alio: vel ex materia sensibili & corporali, vel ex materia spiritali. Ex materia sensibili, vel materialiter mutata forma, vt dum ex panno, fit vestis: vel transmutatiue siue conuersiue, vt dum

cibus

cibus & potus mutantur in carnem & sanguinem, aliquid metallum in aliud, lapis in calcem, vel confusiue per commixtionem: vt dum fit ex aqua & melle hydromel: ex aceto & melle, oxymel, vel copositiue siue constitutiue, vt dum ex cæmentis, lapidibus, & tignis, fit domus: ex anima & corpora, homo.

Ex materia spiritali fit aliquid ex alio, veluti quando de aliqua re instituitur tractatio: vel quando imagines seu phantasmatæ, apprehensa, vel notiones rerum constituunt discursum, vel sermonem, vel consilium.

Repeto hic rursus, materiam duplicem esse, primam & secundam. Prima & remota, est id quod primum est, & ad quod vltimum aliud reducitur, quoue corrupto vel dissipato, non est materiaturum. Secunda & proxima, est, quæ ex alia vterius materia, tanquam parte essentiali componitur: vt aurum & argentum in statua, materia statuae est.

Axiomata quaestionis, De quo, & materia.

1. Materia non est separata à corporibus: quia sine ea, non sunt.
2. Qualis materia, tale materiaturum.

De

De quinta questione, à quo, & per quē.

CAP. XVIII.

Per hanc questionem, authorem, inuentorem, facientem, agētem, & originem, aliam tamen quā materiam, quaerimus.

Fieri autem quid potest, & dicitur ab aliquo, vel per aliquem, tripliciter: vel constitutivē, vel compositivē, vel effectivē: per instrumentum, actionis, cognitionis, inventionis, verbi. Instrumentum actionis, secundum negotij vel artificij necessitatem variat: vel ut instrumenta bellica, galea, lancea, clypeus, signa, & reliqua id genus, sunt diversa ab instrumentis agriculturæ, veluti, à marra, rastro, aratro: vt sutorum, acus, filum, forfices diversa. Dicitur & fieri quid: pugno, manu, &c. Cognitionis instrumenta sunt, pædagogij, libri, documenta, præcepta, & alia similia. Inventionis, ratio, casus, fortuna, experientia. Verbum, instrumentum Dei fuit in creatione; est & in homine, cum vi divinā, miraculorum, sanitatumve instrumentum: sicutque per verba, impressiones in animo ex auditis.

Axioma.

Omnis facultas quæ alicuius causa agit,
in

instrumenta, quaerit ad opus apposita.

De sexta questione, iuxta vel secundum quid. CAP. XIX.

Hic locus, addit tractationi simili: udinis considerationem. Et quæstio hæc, habet solutionem: vt sit, vel secundum conceptionem animi, vel præter, vel contra, vel secundum ideas exemplares, quas quis imitatur, vel præter, vel contra, vel secundum ideas vel formas cœlestes, ad quas inferiora referuntur, vel præter, vel contra, vel secundum præcepta, leges, canones, mandata, &c. vel secundum rationē temporis, locorum, occasionis & simitrium. Conceptio animi, habet exemplar secundum quod ex voluntate fit, vel opus vel oratio, opus autem, vel per ichnographiam, leuem inquā descriptionem: vel per orthographiam, id, rectiorem delineationem: vel per scenographiam, id, per magis politam operationem. Sumitur & exemplar, ex protoplaste, pictura, scriptura, imagine. Oratio autem, ex conceptionibus, vel dilucidis, vel confusis, vel ambiguis, veluti ad exemplar mentis, similis exeritur. Trahitur etiā in exemplum iam iudicatum, & sufficienter per alia probatum: vt secundum id, fieri quid dicitur bene vel perperam.

De

De septima questione, cuius.

CAP. XX.

HAc quaestione, de possessione, detentio-
ne, dominio eorum quæ alterius iuris
sunt, agitur.

Respondetur autem ad quaestionem, cuius, quod sit, aut possidentis, aut domini proprietarij, per modos acquirendi possessionem & dominium, per contractus licitos, per usucapionem ex possessione cum iusto titulo, & bona fide, & tempore legitimo, habitam, ut titulo pro emptore, pro donato, pro suo, & sic de similibus. Item ad quaestionem cuius, respondetur quod sit detinentis tantum, vel vi, vel precario, vel clam; vel occupatione, vel custodia, vel ex commo-
dato, vel deposito, vel ex locato. Accedit & accomodatæ responsioni, si res dicatur eius in cuius est potestate. In sua autem potestate haber pater, filium, filiam, nepotes: maritus, uxorem: dominus, seruum: tutor, pupillos: abbas, prior, præpositus, monachos, episcopus, clericum: dux, milites: superior, inferiores: victor, victos: Angelus, sibi commissa. Sicuti ratione authoritatis, est potestas imperatoris in regulos: regis, in subditos: magistratus, in res & personas suæ iurisdic-
tionis

ctionis & territorij: Patris familias in domesticos: legis, in subditos: cuiusque, in ea quæ sua sunt: Dæmonis, in obsessos, Dei permissione.

De questione octava, propter quid.

CAP. XXI.

CVM Deus & natura, arsque, quæ imitatur perfecta, nihil faciant frustra: sine merito & scopum rerum & actionum, inquirimus: Fines autem diuersi sunt, pro rerum varietate, boni vel mali.

Axiomata.

Semper deterius, melioris gratia est, siue sit secundum artem, siue sit secundum naturam.

Semper cuique expetendum est, cuius frui est summum.

De nona questione, Quare.

CAP. XXII.

QVia etiam proprium est hominis, nihil temere, sed cum ratione agere vel dicere, cum sit animal rationis particeps, in hac quaestione fit inquisitio rationis, unde fit hinc transitus ad alias classes probationum.

De

SYNTAXEΩN

ARTIS MIRABILIS,

LIBER TERTIVS.

De nomenclatura relationum distinguentium. CAP. I.

Tres triades distinctionum sunt. Prior docet in quo res differant, conueniant, vel concordent, vel contrariæ sint inter se, cum aliis, ratione accidentis vel substantiæ, seorsum vel simul. Secunda trias, habet topica à principio, medio, fine rerum, & de illis agit. Tertia differentias venatur ab eo quod maius, quod æquale, quodque minus est. Et ita nouem sunt hic sedes argumentorum, à differentia, concordantia, contrarietate, principio, medio, fine, maiore, æquali, minore.

De differentia, & concordantia.

CAPVT II.

Quæ dicentur de differentia, eadem dicta censetur de concordantia, per contra

contrarium.

Differentiarum & concordantiarum, alia communis erit, alia propria, alia magis propria. Communis, quam facit quodlibet accidens separabile, quod inest ratione, cuius, quid, & à seipso & ab aliis differt: hæc que differentia est separabilis. Propria, est quam constituit omne accidens proprium & inseparabile, vt coruus differt à signo accidente inseparabili, nigredine & albedine: hæcque differentia est inseparabilis. Magis propria est, qua quid differt ab alio essentialiter: Sic hæc differentia, aliud ab alio facit.

Differentia esse potest dictorum, factorum, vel actionum, & rerum, siue res inanimatæ sint, siue animatæ, siue corporales, siue spirituales.

Omnis differentia vel concordantia colligitur, vel ex primis vel secundis intentionibus. Primæ intentionis sunt, qua humana cognitio vt proximiora corpori subiecto, vel rei, primum contemplatur, cuiusmodi sunt essentialia, realia, accidentalia: primæ intentionis dicta habita ratione nostra cognitionis. Secundæ intentionis ea sunt, ad quæ secundo loco consideratio nostra post priores intentiones attollitur, cuiusmodi sunt genera, species, numeri siue indiuidua.

d. Latius

Latius & vberius, differentia & concordantia, vel est nominis, vel rei. Nomen ducitur, in incomplexum, significans, & complexum: Nomen incomplexum est, quod seorsum orationem non constituit. Significans, est nomen quod significat seu demonstrat aliquid, vel propriè, vel vniuocè, vel æquiuocè, vel comparatiuè, vel communicatiuè, secundumq; vsum loquendi, vel translatiuè seu metaphoricè. Propriè, quando nominis & substantiæ ratio est cõmunis: æquiuocè, cum ratio substantiæ est diuersa, & nomen commune, siue sit æquiuocum à consilio, siue à casu, siue per analogiam. Est autem æquiuocum à consilio, quando vnum aliquid principaliter, nomine illo significatur, & aliud minus principaliter: À casu, quando significantur plura æquè principaliter: per analogiam autem, quando per similitudinem rationis: Sicut & metaphoricè seu translatiuè, potest differentia vel conueniëntia elici per analogiã, similitudinem, oppositionem, varias suppositiones, per varias sciëntiarum acceptiones.

Complexum nomen, est illud quod orationis est constitutum. In oratione autè, differentia & concordantia consideratur subiecti & prædicati, & modus eorum prædicantis & agentis, & quod vltra ea varia attributio

tributiones: varia suppositiones, variæ applicationes.

Realis vel rerum differentia, ex diuisionibus facillè colligitur: vt quando fit diuisio totius generalis, integralis, accidentalis. generis, in species: specierum, in individua: totius, in partes: causæ, in effectus: subiecti, in accidentia: virtutis, in operationes: substantiæ, in suas potentias: absoluti, in sua comparata: vnius, in attributiones varias, per modos existendi vel essendi: Mixti, in ea ex quibus fit mixtio: Compositi, in ea ex quibus componitur: Continui, in continuãtia: Discernentis, in discreta: Suppositi vel subiecti, in materiam & formam: Termini, in ea quæ ad eum concurrunt: stirpis seu profapiæ, in cognatos & affines, ascendentes, descendentes & collaterales: Artis & instrumenti, in subiectas sibi materias, & partes.

Sic de concordantia, vt alia sit essentialis, integri, accidentis: specierum in genere, individuorum, in specie: partium, in toto: effectui, in causa: accidentium, in vno subiecto: operationum diuersarum, in virtute vnafacultatum in communi substantia: comparatiuorum, in absoluto & positiuo: attributionum variarum, in vno cui attributio: modorum essendi, in essentia: mixtorum,

in mixtione: compositorum, in composito: continuatorum, in continuato: discretorū, in discernente: materiæ & formæ, in supposito: extremorum, in medio: stemmatum, proximiorum, affinium, in stipite vel stirpe: operationum vel actionum, in operante vel instrumento.

In summa, etiam differentiarum & concordantiarum peti possunt à principiis & cellulis classium secundæ partis speculi artis.

Porro, ut facilius differentiarum & concordantiarum habeatur ratio, subiiciam quædam quæ se eas habere doceant.

Syntagma differentiarum.

Aliud.	Inæqualitas.
Alterum.	Intercapedo.
Côfusio ex plurib ⁹ .	Longinquitas.
Discordia.	Multiplex.
Discretio.	Multiplicatio.
Disparitas.	Mixtura plurium.
Disproportio.	Nomina, quia distinguunt, propria, agnomina cognomina, appellatum.
Distinctio.	Non idem.
Dissimilitudo.	Pluralitas.
Dissonantia cōcentuū in harmonia.	Pronomina.
Distantia.	Præpositiones omnes.
Diversitas.	
Diuisio.	singula.

singulares, & demonstratiuæ.
Remotio.
Separatio.

Temperatura, dissimilium partium penetratio.
Varietas.

His opposita, habent concordiam: & præter hæc, adfunt adhuc alia, quæ concordiam indicant.

Amicitia.
Equalitas.
Communio.
Coniunctio.
Copula.
Conuenienti omnis: ut contractus, consensus, matrimonium, societas, pax, & similia.
Consonantia.
Concentus.
Continuum.
Harmonia.
Idem.

Paritas.
Proportio.
Similitudo.
Vnitas, siue ea sit totius, ut membrorum in corpore: vel conformatatis, ut dum dicitur vnus animus, vna voluntas, inestque similitudo: vel attributionis, quâo pluribus vnum tribuitur, ut dum vna fides dicitur.

Axiomata.

1. Pares cum paribus, facile congregantur.
2. Argumentum receptum est à simili affirmatiuè, à dissimilibus, negatiuè.
3. Simile simili, in aliquo communicat.
4. Nullum simile est idem.

De contrarietate vel contrariis.

CAPVT III.

Hic contrarium, generaliter vsurpatur pro omni oppositione. Oppositio erit, vel terminorum complexorum siue propositionum, vel terminorum incomplexorum vel rerum. Oppositio terminorum complexorum siue propositionum, est, quando propositiones pugnant inter se, vel quantitate, vel qualitate, veritate, aut falso, Propositio quanta, quadruplex est: vniuersalis, cuius signum est omnis, nullus: Particularis, per quidam, aliquis, signata: Indefinita, quæ effertur cum termino communi, sine signo, vt animal est corpus: Singularis, quæ fit cum communi termino, addita demonstratione, vt hic, ille, iste homo. Ad qualitatem propositionis pertinent, verum, falsum, affirmatio, & negatio.

Recipiunt autem hæ propositiones, oppositionem vel contrariam, aut subcontrariam, aut cōtradictoriam, aut subalternam. Contraria, est vniuersalis negatiua, cum vniuersali affirmatiua, vt omnis, nullus. Subcontraria, dum vna propositionum est particularis vel indefinita affirmatiua, altera indefinita vel particularis negatiua. Contradictoria cum probè concepta est, quando fit

fit oppositio affirmationis & negationis, quatuor vrâ concurrentibus: si de eodẽ secundum rem & vocem, si referantur ad idẽ, vel sint secundum idem, si teneantur similiter: & si eodem tempore. Subalterna est, dum altera propositionum oppositarum est vniuersalis affirmatiua, altera particularis, vel singularis vel indefinita.

Terminorum incomplexorum, quorum significata mutuò pugnant, oppositiones, generaliter quatuor sunt. Sic erit oppositio vel relatiuorum, vel contrariorum, vel priuantium, vel contradicentium. Relatiuorum, vt pater, filius: duplum & simplum ex collatione, Ciceroni: contrariorum, quæ aduersa vocat Cicero, vt albũ, nigrum: priuantium, vt nox, dies: contradicentium, vt albus est, albus non est.

Rerum oppositiones fiunt, ratione localis situs: vt opposita dicuntur, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, antè, post, infra, supra.

Axiomata.

1. Vsq̃ue ad contrarietatem, initia & sequentia differre non possunt.
2. Quorum esse contrarium, horum ratio & sermo contrarius, & proprietates;
3. Contraria sese inuicem fugiunt, & simile

- atrahit sibi simile.
4. Relatiuorum vno posito, alterum per consequens ponitur.
5. Substantiis nihil est cōtrarium, sic substantia equi, non est contraria substantia hominis, &c.
6. Quantitas non habet contrarium: sic cubitum tricubito non est contrarium.
7. Substantiæ susceptibiles sunt contrariorum, vnum & idem numero remanentes. Dico autem susceptibiles esse contrariorum, non autem suscipere contraria, nā possunt quidē successiue vnum post aliud, in se contrarium suscipere; non autem ambo simul: vt nunc corpus friget, postea calet, sed non simul eodem momento.
8. Habitus, non suscipit contrarietatem.

*Contrarietatem vel oppositionem
hac refferunt.*

Abrogatio.	Corruptio.
Acculatio.	Derogatio.
Æmulatio, quæ contentionis genus.	Demolitio.
Bellum.	Destructio.
Contentio.	Disiunctum.
Contrarium.	Dissensus.
Contradictio.	Diuortium.
Controuersia.	Inimicitia.
	Iniuria.

Ira

Iurgium.	Pertinacia.
Lis.	Priuatio.
Negatio.	Præpositiones accu- satiuo deferuientes,
Oppositio.	vt aduersus, contra,
Repudium.	&c.
Repugnantia.	Zelotypia, discors a- nimus.
Resistentia.	
Pugna.	

De Principio. CAP. IIII.

DE principio, disputatio latè patet, cum nihil sine principio sit, præter Deum, qui cum omnium principium sit, tamen principio caret & sine.

Principium est, id ex quo aliquid oritur, & in quod extremum, omnia recurunt: vel id, à quo aliquid procedit.

Principia omnia, aut communia, aut propria sunt: Ea autem, vel sunt, vel fiunt. Sunt quidem, à natura seu substantia: vt homo hominis, planta plantæ principium. Et in rebus immobilibus, qualitatem dixit Aristoteles principium. Constituunt & naturale principium rerum omnium, causas; ex quo postea materia, forma, elementa, quibus & aliqui addunt atomos: facit & Aristoteles priuationem, principium.

Fiunt autem principia: vel à causa efficiētē,

d 5

ciente, vel à casu, vel à fortuna, vel ab arte: Est & in homine solo principium actio-
num, quia is solus agere videtur. Sunt
& cognitionis principia, vel elementa cu-
iusque artis & præcepta prima: vel de-
monstrationes, potissimum in mathema-
ticis.

Rursum significationis, principium erit,
vel vniuersale, vel accidentale, vel instru-
mentale, vel originale, vel positionis seu
termini à quo, vel ordinis, vel priuationis,
vel operantis & agentis. Vniuersalia prin-
cipia sunt, veluti genus, species, differen-
tia, prædicamenta. Instrumentale, est vel
materia, vel figuræ seu formæ, vel do-
ctrinæ, vel continentis: aut motus, qui
quidem est principium vel generationis,
vel corruptionis, vel alterationis, vel au-
gmentationis; vel diminutionis. In Ora-
ditis principio, prius multis modis dici-
tur, vel natura, vel ordine, vel situ, vel
definitione, vel cognitione. Natura, vt
minor numerus, natura maiore prior ani-
mal, prius homine. Tempore, vt Aba-
le prior Adam fuit: institutio, substra-
tione. Ordine, vt in Grammatica, litteræ
prioribus syllabis. Situ, vt ratiōe nostræ
habitationis, vt nobis prior sphaera Lunæ;
sphaera Mercurij: fundamenta, super ædi-
ficatio

ficatione priora. Definitione vel determi-
natione, vt dum primum ex placito dici-
mus consensu: vt aliquis magistratus, alio
in honore prior. Cognitione, vt vniuersalia,
nobis priora ipsis particularibus & singu-
laribus: Priuationis principij, formæ sunt se-
cundum Aristotelem. Operantis & agentis
principium, id per quod aliud fit. Vt instru-
mentum, prius eo quod per instrumentum
fit.

Axiomata.

- 1 Omne quod est, vel est principium, vel
est ex principiis.
- 2 Interminis prioris & posterioris, poste-
rius sine priore esse nequit.
- 3 Lapsus ab initio in elementis & princi-
piis, postea cogitur multa falsa subiicere,
- 4 Principiis mutatis, multa quæ hinc con-
sequuntur mutari necesse est.
- 5 Negatis principiis, quæ ex iis conse-
quuntur negata videntur: sicut ex affirma-
tione eorundem, admissa consequentia.
- 6 Principium rerum quæ semper sunt, aut
semper fiunt, nullum principium esse qua-
rendum, non rectè asseritur.
- 7 Principia non recipiunt, quæ rerum
sempiternarum sunt.
- 8 Difficile est quæ malo inchoata sunt,
princi

principio, bonum fortiri exitum, & contrā: quod si fiat, mutetur principium, & aliud fiat, necesse est.

9 Potest aliquid esse principium, medium, & finis, sed diuerfis respectibus, non eodem remanente modo.

Synopsis eorum quæ quodammodo principium continent

Agens.	Metus.
Antecedens.	Nobilitas principium
Authoritas.	splendoris, dignita-
Acquirendi omnes	tis & generis,
modi.	Origo.
Causa.	Obligatio, principium
Coactio.	debiti.
Electio.	Præcedens.
Genus.	Prius prior.
Generatio.	Prædicamenta om-
Genera, principia	nia.
specierum.	Priuatio, prout prin-
Impressio.	cipium Aristoteli.
Influxus.	Producens.
Ingressus omnis, &	Proximus.
quæ ingressum præ-	Præpositiones abla-
bent primum, vt li-	blatiuo deseruien-
men, ianua, &c.	tes.
Initium.	Species respectu in-
Mandatum.	diuiduerum.

De

De Causis.

CAP. V.

Sed quia inter principia annumerantur Causæ, trademus etiam earum breue schema.

Causa itaque diuidetur, primum in propriè causam, & in eam quæ impropiè vel metaphoricè causa dicitur. Rursum, propriè causa, erit vel diuina vel humana. Diuina, voluntas Dei est, omnium causa: in Deo quippe causæ causarum, & primordiales causæ. Estque Deus omnium causa, vel effectiue vel permissiue.

Humana causa, vel efficiens, vel formalis, vel materialis, vel finalis, vel exemplaris est.

EFFICIENTIS est, ad cuius actionem sequitur effectus: veluti ignis calefaciendo aquam, eam reddit calidam. Ordo autem, quo causa efficiens facit, hic est, quia disponit, præparat, conciliat, perficit. Efficientium autem causarum, quædam est antecedens procatartica, quædam coniuncta: item alia totam producit rerum substantiam, ea causa, solus Deus, qui creando totam producit: Alia producit secundum partem, hæcque est agens creaturam, quod solum introducit formam in materia, verum non producit materiam, saltem primam.

primam. Deinceps & efficientium, alia vniuersalis, alia particularis: vniuersalis causa efficiens, quæ potest effectus plures distinctos specie, producere: talis Deus, qui propria virtute producit: sic etiam sol, causa cum planetis reliquis hæc inferiora producens. Particularis est causa efficiens, quæ vnum solum producit effectum: Vt homo producit hominem, arbor quælibet proprium fructum. Postremò & causarum efficientium, alia subordinata essentialiter, alia subordinata accidentaliter. Subordinata essentialiter est, quando vna causa sine alia agere nequit, veluti luna sine aliis non operatur planetis. Sic in generatione, homo & sol, causæ subordinantur. Subordinata causa accidentaliter, est veluti in motu lapidis per baculum, manus & baculus subordinantur accidentaliter.

FORMALIS causa est, quæ dat esse, intrinsecè, per se ipsam: vt anima, rei animata causa. Dico intrinsecè, vt differat ab efficiente & finali, quæ dant extrinsecè esse: Dico etiam per se ipsam, vt differat ab efficiente, quæ actione sua dat causam. Porro hæc formalis, vel idealis, vel essentialis est, vel accidentalis. Causa formalis, duo potissimum agit, Primum, facit aliud

ab

ab alio differre: Secundò, restringit materiam primam à potentia ad actum: vt calorè, ad ignem, ad hominè, ad arborem: calorè, ad rubrum, ad album &c. Et ita dat esse rei.

MATERIALIS causa est, quæ recipit formam & conseruat eam: Quia præter animam rationalem, nulla res habet esse per se, sed in alio, scilicet in materia. Quamobrem separata à materia corrumpuntur (vt anima bruti corrumpitur mortuo corpore animali) habentq; tandiu esse, quandiu in materia recepta sunt. Causa itaque conseruationis in esse, est materia: Neq; accidentia sunt, vel conseruantur, sine materia secunda cui hærent: Nec anima intellectiua actu est, nisi quandiu existit in corpore, veluti in materia.

FINALIS causa, est quæ incitat & mouet agentem ad agendum, nempe alicuius gratia: sic sanitas, medicinæ causa: æqualitas & bonum, causa finalis iudicij, & omnium magistratum. Erit autem finalis, vel impulsiva, vel subordinata, vel vltima.

Exemplaris, est idea secundum Platonem. IMPROPRIE & metaphoricè causa est dicta, primum occasio, vnde querere causam dicimus, pro occasione. Deinc, Ratio, vt dicimus causam reddere. Item controuersia iudicialis, dicta Græcis *δικη*, cuius

cuius genera tria sunt, Nempe τὸ ἐπίδεικτικὸν ἄλλο, id est, demonstratiuum genus: secundum τὸ συμβουλευτικὸν, deliberatiuum, tertium τὸ δικάζον, iudiciale: in quibus consideramus qualitates, si honestum, si admirabile, si humile, si anceps, si obscurum genus fit.

Alia causarum diuisio, per modos quibus operantur.

Causæ à modis quibus operantur, diuiduntur in priores & posteriores, per se, per accidens: in simplicem, & compositam: in eam quæ est in potentia, & quæ in actu: in extrinsecam, & intrinsecam: in cõmunem, & propriam. Priores causæ, dicuntur & superiores, & mediata, & remotæ: vt sol, est causa remota generationis hominis. Posteriores causæ, vel proximæ, vel propinquæ dicuntur: vt homo, causa proxima generationis hominis. Per se causa est, quæ propria virtute producit effectum. Per accidens autem, quæ non secundum propriam virtutem producit effectum, sed in quantum coniungitur effectui per se, vel alæ causa per accidens. Prioris exemplum est, vt qui remouet columnam cui innititur ædificium, causa est per accidens, iuncta effectui per se, cur ædifi-

ædificium collabatur. Secundi mēbri exemplum, in hac propositione erit, Nobilis vir legit. Nam quod quis sit nobilis, per accidens est, iunctum alteri accidenti, nempe lectioni. Cæterum per accidens, nempe causa, vel à casu, vel à consilio, vel à fortuna, vel ab occasione: A casu, veluti quando nihil agenti, aliquid sine proposito accidit: A consilio, quando per inquisitionem ex proposito aliquid aduenit. A fortuna, dum ei qui agit, aliquid citra eius actionis propositum contingit: Ab occasione, dum ex modico principio alia faciliè sequuntur.

Simplex causa: sicuti dum perficiens viua absoluit causa, ibi enim adest quod perficit: Estque hæc causa, prolata per terminũ incomplexum.

Composita causa, quæ terminis complexis significatur: vt homo hispidus, perficiens perficit, ibi enim causa per se, perficiens, per accidens autem, hispidus.

In potentia causa esse dicitur, quæ actu non efficit, sed quæ potest efficere, vel causare, quæ exprimitur per nomen verbale: quæ, lector, auditor, creator, dominator &c. quibus significantur qui possunt legere, audire, creare, dominari, &c. quamquam actu non id agant.

In actu causa est, quæ agit, vel effectum

causat & producit, quæ exprimitur per participium præsentis temporis, vt legens, audens, creans, dominans, &c. Reliquæ causæ per se satis patent. Si quis autem desideret cognoscere, quæ causæ sint in nostra potestate, quævé extra nos, consulat diuisiones potestatis, de quibus in classe transcendentiū dicitur.

De Medio. CAP. VI.

Via qua peruenitur ad finem, Medium est, quod ab extremo vtroque æquè distat.

Medium autem, vel rei solius, vel orationis solius, vel rei & orationis simul.

Medium rei, exempla plura habet & distinctiones: Tale enim constituit commixtio, vnde vnum: coniunctio, cui extrema adherent: Mensura, inter inæquale & mensuratum: Eiusmodi, æquale, iustum sine differentia, participatio, comprehensio, duo vel plura continens: via, per quam ab vno loco in alia, æquali spatio itur: Priuatio, ab eo quod fuit ad id quod est transitus: Destructio, qua ex vno aliud constructio: his enim postremis mediis, forma mutatur rerum: Medium & mediocritas: temperamentum: Instrumēta, media operis & artis.

Orationis media, negatio & affirmatio: in

in quibus adhuc aliud medium, tacere: illa autem media, dicuntur ratione expressio- nis mentis & expressi: Est & orationis me- dium Problema, destructio propositionis: coniunctio verbalis, vt, vel, vicitem dictio- nes, inter, intra. Ex quibus patebit, si con- iungantur, quid sit medium rei & oratio- nis simul.

Axiomata.

- 1 Media, diuersorū cōparatione, & exu- rare & deficere possunt, sicut & æquale.
- 2 Quæ magis à medio absunt, magis op- posita existimantur.
- 3 Medium in omnibus tenere, optimum.

Synopsis eorum quæ medium quo- dammodo continent.

Æquum, æquale.	Magistratus.
Affirmatio.	Mediocritas.
Coniunctio.	Mensura.
Comprehensio.	Negatio, medium so- lutionis.
Constructio, mediū collectionis.	Participatio.
Destructio, mediū dissolutionis.	Pecunia, medium cō- merciorum.
Indifferens.	Priuatio.
Instrumentum.	Proxenetæ.
Iudex.	Tacere.

Virtus omnis, me-
dium inter exu-
perantiam & de-
fectum, in quibus
vicia.

De Fine. CAP. VII.

Vetus adagium est, non statim cum ini-
tuo finem sperandum: ideo de medio
antea dictum.

Generaliter, tot modis finis dicitur, quot
principium, & medium, post quæ finis.

In summa, Finis, vel est priuationis, vel
termini, vel consummationis, vel consum-
ptionis, vel corruptionis, vel intentionis,
vel extremi. Priuationis autem est, vel na-
turalis vt mors, corruptio: vel moralis, vel
artificialis, cum artifex formam priorem
tollit, vt dum fusione statuae figuram elidit.
Termini finis, exemplum habent litem:
Consummationis finis, in perfectione de-
terminata est operis. Finis Consumptionis,
dum aliquid deficit: sic dicimus: finem cibi
candelæ, materiæ, formæ, & dum quippiam
definit esse, operari, pati dicere, credere, opi-
nari, vel aliud facere. Finem corruptionis
norunt omnes: Intentionis autem finis est,
id, ad quod quippiam dirigatur, siue sit mēs
siue actio, dicitur & scopus, & id cuius gra-
tia aliquid fit: sic finis medicinæ, sanitas: si-
nis iuris, iustitia.

Finis

Finis extremi, est, vel substantiæ, vel ac-
cidentis, vel temporis, vel loci, vel quanti-
tatis, vel qualitatis.

Axiomata.

- 1 Omne quod nascitur, & finem habere
necesse est.
- 2 Non omnes fines perfecti, sed ad aliud
quiddam: & propterynum quodque tale;
& illud maius.
- 3 Ignorata finali causa, ignorantur & ea,
quæ ad eum finem pertinent, & eius gra-
tia sunt.
- 4 Omnia, in natura, alicuius finis gratia,
nec temerè sunt.
- 5 Nullis in rebus creatis processus ad in-
finitum, quia creata determinata sunt.

*Synopsis eorum quæ finem quodam-
modo continent.*

Acceptatio.	Implementum.
Consummatio.	Limes.
Consumptio.	Mors.
Corruptio.	Nouatio.
Effectus.	Obiectum.
Euentus.	Perfectio.
Exitus.	Portus.
Extremum.	Postremum.
Intumentum.	Priuario.
Intentio.	Rutrefactio.

ε 3

Propo

Propositum.	Status.
Quies.	Sententia iudicialis.
Scopus.	Solutio.

De Maiori, Minori, & aequali.

CAP. VIII.

MAiora aliis, excedunt: Minora, ab aliis deficiunt: quæ sine excessu & defectu, similia æqualiâque dicuntur.

Cæterum Maioritas, liceat uti verbo artis, & minoritas, atq; æqualitas: inter substantiam & accidens esse potest: ordinis, dignitatis, præstantiæ, numeri; qualitarum, ætatis, corporis, spiritus. Ordinis, ut maiores in stemmate antiquiores, & senatores maiores, minorumve gentium. Dignitatis, ut imperium, maius magistratu. Præstantiæ, ut in æstimatione negotiorum & eorû consequentia. Numeri maioris vel minoris, partis vel æqualis. Qualitatis, ut sanior melior pars &c. Ætatis, ut senis & iuuenis. Corporis vel molis, vel quæ eorum sunt: ut procerus, pigmeus &c. Spiritus & quæ ei sunt.

Axioma.

In eo quod plus est, & quod minus est cõtinetur.

SYNOPSIS eorû quæ maius & minus, & æquale referre videtur, colligi potest ex principio Magnitudinis in transcendentibus.

SYN

SYNTAXEON

ARTIS MIRABILIS,

LIBER QUARTVS.

Vbi de Transcendentibus.

De Bonitate. CAP. I.

Bonitas, quasi ens boni.

Itaque Bonitas, est ens, fons causæque & origo boni totius, & essentiæ, & actuum, qui priuatione non superantur in eodem subiecto & tempore.

Omnia quæ sunt, vel bona, vel mala, vel adiaphora sunt: Adiaphora bona vel mala esse possunt, uti voluntas, otium, voluptas, & similia.

Diuisio Bonorum.

Bonorum, alia sunt bona finis, alia propter finem: & ideo rursum Bona, quædam secundum quid, alia simpliciter: Secun-

c 4 dum

dum quid, vel potentia naturæ quæ adesse consuevit: ut pueris & furiosis, inest potentia bonorum rationis: vel secundum alterius, non præsentis considerationem. Simpliciter bona, dicuntur quatenus res tales sunt actu, potentia in actum deducta, siue sint morum, siue actionum, siue accidentium. Tertio, bonorum alia necessaria, alia non necessaria. Necessaria, veluti vita, pudicitia, libertas, liberi, coniuges, cognati, parentes: per se eligibilia, ut virtutes, & similia. Non necessaria, quæ aut per se expetenda, ut munera, honores: vel ratione alterius optanda, quia aliquod adferant commodum: qualis est mercatura, ratione lucri: victoria, ratione pacis: & ut alia nobis queramus, opes.

Quarta bonorum diuisio, in eorum electione obseruanda: ut aliud bonum sit perfecte absolutum, aliud bonum secundum quid, aliud imperfectum. Bonum perfecte absolutum, Deus solus, summum bonum. Bona perfecta secundum quid, sunt, aut ratione conuenientis naturæ propriæ, certæ speciei, vel generis, vel determinationis: aut relatione ad aliud magis perfectum. Imperfectum bonum, est quod aliud desiderat.

Ita, & alia bona, rursus diducuntur, in bona

bona animi, corporis, externorum siue fortuna.

Colligi & aliæ bonorum possunt distinctiones, à substantiis & accidentibus.

Gradus autem bonorum, tres. Primus & supremus supra ideas, in Deo, ens, genus ad omnes ideas, Deus ipse omnium creator. Secundus, inter ideas, in his quæ perfectiones rerum significant, sicuti dicemus ideam iusti, iustum: honesti, honestum: im-participabile quippe est bonum, nisi sit in essentia. Tertius gradus, in bono à nobis participabili sub essentia: sic bona omnis essentia, secundum naturam, quia omnia esse appetunt.

Contrarium Bonitati, Malum.

*Synopsis eorū quæ His repugnant.
bonitatē referunt.*

Acceptabile.	Repudiandum.
Accommodum.	Incommodum, male conueniens.
Actio.	Otium.
Aequum iustum.	Iniquum.
Benemeritum.	Malemmeritum.
Beauidudo.	Infelicitas.
Beneignum & omne Ferum, malignū im-	
compositū ex bene, mite, Omne cōpo-	
siuē. &c. sitū ex male, ut ma-	
	c s lefcium,

	Iesiciū, maledictio.
Communicatio, vt liberalitas.	Restrictio, auarum, tenax.
Commodum.	Incommodum, damnosum.
Commodatum.	
Concessum precario.	
Congruum.	Incongruum, dispar.
Conueniens.	Inconueniens.
Constructio.	Destructio.
Dans fructum.	Sterile.
Debitum.	Indebitum.
Desiderabile.	Fugicandum.
Dei dona & facta.	Opera cōtra Dei mādāta.
Dignum: dignitas: vt honor, magistratus.	Indignum.
Diffusio.	Parcitas nimia.
Donatio.	
Esse, essentia.	Non esse.
Felicitas.	Infelicitas.
<i>Synopsis, eorū que bonitatē referunt. His repugnant.</i>	
Gratum.	Ingratum.
Honestū, honestas, decus.	Inhonestum, turpe, dedecus.
Mortis, & eorū quæ	Obluio incōsiderata mor

mortē sequuntur, cogitatio.	eorum quæ mortis sunt.
Nobilitas, Nobile, clarum.	Ignobile, rusticitas, rude, inciuile.
Pax.	Dissidium, dissentio.
Perfectio.	Imperfectio, imperfectum, mancum.
Pulchrum.	Turpe, & deformē.
Ratio, Rationabile.	Irrationale, Temerarium.
Sanctum.	Pollutum.
Tranquillum.	Inquietum, turbidū.
Verum.	Mendacium, falsum.
Veile, lucrum.	Iactura rerum, sine utilitate.

Bonitatis Axiomata.

1. Vna est Bonitas naturā & essentia, eaque increata, Deus: Reliqua, bona sunt participatione, aut per creationem.
2. Tot sunt species mali quot & boni, & contra: & quæ de vno affirmatiuè, eadem de contrario negatiuè dicta censentur, & contra.
3. Bonitati inest bonum esse, & bonum facere posse: consideratur & in eadem bonitate, id quod bonum fieri potest.
4. Bonum, mali est remedium: malum, velut morbus.

5 Bonum,

- 5 Bonum, dilatandū: malum, contrahendū.
 6 Bonū & studiosum fieri potest animal, natura, moribus vel consuetudine, ratione & doctrina: naturā, cū nascitur: moribus cū imitatur: ratione, cū docetur & ratiocinatur.

Axiomata, Circa electionem boni.

- 1 Bonum melius, eligibilius: In malis, duobus, vtrumque si fieri possit, vitandum: saltem peius, potius est fugiendum.
 2 Melius dicitur, collatione alterius boni minoris, id est, quando id quod melius dicitur, id quod minus est continet, & aliud quippiam præterea: Malum maius, quod magis & plus adimit ab eo quod bonum est, vel quod bono magis officit.
 3 In bono finis, vix erratur: facile tamen decipimur in bonis ad finē tendentibus.
 4 Præstantiora bona finis, bonis tendentibus ad finem.
 5 In vnaquaque arte licita, bonum inuenitur secundum artem, & melius.
 6 Quanto finis præstantior, tanto melior.
 7 In homine, bona meliora animi quam corporis.
 8 Bonum perfectum, melius imperfecto.
 9. Necessa

- 9 Necessaria bona, in necessariis præponenda.
 10 Et plura, paucioribus.

De Magnitudine. CAP. II.

Magnitudo, est extensio vel intentio cuiusque rei, ex qua magna dicitur.

Magnitudinum, alia increata, alia creata: alia in potentia, alia in actu: alia perfecta, alia imperfecta. Increata, est illa quæ immensa, indeficiens, infinita, superessentialis, Dei scilicet, & Deus ipse. Creata vel spiritalis, vel corporalis est: Spiritalis, est quæ intentionem non extensionem proprie habet: vt angeli & animæ magnitudo: Corporalis, quæ molem habet. In potentia illa est, quæ dicitur in fieri. In actu, in eo quod est. Imperfecta autem dicitur, ratione alterius corporis magis absoluti: Sic linea, minor superficie, illa enim vnam, hæc autem duas habet dimensiones. Perfecta dicitur corporum magnitudo, vt corporis, quæ tribus constat dimensionibus, longitudine, latitudine, profunditate. Item perfecta erit, ratione destinationis seu determinationis factæ, aut ratione distributæ naturæ.

Dicitur & in homine magnitudo esse triplex, corporis, animæ, externorum. Est in corpore magnitudo, proceritas, crassitudo, &c.

do &c. In anima, magnanimitas, audacia &c.
Inter externa, opes, dominatio, imperiū &c.

*Synopsis eorum, quæ
magnitudinem resse- His repugnant.
runt.*

Abundantia.	Penuria.
Amplitudo.	Angustia.
Adiunctio.	Diminutio.
Auctio.	Detractio.
Capacitas, comprehensio, continens.	Incapacitas.
Communio.	Partitio.
Copia.	Inopia.
Dignitas omnis, & maiestas.	Status privatus.
Diuitiæ.	Paupertas.
Excellentia, excellentia.	Vilitas.
Egregium.	Infimum.
Extensio.	Restrictio.
Essentia omnis.	Nihil.
Exuperantia.	Defectus.
Fœcunditas.	Infœcunditas.
Fertilitas.	Sterilitas.
Immensum.	Misurabile & apprehensibile.
Infinitum.	Finitum.

Inflatio

Inflatio. Tumor.	Depressio.
Insigne.	Obscurum.
Intentio.	Remissio.
Liberalitas.	Auaritia.
Multitudo.	Pauci.
Sublime.	Infimum.
Sufficiencia.	Insufficiencia.
Vehementia.	Remissio.

Axiomata Magnitudinis.

1 Intensum, magnum, perfectius suo extenso: intensio in spiritualibus, extensio de incorporalibus dicitur.

2 Magnum & paruum, contraria nō sunt, sed dissimilia: Refferuntur enim ad aliquid.

3 Id quod magnum est, quatenus paruo opponitur, constituit tandiu quandiu oppositio durat simul, quodammodo contrarium.

4 Nulla essentia Magnitudinis spiritualis, quæ intensiōem solam, non extensiōem recipit, verè in partes diuidi potest, remitti tamē potest. Diuiduum quippe, interitui obnoxium est, à quo spiritualis substantia aliena est.

Caroli Bonily Magnitudinis regule.

1 Omnis magnitudo, in eo quod est actu,

- Actu finita, continua est: & infinita diuisione, partibus.
- 2 Non contingit aliquando, magnitudinem totam, ac omnino esse diuisam.
 - 3 Magnitudinis partes, sunt potentia finitæ, actu verò, infinitæ semper.
 - 4 Impossibile est, omnes magnitudinis partes assignari.
 - 5 Magnitudo tota homogena est, cuius quælibet pars est magnitudo. Constat enim ex similibus partibus que sunt eiusdem speciei, vt lineis pluribus.
 - 6 Diuisa vtrunque magnitudine, impossibile est terminos relinquere.
 - 7 Impossibile est, ex suis terminis magnitudinem constare.
 - 8 Ex punctis, nulla magnitudo crescit.
 - 9 Magnitudines omnes, ad tres reducuntur species: linearum, superficialium, & corporum: Sola tertia, perfecta est, tres terminos & interualla possidens: duæ reliquæ, imperfectæ.

De Duratione vel Perseuerantia.

CAP. III.

Duratio, est colligatio temporis. Duratio itaque, id est, ratione cuius quid est, etiam nunc, & vt cum arte loquat, quod existentiam demonstrat: exhibetque

vel præteritum, vel præsens, vel futurum, vel vtrumque. Et in summa, quod perseverat, in eo quod est, durare dicitur. Sic durum in corporibus, quod tactui non cedit.

Duratio, alia extra omne tempus, alia in tempore, alia ex vtroque mixta. Extra tempus omne est sempiternum, vnde, (licet declinare nomen, demonstrationis gratia) sempiternitas, quæ solius Dei, sine initio & sine existens. Duratio Temporanea, est generabilium & corruptibilium, quæ semper esse nequit, sed ad certum vsque tempus. Mixta duratio, æterna & æternitas dicta, quæ habuit quidem principium, sed habitura nequaquam est finem: & quæ in tempore existens, sine tempore futura & victura est: Qualis duratio Angelis bonis & iustis, & animæ, imo ipsi humano erit corpori, post resurrectionem & anastasin generentem & vltimam.

Synopsis eorum quæ

durationem re- *His repugnant.*

ferunt.

Æternitas.

Quæ hæc negant.

Æuiternum.

Ætas omnis...

Mors.

f

Anti

Antiquum.	Recens, nouum.
Constantia.	Inconstantia.
Contractuū, pacto- rum, iuramenti vis.	Rescissio contractuū.
Confidentia.	Diffidentia.
Consistentia.	Mobilitas.
Continentia.	Incontinentia.
Durities.	Mollities.
Existentia.	Priuatio, corruptio aliquando.
Firmitudo, vel fir- mum.	Infirmitas, debilitas.
Fidelitas, fides.	Infidelitas.
Immobile, pro tē- poris & negotij definitione.	Mobile.
Insolubile, Immor- tale.	Disolubile, Mortale.
Nobilitas.	Ignobile, nuperrima agnitio.
Nunc.	Præteritū, aliquando.
Patientia.	Impatientia.
Perpetuum.	Transitorium.
Permanens.	Fluxum.
Perseuerans.	Mutatio.
Præsens.	Aliquando.
Spes.	Desperatio.
Stabilitas.	Instabilitas.
Sanitas.	Morbus.

Tempo

Temporis indicia: Quod non habet
qualia, seculum, vt
annus, mēsis, heb-
momentum, atho-
domada, dies, ho-
mus.
ra, sextates: Nam
hæc se mutuò cō-
tinent: & succedit
sibi.
Vita. Mors.

Axiomata.

- 1 Omnis duratio diutius perseuerans, cæ-
teris partibus, perfectior.
- 2 In omni duratione, considerari possunt
quatuor: antè, nunc, postea, semper, qua
nunquam tamen simul in aliquo sunt. Sem-
per & nunc, tantum in Deo. Antè & nunc, in
existentibus & deficientibus, Antè, & nunc,
& postea, in anima & spiritu, & si qua sit ma-
teria incorruptibilis; Hæc enim cum creata
sint, semper non fuerunt, & tamen habitura
finem non sunt.
- 3 Vnquaque res tanto diuturnior, quan-
to eius causa efficiens, efficacior est.

De Potentia. CAP. IIII.

Potentia, est ens, siue principium & vir-
tus, aut transmutationis in altero, aut
prout alterum est.

f 2 Poten

Potentia, aut infinita, aut finita est. Infinita, sine principio, sine medio & sine fine: Hæc in Deo solo est, imo Deus ipse ista potentia: Quando nihil in Deo sit, quod non sit Deus, ex quo alia potentia omnes, vel permiffiue vel effectiue oriuntur.

Finita Potentia duplex, actiua & paffiua: vtraque, vel naturalis vel extra naturam. Naturalis rursus, vel ea rerum ipsarum natura est, vel ex alicuius legis aut consuetudinis constitutione. Ex rerum ipsarum natura potestas, subdividitur in rationalem & irrationalem. Rationalis, quæ in anima, & in angelica dicitur esse natura: Irrationalis, & corporis, & externorum esse potest, interdum latens occultave nobis, aliquando apprens.

Potestas ex legis vel consuetudinis constitutione procedens, est veluti ea quæ dignitatis, magistratus, principatus, est. Ea, vel legitima, à Deo vel à iusta lege definita: vel illicita & usurpata, Deo permittente, quælibet Tyrannorum auctoritas, Dæmonum obsessio, impiorum gubernatio.

Extra naturam potestas dicitur, vel quæ contra naturam, vel quæ præter ordinem naturæ, vel extra id quod natura licet. Contra naturam, veluti quando grauius, quæ natura

natura deorsum, vt ad centrum proprium tendunt, sursum potestate alia, impelluntur. Tales sunt operationes aliquando miraculorum verorum, prodigia, & his similia. Præter ordinem naturæ potestas, casus est. Extra id quod natura licet, vis, abusus, &c.

Latius & significantius, Potestas omnis oritur, vel ex his quæ sunt extra nos, vel quæ sunt in nobis, vel ex mixtis ex illis. Quæ sunt extra nos, habere causam dicuntur, à Deo, à necessitate, à fato, à natura, à fortuna, à casu, ab homine. A Deo, est substantia rerum & providentia earum. A necessitate, illa, quæ ferè semper eodem modo contingunt: A fato, quæ ex destinatione Dei, quæ & necessitati subiacent pro Dei nutu. A natura, generatio, auctio vel incrementum, corruptio, vnde Plantæ, animalia, metalla & similia ex causa determinata. A fortuna sunt, quæ rara sunt, & inoperta seu non expectata agentis secundam propositum, cum aliud quantum inquiratur, inquirenti euenit, & præter id quod euenire natum est, vel solet ex eo quod agitur: vt si quis effodiens sepulchrû, thesaurum inueniat. A casu procedunt, quæ & inanimatis contingere possunt, neque ex determinatis sed præter propositum, c.

adueniunt. Ab homine, vis & violentia: quæ vel impulsua, vel expulsiua, vel turbans, vel inquietans, vel metus maior, scilicet mortis, infamiæ, morborum, turpitudinis, & similia, dicitur. Potestas quæ pendet ex his quæ in nobis sunt, est in voluntate, ex qua principia nostrorum operum, in quibus locum habet consultatio & electio, potissimum in adiaphoris & contingentibus: vt & velle, & agere, & desiderare, num velimus artes addiscere, & his similia.

Potestas ex mixtione eorum quæ pendet ex nobis & aliunde, habet actiones, quæ quidem ex nostra fiunt voluntate, sed quæ vi impediuntur extrinseca. Potestas & alia, mixta ex his quæ ex nobis non sunt, sed tamen habent occasiones, ex his quæ ex nobis vel in nobis: quales sunt retributiones actionum nostrarum bonarum vel malarum, in hoc vel alio seculo, Talis etiã corruptio, mortisq; nobis contingens ex scelere à primo parente commissio.

*Synopsis eorum quæ
potentiam ref- Repugnant his.
serunt.*

Agere.

Succumbere.

Autho

Authoritas.	Sine autoritate,
Dignitas.	Priuatum.
Diuitiæ.	Paupertas.
Dominatio.	Obedire.
Facultas.	Prohibitio. <i>efficax,</i> vel impedimentum.
Fertitudo.	Debilitas, timor.
Idoneum.	Non idoneum.
Iurisdicctio.	Sine iurisdictione.
Libertas.	Seruitus.
Magistratus.	Sine magistratu.
Precipere.	Obtemperare.
Principatus.	Famulatus, subiectio.
Patrem esse.	Filius.
Potestas.	Impotentia.
Robur.	Infirmetas.
Vis, omnis virtus.	
Violentia, & ea omnia per quæ vis infertur, vt arma, lapides, coactio &c.	Resistentia.

Axiomata potentia.

1. Omne sempiternum abstractum & necessarium, est actus, nec est in potentia passiuâ.
 2. Potestatum, aliæ considerantur, veluti efficientes in effectu, sicuti intellectus in intelligibili: alia est in fieri, per quam
- f 4 aliquid

aliquid fieri possit realiter.

3 Potentia quæ actuum suum bonum asequitur, perfectior & melior, quam cum in fieri erat.

4 In malis, actus malus, ideo & peior eius potentia.

5 Omnis potestas à Deo est, vel effectivè vel permissivè.

6 Potentiæ signum est, tendere vel progredi ad esse: impotentia autem, ad non esse.

7 Nulla est in natura potentia passiva, cui non respondeat vel adit alia potestas activa.

8 In potestate nostra legitima ea esse non censentur, quibus boni mores, lex, aut constitutio iusta, vel ius, vel æquitas firma & recepta, repugnant.

9 Nihil potest esse simul in potentia formali, & in actu formali, respectu eundem: veluti nihil est eodem tempore & eodem modo, actu & potestate calidum. Potest tamen aliquid esse, in actu, (ut dicunt) virtuali, & in potentia formali simul.

10 Vnumquodque intelligitur, in quantum est actu, non in quantum est in potentia: Quia intelligere, est actus, idcirco & id quod intelligitur, debet esse in actu.

Quod

Quod etiam ad veri & falsi intellectum referendum est.

11 Potentia naturalis, aptitudo, & impotentia, qualitatis sunt species.

12 Quæ impossibilia sunt factu, in eo ipso non admittunt, obligationis vel iuris vinculum.

De Cognitione.

C A P. V.

Cognitio, est rei latentis vel ignoratæ manifestatio vel declaratio. Cognoscimus, coniectura, definitione, consecutione, & aliis modis, de quibus in primo libro.

Cognitio, alia creata, alia increata. Increata in Deo solo est, hæcque sola perfecta, ab vno rei extremo vsque ad aliud, ex integro permeans.

Creata, vel acquisita, vel connata est. Acquiritur autem, vel propria inquisitione, & proprio labore, vel aliorum ope. Connata illa est, quæ ex Dei constitutione cuique animalium naturæ, indita est, ut ea vatur quando organa ad eam erunt exercendam idonea.

Creata autem omnis, in intellectualem, rationalem, estimatiuam, sensualem, & instinctum dividitur: Intellectualis, est quæ formatur vnicò actu, veluti vnicò in-

tuitu

truitu manifestans: qualis inuenitur in angelis, & hominibus: Dicemus eius generis, scientiam infusam, quando plurium cognitio simul & semel à D eo, notionis fit in mentem infusio: non secus ac in arte typographica, plures orationes & sententiæ simul & semel, vna præli depressione, papyro excipiuntur: eo modo Prophetia, & similia cognoscuntur.

Rationalis cognitio, vel opinio vel scientia dicitur, Omnis autem scientia, vel speculatiua vel practica est. Speculatiua scientia, vel realis, vel rationalis. Realis speculatiua triplex, metaphysica, physica, mathematica: prior, de rebus supernaturalibus, secunda, de naturalibus, agit: tertia, de quatuor demonstratiuis, de astrologia vel astronomia, de musica, de geometria, de arithmetica.

Rationales speculatiuæ scientiæ, grammatica, dialectica, rhetorica, poetica, historica: Adde licet iuris scientiam, & eius species nouem: nempe, ius diuinum, naturale, gentium, pontificium, ciuile, ius consuetudinis, honestatis, necessitatis, & aliud quod ius positiuum.

Practica scientia, vel actiua vel factiua est. Inter actiuas, erit Politica, quæ ad tractandas res ciuitatis pertinet: Ethica quæ

ad

ad mores: œconomica, quæ ad domestica pertinet. Factiua practica scientia, continet mechanica, vt, lanificium, militiam, navigationem, agriculturam, medicinam, venationem, fabriles & reliquas mechanicas artes.

Æstimatiua, est cognitio illa quæ generatur in parte capitis eius nominis, in æstimatiua inquam, ex distinctione reali, & collatione eorum quæ sensibus comprehenduntur, & hæc adest quibusdam animalibus perfectioribus.

Sensualis cognitio est, quæ fit per sensus exteriores & interiores, ex propria obiecti apprehensione.

Instinctus, est quædam species cognitionis in animalibus omnibus, & in plantis, & aliis inanimatis: per sympatias & antipathias manifesta.

Synopsis aliquorum,

quæ cognitionem
referunt

Repugnant his,

Aisomnis, liberalis Temere & sine arte
vel mechanica, & facta.
arte facta.

Certitudo. Incertum.

Coniectura.

Consilium.

Inconsultè factum.

Distin-

Distinctio, separatio, Confusio. diuisio.	
Doctrina.	Incognitū. Ignorantia.
Experientia.	Inexperientia.
Fides.	Dubitatio.
Gradus omnes, quibus scientes ornantur insignibus: Præceptoriatu, Bacchalaureatu, prolytatu vel licentiatu, magistratu, doctoratu.	
Industria.	Sine industria.
Intelligentia.	Ignorantia.
Iurisperitia.	
Lex.	Leleges.
Opinio.	Error.
Ordo.	Inordinatum.
Peritia.	Imperitia.
Prædestinatio.	
Prænotio.	Incognitum.
Præscientia.	Improuidentia.
Prognosticatio.	Mendacium.
Prudentia.	Imprudencia.
Ratio.	Irrationale.
Regula præscriptio.	Irregularum.
Reprobatio.	
Sagacitas.	Stultitia.
	Sapientia

Sapientia.	Insipientia.
Scientia.	Obliuio.

Axiomata cognitionis.

1. Principium scientiæ est; demere ex animo se aliquid scire, opinionem.
2. Naturalia, non possunt exponi ab homine, expositione perfecta: Neque potest studio consequi homo, vt sciatur, inquitur periti, pars principiorum suorum.
3. Naturalia, sunt rationibus inuestiganda: moralia, vsu comparanda: diuina vero, per oracula sacra intelligenda.
4. Melioris conditionis non debent esse stulti, periti.
5. Cuiuslibet naturæ intellectualem proprium est, vt intelligat secundum modum suæ substantiæ.
6. Scienti, intelligenti & volenti, non fit iniuria.
7. Non est consulti, in his quæ scientiam exigunt, paria existimant scire, & nescire, sicutique scire quis debuisset & potuisset.
8. Subnectere & placet, Pauli Ricij, centum conclusiones scientiæ.

Consta

Conclusiones quibus resolutivè modum sciendi assequimur.

Prima classis.

- 1 Omnes, naturâ scire desiderant.
- 2 Qui naturâ scire desiderat, id ipsum sine externo adminiculo, assequi potest.
- 3 At quamquam id assequi naturâ possit, pluribus tamen, præsertim orbatis oculis, ars ipsa auxiliatur.
- 4 Ars, modûsque sciendi (non enim scientia) est ea facultas, quam logicam dicimus.
- 5 Logica quæ modum tribuit sciendi, nihil aliud, quàm conceptus rationis moderari proponit.
- 6 Moderantur conceptus, si concipiendis rebus ab extrâ, conformes illis statuuntur.
- 7 Conformes sunt conceptus, si eo pacto rem concipimus, quo res ipsa est.
- 8 Est autem res quæque concipienda per esse suæ causæ.
- 9 Per essentiaæ causæ itaque conceptionem, rem ipsam concipiamus oportet.
- 10 Quando per causam cognoscimus, demonstrationem appellamus.
- 11 Demonstratio, ex ignotioribus ad notiora perducit.

12 Notio

- 12 Notiora sunt, vel. naturæ & nobis, vel naturæ & non nobis, vel nobis & non naturæ.
- 13 Quod naturæ notius est & non nobis, nullam demonstrationem statuit.
- 14 Quod nobis & naturæ, demonstrationem facit, quæ tamen vera demonstratio non est.
- 15 Quod autem naturæ & nobis, id in duplicem considerationem cadit: Nam, aut idem est notius nobis & naturæ, non autem eodem modo, quia non secundum habitudinem quam habet ad ignotius, aut sicut idem, sic & eodem modo.
- 16 Primum, demonstrationem dat propter quid: quia scio rem per causam, hanc autem esse rei causam ignoro.
- 17 Secundum, demonstrationem simpliciter constituit. Rem enim scio per causam, & quoniam est causa.
- 18 Simpliciter demonstratio, ipsum quod simpliciter est scire nobis largitur, quæ humani generis perfectio tota consistit.

Conclusiones quæ pertinent ad modum ordinandi resolutivè doctrinâ quamlibet, & ad cuiusvis libri quæsitique subiectum, discernendum.

Secum

Secunda classis.

19. 1 Humanum genus, perfectionem exoptat.
20. 2 Hanc assequitur, dum ea possidet quæ sua natura exoptat.
21. 3 Possidet hæc, dum à suo principio, ea suscipit actu.
22. 4 Suscipit, dum principio coniungitur.
23. 5 Coniungitur, dum ei simile efficitur.
24. 6 Simile efficitur, dum sciendi actum exercet.
25. 7 Eundem exercet actum, dum causam rerum intuetur.
26. 8 Intuetur, dum eas quæsuerit.
27. 9 Querit cum dubitat.
28. 10 Dubitat, dum admiratur.
29. 11 Admiratur, per animæ fugam à repugnante.
30. 12 Repugnat, quod animæ perfectioni tam primæ quam secundæ, obstat.
31. 13 Obstat animæ perfectioni, (quia ipsa vna. indiuisibilis immobilisq; existens, vnum indiuisibile.
32. 14 ac immobile petit) multitudo, magnitudo, motus.
33. 15 Ens, in se plura complectitur.

34.

34. 16 Plura, ratio in simul querere nequit.
35. 17 Inquirit primum, quod se admirabile prius offert.
36. 18 Se prius admirabile, magisq; repugnans offert, ens mobile.
37. 19 Mobile ens, ex pluribus quæ ei insunt, consistit.
38. 20 Secundum plura in simul, se nullum ens offert.
39. 21 Se offert primum, secundum id quod primum ei inest.
40. 22 Primum inest, quod prioris causæ est opus.
41. 23 Prioris causæ opus est, quod se latius communi usve effundit.
42. 24 Se latius diffundit, mobile simpliciter, quam mobile loco, & quæ deinceps.

Conclusiones, quibus scientia de natura compositiue, progrediendo à parte in partem, iuxta executionem nature progredimur.

Tertia classis.

43. 1 Mobile est, quod fit ex aliquo
g aliquid,

- aliquid, non ex quolibet, sed ex apto nato.
44. 2. Ex apto nato dumtaxat, cum rem fieri contingat: è nihilo fieri aliquid philosophantium renuit dogma.
45. 3. Quum è nihilo res fieri nequeat, mobile ex tribus re ipsa distinctis principiis, per se constare asserimus, priuatione, materia, forma:
46. 4. Priuatio, est non ens enti admixtum: Materia, est admixtum non enti: forma est ens omnis priuationis experta.
47. 5. Formæ vt bono, materia adharere exoptat.
48. 6. Hanc verò suam cupidinem materiz, cum totam in simul explere nequeat, motus necessario emergit.
49. 7. Motus, est perfectio entis in potentia, secundum huiusmodi.
50. 8. Ens in potentia, mouetur ad actum, ab alio.
51. 9. In his, quæ mouent & quæ mouentur, dandum est primum.
52. 10. Primum mouens, nec corpus nec virtus in corpore est, sed infinitum, vigore mouens vt finis; efficiensq; mobile primum.
53. 11. Mobile primum, est cælum, ex anima (id est, Deo primo mouente sine

com

- cõmmixtione cœli & sui) efficiẽte motu.
54. 12. Quod fertur in orbem, quatenus latione, namque vniforme existit, eatenus sublunarem hanc materiam, primæ vniformique caducorum formæ; adaptat.
55. 13. Prima sublunarium communis substantialisque forma, est natura corporea, quam cœternam materiz contendimus.
56. 14. Hac intercedente, per varia cœli organa, nec non & per corruptibilium corporum discrimina, (quæ corruptibilia inquam corpora) non primariè, imò & minus quam instrumenta agere (vt z. de genera. Aristoteles posuit) ad distinctas numero specie & genere formas, eadem materia disponitur.
57. 15. Terminant verò eam formis distinctis quidem genere, leges: prima, Elementi: secunda, imperfecti mixti: tertia, mineralium: quarta, vegetalium: quinta, animalium, quibus deest ratio: sexta, inquam totius nature intentio vergit, Humana ratio.
58. 16. Hanc (rationem scilicet) materialem, potentialẽve asserimus.
59. 17. Hanc etsi potentialis fuerit, nec materiam tamen, nec materia permixtam.

tam, sed substantiam abstractam, ostendimus.

60. 18. Quæ quia abstracta, ideo & semper intelligens actu.
61. 19. Et quamuis suapte natura intelligat actu, humano tamen corpori formam tribuens, quandoque intelligit, quandoque verò minime.
62. 20. Intelligit, quando ei cogitativa phantasma porrexerit: hoc cum non porrigat, nequaquam.
63. 21. At phantasma, cum sua natura intelligibile non sit, virtus in nobis danda est agens, quæ & potentia, actu intelligibile constituat.
64. 22. Intelligibilia actu cum fuerint, materialis facultas, adeptum intellectum parit.
65. 23. Adepto intellectu genito, ab eoque phantasmatum appendicibus delictis, nobiscum, agens intellectus iungitur, quo & abstr. et cuncta prospicimus, adhæsiōemq; altissimi Dei, assequimur.

*Conclusiones quibus Metaphysicam
sapientiam diffinitivè, à toto scilicet
in partes incidendo assequimur.*

Quarta

Quarta classis.

66. 1. Dei adhæsiōnem assequimur, si ipsum nouerimus.
67. 2. Nouimus si illinc entis attributorumve ambitum, passim dependere concipimus.
68. 3. Dependere concipimus, si entis partes, attributæque inuicem, attribuimus.
69. 4. Entis, quadrifaria partitio est: Aut enim ortum habet in re, & in re ipsa consistit: Aut oritur ab intellectu, in eodemq; sistit: Aut à re ducit originem, in intellectu tamen reponitur: aut oritur ab intellectu, & sistit in re ipsa ab extra.
70. 5. Quod oritur intus sistitq; ab extra, artificialium, moraliumq; cultor pertractat.
71. 6. Quod ortum habet in re extra sistitq; intus, sunt intelligibilia, specièsvæ, quæ actu reflexo, per adeptum intellectum inuentur.
72. 7. Quod originem ducit intrus, & intus reponitur, est ens rationis, quod logicus considerat.
73. 8. Quod verò in re extra & oritur & consistit, alij scientiarum opifices, vt

G 3 tale:

- tale, Metaphysicus autem, quatenus ens, specularur.
74. 9 Ens quatenus ens, est propria ratione aliquid, quod omnibus analogicè inest.
75. 10 Huius, si essentiam in se aspexeris vnum (veluti peculiarem eius passionem) ipsum scilicet ens, perpendes comitari.
76. 11 Quod si ad aliud, ad id scilicet cui primum ratio competitentis, (ad intellectum inquam) retuleris ipsum, verum ipsum sociari dices.
77. 12 Si verò ad voluntatem, quæ continuo intellectus comes est, id ipsum conferas, bonum ei mox competere, agnosces.
78. 13 Vnum igitur ens dicit indiuisum secundum quod diuisum, verum, vt intellectu apprehensum: bonum, vt volitum.
79. 14 At quoniam volitum apprehensumque esse, non ex absoluta, sed ex collateralia mentis ratione dependent, ideo partes disinctaque attributa, ens ipsum fortiuntur.
80. 15 Quatenus independens, substantia: quatenus dependens, accidens emergit.

81. 16 Rursum, vt independens, vnum: quia dependens multum.
82. 17 Hinc actus, illinc potentia.
83. 18 Hinc, prius: illinc, posterius:
84. 19 Hinc, causa: illinc causatum:
85. 20 Hinc vniuersale: illinc particulare:
86. 21 Hinc infinitum: illinc finitum
87. 22 Hinc necessarium: illinc contingens:
88. 23 Quæ singula, enti, vt modos attributæ, non vt partes competere dicimus.
89. 24 Partes verò, primo contrahentes, ens (non modos) substantiam & accidens, asserimus.
90. 25 Substantiæ ratio est, non inhærere: Accidentis verò, inhærere subiecto.
91. 26 Quum accidens inhæreat, substantia verò minimè, potior pars entis substantia.
92. 27 Substantia, alia mobilis, alia immobilis est.
93. 28 Mobili substantiæ, materiam contrariis subiectam esse, oportet. Subiecta materia, ens est, non actu, sed potentia: in æternis quidem, ad vbi: In generalibus, ad formam.

94. 29 Quod in potentia est, mouente eger vniuoco, quo ducatur in actum.
95. 30 Mouens vniuocum, quod sensu cernimus, quum perpetuò generatiōnem, & corruptionem subeat, aliud perpetuò mouens adesse contendimus.
96. 31 Quod perpetuò mouet, nulla potentia ac materia, commisceri contendimus.
97. 32 Quod nulla potentia inficitur, actus est, se primū, & reliqua omnia, secundo intelligens & curans, vita in summo delectabilis. atque perfecta, vt appetibile & intelligibile mouens, à quo in esse & in moueri, dependet atque natura.
98. 33 Cœlum à tali mouente, veluti à causa effectus, manat: quotq; eius sunt motus, tot erunt & motores.
99. 34 Motores inquam duplices: quorum vnum coniunctum, & animam alterum re ipsa seiunctum, & intelligentiam, decernimus.
100. 35 Et quanquam plures sint motores, hi tamen (quemadmodum & per se mota) ad inuicem ordiatis unitatem obtinent, & ab vno, veluti exercitus à duce, pendent: & ad vnum relictus vniuersa.

De

De Appetitu & voluntate.

CAPVT VI.

Appetitus, est incitatio vel impetus quidam, manans à naturali facultate: cuius vi, vel per se, vel aliunde, res ad aliquid excitatur.

Appetitus, vel rationalis, vel irrationalis est. Rationalis, dicitur voluntas, quæ vel Diuina vel angelica, vel humana. Diuina voluntas, in se vna, sed secundum nostrum intelligendi modum, dicitur vel voluntas signi, vel beneplaciti apud Theologos: atque ea, vel absoluta, vel conditionalis, vel permissiua. Humana & angelica interdum simpliciter voluntas, interdum propositum dicitur.

Irrationalis appetitus, est vel naturalis, vel sensualis. Naturalis, dicitur & facultas, attractrix, retentrix, alteratrix, expultrix: ite antipathia, & sympathia. Sensualis vel animalis duplex, concupiscibilis, & irascibilis: concupiscibilis, vel bonus per se, vel malus: Bonus per se, vt amor, desiderium, gaudiū: Malus, vt odium, & bominatio, tristitia. Inde & concupiscentia, vel sensualis vel spiritalis: Sensualis, bona, mala, indifferens: Bona que est inclinatio ad bonum bonum: mala, & tristitia ad malum, vel amaritudo ad bonum.

De

concupiscentia: indifferens erit, naturalis passio & affectio: Sicut spiritalis concupiscentia, mala ad malum, bona ad bonum. Irascibilis, sensualis appetitus est: veluti, spes, desperatio, timor, audacia, ira, impetus, furor, &c. Operum quæ motu voluntario fiunt, alia libera sunt, alia affectibus corporum seruiunt. Libera sunt, quæ à nobis absque impedimento fiunt, ut ire ad aliquem, alium alloqui, capere quidpiam. Affectibus corporum seruiunt, opera non perpetuo libera, sed in tempore & cum mensura, ut egerere, & meicere.

Synopsis eorum quæ appetitum &c. His repugnant. referunt.

Amor	Odium.
Amicitia.	Inimicitia.
Audacia.	Timor, metus, pavor.
Beneuolentia.	Maleuolentia.
Concupiscentia.	Nihil concupiscens.
Consuetudo.	Desuetudo.
Cupiditas.	Nihil cupiens.
Desiderium.	Nullum desiderium.
Dilectio.	Odium.
Gaudium.	Tristitia.
Interpretatio.	Dubium.

Libertas.

Libertas.	Seruitus.
Lex.	Sine lege, incertum.
Liberum arbitrium.	Coactio.
Licentia.	Nullus appetitus.
Permissio.	Prohibitio.
Spes.	Desperatio.
Voluntas.	Nolle.

Axiomata appetitus.

- 1 Appetitus, regulam & efficacia interpretationum accipiunt, secundum naturam propriam rerum de quibus appetitus dicantur, & ita alius appetitus animalis, hominis, bruti, plantæ, &c.
- 2 Quò magis voluntas accedit ad maius bonum, eò præstantior.
- 3 In eo quod est concupiscibile vel desiderabile, & quod ex voluntate concupiscibile propter se, quia bonum: voluntas melior, perfectior, & præstantior, quàm in eo quod desideratur propter aliud.
- 4 Motus omnis corporis animalis, est per se voluntarius, in homine, quia voluntas ipsum excitare & sedare potest, eundo, sedendo, ambulando, &c.
- 5 Deus, & iudices, & quilibet, qualitatem actus boni vel mali, ex voluntate potius, quàm ex ipso actu, iudicant.
- 6 Duo sunt, quæ necessario ad perficiendum

dum actum desiderantur, voluntas & potestas simul.

De Virtute. CAP. VII.

Virtus Aristoteli, est facultas bonarum rerum consiliatrix & conseruatrice, facultas benefica bonarum rerum, atque ideo omnium, & per omnia.

Virtus alia spiritus, alia corporis. Spiritus virtus multiplex, superintellectualis, intellectualis, rationalis, moralis, theologalis. Superintellectualis illa est, quæ procedit ex Dei omnimoda & nobis incognita vi, qualis virtus miraculorum, & eorū quæ Deus operatur supra causas per angelos bonos, vel quæ permittit malos agere, qualia magica præstigia, sortilega.

Intellectuales virtutes sunt, sapientia, scientia, prudentia, quæ tamen propriè referuntur ad cognitionem.

Rationales virtutes, vel partis animæ sunt, vel totius. Partis animæ, vel partis cupidæ, qualis temperantia, continentia: vel partis animosæ, vt mansuetudo, fortitudo, iracundia. Totius autem animæ sunt, iustitia, & liberalitas. Morales virtutes sunt, iustitia, fortitudo, temperantia, quæ non nascuntur sed acquiruntur, & sunt, vt dicunt, ad extrâ, discretiue actuum in proximum:

Theo

Theologales virtutes, fides, spes, charitas, dona quoque gratiæ diuinæ, quæ dirigunt ad Deum, & infunduntur, vt loquuntur classici sacri interpretes, ad intrâ vnde sunt discretiue virtutis actuum, in Deum tendentium.

Corporis virtus, aut animalis, aut vegetalis, aut elementalis, aut cœlestis. Animalis rursus, vel sensitua, vel motiua, vel vitalis. Sensitua item, exterior aut interior: Exterior, quæ operatur per sensus exteriores circa obiectum particulare, in loco, & tempore: scilicet, per visum, auditum, olfactum, gustum, tactum: Interior quæ operatur per sensum communem, & per imaginationem, phantasiam, opinionem, memoriam. Motiua animalis, aut naturalis, aut appetitiua est: Naturalis vnde motus respirationis perfectorum animalium, pulsus, & motus vitalis, ex corde: Appetitiua, est aut irascibilis seu transibilis, aut concupiscibilis: Irascibilis, circa ardua & difficilia: Concupiscibilis, circa delectabilia & desiderata. Vitalis motiua, est qua vita nostra sustinetur.

Vegetalis virtus, est quæ operatur, vel consistit in generatione, auctione, & nutritione: quæ sunt mediante virtute, attractiua, retentiua, concoctiua, vel digestiua, & expul

expulsiua.

Elementalis illa est virtus, quæ ex mixtura oritur elementorum, aeris, ignis, aquæ, terræ: illaque, vel ex motiua secundum locum, vel naturalis,

Cœlestis, quæ ex influxibus cœlestium corporum, & ex eorum commixtionibus, coniunctionibus, oppositionibus, aspectibus, &c. & ex motu, & natura eorum.

*Synopsis, eorum qua
sub virtute continen- His repugnant.
tur ultra diuisiones.*

Actiuum.	Deficiens in actus.
Agere, quod agit.	Non valens agere.
Fortitudo.	Debilitas, Imbecillitas.
Generatio.	Corruptio.
Potentia omnis.	Impotentia.
Regulatio.	Irregularitas.
Robur.	Infirmum.
Virilitas.	Mollities, ætas immatura.
Vis.	Defectus animi.
Virtus.	Vitia.

Axiomata.

1 Quælibet virtus ad suum obiectum
pria

principale, secundum æqualitatem proportionem vel comparisonem, accipitur cum virtus rei, secundum obiecta mensuretur.

2 Virtus minor, maiori cedit, cæteris paribus.

3 Virtus corporea, ipsa corpora, absque corporis dispositi beneficio, nec exerere, neque operari valet: vt calor non exeat, nec operatur nisi in corpore cui præsidet, & in igne: Frigus pariter, nec existit, nec infrigidare potest, nisi terræ vel aquæ, vel aliis ad sit eius vis prædominans: Sic, visiva virtus, minimè in suas operationes transit, si oculum dispositum, qui eius est instrumentum non habeat; ita de audiendi virtute, indispota vel sublata aure, & de aliis similibus conicere licet. Omnis denique virtus, corporea, ita se habet in corpore, sicut in cera aut ære, imago: Siquidem, dum cera vel æs. dissoluuntur, actutum perit imago ipsa, & sculptura.

4 Virtus vnita, maior seipsa dispersa.

De veritate. CAP. VII L.

Veritas, est cuiusque rei, sicuti est, exhibitio vel intelligentia.

Veritas, alia increata, alia creata. Increata.

ta veritas Deus, qui & veritatis totius fons & author, non secus ac sol & lumen, lucis fontes.

Creata veritas, vel rei, vel intellectus, vel orationis est. Rei veritas, in essentia, moribus, & actionibus: Intellectus & orationis, quando res sicuti est intelligentia & sermone continetur.

Synopsis eorū, qua veritatem referunt.

Adæquatio.	Prædestinatio.
Approbatio.	Probationes omnes,
Authoratio.	vt testes, instrumē-
Confirmatio.	ta, &c.
Essentia.	Quiditas.
Fides.	Registrum.
Lex.	Verum.

His repugnant:

Adulatio.	Fallacia.
Ambitio.	Fictio.
Arrogantia.	Hypocrisis.
Calumnia.	Iactantia.
Contingens.	Ironia.
Fururum.	Mendacium.
Deceptio.	Ostentatio.
Dolus.	Periurium.
Error.	Proditio.
Fabula.	Sufurratio.
Falsum.	Simulatio.

Ad veritatem assequendam, sequentia necessaria.

1. Acre & impigrum ingenium, exigitur.
2. Educatio & exercitatio à puerili ætate in bonis disciplinis, potissimum in mathematicis.
3. Aures optimis quibuscunque eius temporis, accomodare.
4. Laboribus non parcere, circa meditationem rerum.
5. Veritatis amore, spretis propriis, & aliorum passionibus, capi.
6. Methodum quandam persequuti, qua facilius verum à falso distinguatur, eamque in praxim deducere.
7. Impellit ad inquisitionem veritatis, cū quis cupit magnus & sapiens, præ cæteris, haberi.
8. Iuuat maximè, subtilitas animi in apprehendendo.
9. Vitare oportet in vero discutiendo, quæ solent alio mentem desectere, qualia, arrogantia, iactantia, philautia, siue nimius sui amor, honorum atque bonorum immoderata libido, falsa persuasio sapientia, auaritia, ira, pertinacia, munera, & similia quæ animum à sua integritate & puritate auocant.

h 10 Cauea

- 10 Cauenda similitum confusio, & affinitas distinctionibus secernenda.
- 11 A facillioribus & notioribus exordium.

Axiomata veritatis.

- 1 Veritas, propter pugnantium argumentorum difficultatem, reicienda non est.
- 2 Veritas odium parit.
- 3 Veritas, super omnia, omniâque tãdem vincit aduersa.
- 4 Veritas non quærit angulos.
- 5 Veritas in omnibus quærenda.
- 6 Veritas simplicitatis amica.

De Gloria. CAP. IX.

GLoria est multorum bonorum ore celebrata laudatio, quando quis habet, vel existimatur habere, quod plures, vel omnes probi expetunt. Aut dicitur, claritas vel splendor vel lux, cum laude, ratione cuius, id quod antea latebat, apparet. Gloria, alia vera, alia falsa. Vera, aut perpetua, aut temporalis: Perpetua, in seculo futuro & vita æterna beatis, & angelis: Temporalis in hoc seculo mutationibus obnoxio, eaque vel essentia vel actuum est. Falsa & inanis gloria est, vel ratione rei à qua sumitur

sumitur, vel ratione eius qui gloriam dat, vel ratione eius qui eam sibi usurpat. Inanis gloria ratione rei est, si ea non sit, si modica vel vilis, si ignominiosa & potius vituperio digna. Inanem & falsam dicimus ratione dantis, veluti, si laudet Dæmon, mundus, impij homines. Ratione accipientis, si is qui laudatur, sit indignus, si hypocrita, si eam sibi usurpet immeritus, si eam ambit, si suis meritis non Dei gratia, quæ concedit laudabilia agere, adscribat: si ea superbiat.

Synopsis eorum qui gloriam veram, vel His repugnant. inanem referunt.

Ambitio.	Infelicitas.
Arrogantia.	Obscuritas.
Beatitudo.	Dedecus.
Celebritas.	Priuatio vitæ.
Decus.	Infamia.
Dignitas.	Memoriæ damnatio.
Fama.	Oblitio.
Festa.	Damnatio.
Felicitas.	Tristitia.
Gaudium.	Inhonoratio.
Honor.	Iniuria.
Iactantia.	Calumnia.

Laus.	Contemptus.
Majestas.	Vituperium.
Nobilitas.	Tenebræ.
Ornamentum.	Populare.
Pulchritudo omnis.	Ignobilitas.
Remuneratio.	Inornatum.
Splendor.	Deforme.
Superbia.	Exilium.
Triumphus.	Pœna.

Axiomata Gloriae.

1. Sequitur ut umbra corpus, semper virtutem gloria.
2. Gloria, emulationem Reipublicæ saluberrimam parit.
3. Gloriam consequi, omnium finis.
4. Gloria, quies operum est, & condimentum suavissimum laborum.

SYN.

SYNTAXEON

ARTIS MIRABILIS.

LIBER QUINTVS.

In quo de accidentibus agitur.

De Accidentium summaria distinctione.

CAPVT I.

Nobis, priusquam substantiæ cognitæ sint, sese offerunt accidentia sigillatim consideranda, à quibus ad substantias præparatur tractatio. Igitur generaliter consideratis transcendentibus, optima methodo, ad singulares rerum apparentes peruenimus notas accidentales, & antequam ad earum fundamentum & basim descendamus, ad substantiam scilicet. Vna substantia, accidentia novem, quæ à pluralitate ad vnum tanquam ad subiectum, reducuntur. Omnia autem hæc, denario concluduntur.

h 3 dantur

duntur numero, decemque nominibus & essentis, ad quas omnia reiciuntur, vade & decem dicuntur prædicamenta, quorum naturam, duobus verbis Murmellij, exprimus.

Versus continētes naturam prædicamentorum. *Nomine decē prædicamentorū, quorū primū substantia, alia. 9. accidentia.*

<i>Arbor,</i>	Substantia.
<i>Sex.</i>	Quantitas.
<i>Servos,</i>	Relatio, vel ad aliquid.
<i>Frigore,</i>	Qualitas.
<i>Refrigerat,</i>	Actio.
<i>Vstor,</i>	Passio.
<i>Ruri,</i>	Vbi.
<i>Cras,</i>	Quando.
<i>Stabo,</i>	Situs.
<i>Nec tunicatus ero.</i>	Habitus.

SUNT tamen quædam, extra prædicamenta, quæ ad aliquod accidentium reduci nequeunt. Duobus etiam verbis expressa ad memoriam iuvandam.

Versus

Versus exceptorum à numero Prædicamentorum.

C O N C E P T V M, Id est vox composita ex pluribus (vt homo iustus) nisi complexum, vnum significet, vt corpus animatum.

C O N S I G N I F I C A N S, Syncategorema, id est, nihil per se significans, & nisi cum alio, vt omnis, nullus. Quamobrem & ex octo partibus orationis, quatuor, categoriis continentur tantum, nomen, participium, verbum, aduerbium.

F I C T V M, Veluti Syrenes, Centauri.

P O L Y S E M V M, Id est quod multa significat, nisi fiat distinctio.

V O X L O G I C A E, Huiusmodi sunt termini distincti secundæ intentionis, quos dialectici aliarum rerum gratia usurpant, vt nomen, verbum, oratio, propositio.

D E V S, Id omnia nomina infinita actu, vt Deus, creator, extra prædicamenta sunt: eo quod prædicamenta omnia finita actu sunt.

E X C E D E N S, Id est, id omne quod transcendens dicitur, vt vnum, ens, aliquid: nobis, bonitas, magnitudo, duratio, &c.

P R I V A T I O, Hoc est, quæ priuationem

nem significant, vt cæcitas, surditas, tenebræ, &c.

PARS QVE, Id est, vox partis principis materialis significatiua, vt forma, materia, &c.

Prædicamenta considerantur interdum in abstracto, interdum in concreto: in abstracto propriè, veluti substantia, quantitas, qualitas, &c.

In concreto, vt substantiuatum quatum, quale.

De Quantitate. C A P. I I.

Quia rudiore & faciliore rerum cognitio est illa, quæ per distinctionem numeralem fit: vt corpus hoc ab illo, nemo differre nescit vel ex eo, quod hoc & illud, duo sunt in quo, quantitatis est observatio. Idcirco prius, vt à faciliore, argumenta ducimus post superiora, à quantitate.

Quantitas omnis, vel non prædicamentalis, vel prædicamentalis est. Non prædicamentalis est, distinctiua graduum perfectionis, virtutis & substantiæ, secundum plus & minus, atque hæc propriè dicitur magnitudo, quam enumerauimus inter genera metaphysica vel transcendentiæ: veluti dum dicimus, magnum architectum, magnam & paruam substantiam, & maximam

vim.

Prædicamentalis, est ens accidentale dimensionem faciens substantiæ, per quod quantus & quotus in ordine quis dicitur. Atque hæc quantitas, vel per se, vel per accidens est. Per se, ea quæ propriè & essentialiter sine respectu ad alterum, quæ subdividitur in continuam & discretam.

Continua quæritas est ea, cuius partes copulantur in termino aliquo communi: aliter, coniuncta & coherens dicta: qualis est in linea, superficie, corpore, loco, tempore. Linea est longitudo sola, ex fluxu puncti continuata: & terminus eius communis, punctum. Superficies, est longitudo cum latitudine solum: communis eius terminus, linea. Corpus, est latitudo cum profunditate: communis eius terminus, superficies. Locus superficies est, in qua aliquid: communis terminus, linea. Tempus, est Solis & orbium conuolutio: communis eius terminus, cursus, consequentia & continuum.

Discreta quantitas est, cuius partes non copulantur ad vnum terminum communem. Atque hæc erit vel numerorum, vel mensurarum, vel orationis. Numerorum quantitas, vt vnum (quod numeri principium, non numerus) duo, tres, &c. Numerus autem, est multitudo aggregata ex vni-

ratibus. Quantitas mensurarum, vel est temporis vel liquidorum, vel aridorum, vel ponderum, vel interualli. Temporis mensuram & quantitatem discretam refferunt, Atomus. 6. 5. 4. 3. 2. minuta, gradus, hora, dies, hebdomada, mensis, annus, olympias, lustrum, seculum, æuum; &c. Liquido um mensura, Cyathus, coctear, culeus, metreta, &c. Aridorum, medimnus, chœnix, modius, fœccus, &c. Ponderum quantitatem expriment, scrupulus, vncia, denarius, libra, talentum, &c. Interuallorum mensuræ, digitus, palmus, pes, passus vterque, pertica, funiculus, crassum, latum, altum, profundum, &c.

Orationis discreta quantitas, est distinctio & mensura, distincti soni, separatarumq; syllabarum: & idcirco, hæc discretio in duas seinditur partes, vt sit vel syllabarum, vel totius orationis. Syllabarum quantitas triplex, Longa, Breuis, Anceps. Totius orationis quantitas, quando propositio dicitur vel vniuersalis, vel particularis, vel indefinita, vel singularis, de quibus & in superioribus egimus.

Per accidens quantitas est, quæ habet quidem quantum, sed non propriè, nec esse, nec essentialiter tale quantum dicitur, & nisi respectu subiecti: veluti albedo, magna

gna vel parua, habita ratione subiecti, quod magnæ vel paruæ superficiæ sit, cui adiacet albedo, sic etiam de intensiõne albedinis vel remissione, quod quippiam, minus vel magis album sit, quæ potius ad prædicamentum ad aliquid, referri oportet ob relationem, & propter repugnans secundum quantitatis axiomata.

Axiomata Quantitatis.

- 1 Quantitas, quantitati contraria non est, vt bicubito, tricubito, nihil contrarium, &c.
- 2 Quantitas, non recipit magis nec minus.
- 3 Maximè proprium quantitati, quod secundum eam æquale vel inæquale quippiam dicatur, vt secundum latitudinem aut longitudinem.
- 4 Rei magnitudo, propriè molis, in qua magnum, paruum:
- 5 Multitudinem, quot, indicat:
- 6 Multiplicationem, quoties:
- 7 Distributionem, quotuplex.

De relatione, vel ad aliquid. CAP. III.

Natum hoc accidens, ex consequentia rerum, eo quod res omnes à summa

ma Dei sapientia, cum in modum colligatae sunt, similitudinis vel alterius cuiusdam participatione, vt vix res aliqua inueniatur quae si planè, vel aliqua ex parte sit cognita, ad alterius cognitionem aditum non præbeat, secundum relationem ad aliud.

Relatio autem, vel realis, vel secundum modum dicendi: Realis, absoluta est, ratione essentiae, vel substantiae vel alterius ad aliud: vt dupli & dimidij, patris & filij, totius & partis, actionis & passionis, & aliorum sequentium accidentium. Secundum modum dicendi, est relatio non absoluta, sed ratione alicuius qualitatis vel substantiae: Ratione qualitatis, vt dum opinio, refert opinabile: scientia, scibile, sensus, sensibile. Ratione substantiae, vt si agatur de capite & manibus, relatio subintelligitur hominis, qui manus habet solus.

Ceterum cuiuscunque sit modi relatio, ea vel comparationis siue proportionis, aut suppositionis erit. Comparatio seu proportio, potest esse communionis, continuationis materiae, vel alterius qualitatis: Communionis, veluti amicus alium amicum refert, ratione communis amicitiae: aequalis, aequalem, ratione aequalitatis communis: sic de ciuili & aliis, continua-

tio

tio materiae relationem facit, vt inter patrem, matrem, & filios. Inter auum, & nepotes, fratres, & sorores, proximos, affines. Ratione alterius qualitatis, relatio inuenitur, quia qualitates plures, multiplex, vt inter commentales, familiares, domesticos, argentarios, socios, erga labores, &c.

Est & proportionis relatio, in dictionibus compositis ex vocula cog, vel con, vt in cognatus, consocius, conscius, consimilis, &c.

Suppositionis relatio, est ordinis, aut naturalis, aut artificialis, aut contingentis, secundum prædicationem seu enuntiationem maioris vel minoris, quia & plus & minus sunt ad aliquid. Sic subordinantur minus dignum, digniori: subditus, imperanti: ciliens, patrono: inferior, superiori: seruus, domino: filius, patri.

Axiomata Relationis.

1. Relatio, interdum contraria recipit, vt virtus refert vitium, scientia ignorantiam.
2. Relatio suscipit maius & minus, ex intentione vel remissione rei: ita, & similes & dissimiles magis & minus res, qualitate.

3. Omne:

- 3 Omne relatiuum ad correllatiuum respicit, vel, vt tritum est, ad dependentiam aut conuertentiam alterius. -
- 4 Relatiuorum altero posito, alterū censetur etiam positum; altero sublato, & alterum sublaturum. Quod intelligitur de positione, & ademptione eius in quo fit relatio, non de essentia.
- 5 Cognito altero relatiuorum determinatē, cognoscitur & alterum in quo est relatio, non tamen in aliis.
- 6 Ideo pro conciliatione argumētorum, considerandum est id, in quo fit relatio.

De Actione. CAP. IIII.

Quia substantiæ non sunt perperam ad actionem & passionem rerum, ordo desiderat vt perueniamus deinceps.

Idcirco, Actio, vel functio, vel operatio rerum, est motus actiuus, qui à facultate procedit, quæ Græcis *ἰσχυρά*. Vel breuius, Actio, est motus ex faciente in patiens, vt Passio, est motus in patiente, ex faciente in patiens.

ACTIO NVM, alia manens, alia transiens. Manens est ea, quæ remanet in agente, & perficit ipsum, & est subiectiuè in ipso. Huius generis sunt actiones animæ, velle, deū

desiderare, intelligere, sentire, & aliæ morales actiones. Sed hæc actio vel passio, prædicamentalis non est, & pertinet ad metaphysicum.

Transiens ea est actio, quæ causam accipit ab agente, & recipitur subiectiuè in patiente: sic agens, principium quidem est, recipiens autem subiectum. vt calefactio aquæ, actiuè quidem est ab igne: sed calefactio in aqua, passiuè. Et hoc genus, constituit prædicamentum actionis & passionis.

Actio transiens rursus, vel est actio ipsa vel factio. Actio ipsa est, cum non videtur effectus, post actionem remanens, sed is cum actione ipsa transit: vt cantare, citharam pulsare, nauigare, ire, &c. Factio, est actio per quâ producitur effectus, post actionem remanens: veluti post fabricationem, ædificationem, demolitionem, remanet fabricatum, ædificatum, demolitum, &c. Et hæc generaliter de omnibus actionibus, & omnium rerum, dicta sint.

Actio iterum, vel ab incorporeo, vel à corpore procedit. Incorporea, sine corporis ministerio fit: qualis est Dei & angelorum, & animæ, quæ tamen & per corpus operatur. Corporea, quæ fit median-

te corpore : eaque duplex , inconuersua , & conuersua : inconuersua , in qua agens in agendo non reparitur : Conuersua , in qua agens in agendo reparitur , quæ propriè generabilibus & corruptibilibus competit.

In humano corpore , actio in summa duplex , animalis & naturalis. Animalis , voluntaria à neruis & musculis procedens , quando quiescit , excitari potest : vt sedens , postea mouere crura & pedes potest : excitata potest sedari , vt currens , sedere potest si velit , vt actionis motus , velocior vel tardior fit pro voluntate . Erit autem hæc animalis quadruplex actio , sentiendi , mouendi , regendi , respirandi . Actio sentiendi rursus , quinquplex , audiendi , videndi , odorandi , gustandi , tangendi : quæ passiones etiam illis relatas constituunt , audiri , videri , odorari , gustari , tangi : Mouendi actio , patet : at restrix , actio pñiceps , quadruplex est , nempe imaginatio , cogitatio , ratiocinatio , memoria : vnde passiones toridem , imaginati , cogitati , examinati , memorati . Respirandi actio , planè animalis & voluntaria , habetque passionem , pati respirationem , & respirationem . Obseruandum etiam est , actionum animalium voluntariorum , alias absolutè liberarum , alias

alias non omnino liberarum . Absolutè liberæ illæ sunt , quæ à nobis & à nostra pendent libera potestate , vt loqui , tacere , accipere , velle , nolle : quibus respondēt passiones , dictum , accipi , quod volumus , &c . Actiones non absolutè liberæ , sunt , quæ corporeis affectibus seruiunt , quæ non perpetuò , sed in tempore quodam , & cum certa mensura , sine impedimento fiunt , vt meiere , egerere , quæ nemo perpetuò , aliquando tamen agit , in respiratione idem recipitur .

Actio naturalis corporis humani , voluntatis est expers , nec à voluntate , sed à vena & arteria procedens , sponte & naturaliter fit , nec pendet ab arbitrio vel electione : huiusmodi est alteratio , formatio , corruptio , ex quibus generatio , item nutritio , quæ est perfecta assimilatio ex agglutinatione & adhaerentia : postquam enim succus à vasis excidit , dispersus per partes agglutinatur , & postea partibus assimilatur . Ad hanc etiã actionem naturalem pertinet , attractio , retentio , concoctio , distributio , motus cordis : motus arteriarum , id est , pulsus : auctio , quæ est incrementum , in longum , latum & profundum , permeans . Ex quibus passiuè fit , alterari , formari , corrumpi , nutriri , attrahi , retineri , coqui , distribui , moueri , auferri .

Axiomata & media actionis, in capite traduntur sequenti.

De Passione. CAP. V.

Quæ dicta sunt de actione, in passione passivè tradita esse censeantur. Annotandæ tamen seorsum adhuc passionis acceptiones sunt, ut hæc methodus sine confusione procedat.

Passionis acceptiones.

1. Passio sumitur, pro propria qualitate fluente à principiis naturalibus, quæ constituunt specificas differentias, vel passiones individuorum: eiusmodi est risus in homine: hinnitus in æquodilatatus in cane: & sic de similibus, quæ dicuntur passiones individuorum, & specificæ.
2. Pro conceptione intellectus, cuius expressiones sunt, ea quæ sunt in voce notæ passionum quæ in anima degunt.
3. Pro motu appetitus sensitivi, in quo dicuntur esse animi passiones: quoniam excitantur, cum alteratione corporis.
4. Pro supplicio, ultione, & pœna, siue iustè, siue iniustè infligantur: hæc passionem dicimus domini nostri

CHRISTI,

CHRISTI, & martyrum eius, pro cruciatiu.

5. Pro qualitate sensibili non firmata in subiecto, de qua in tertia specie qualitatis agitur, cuius est ruboris, iræ, verecundiæ concitatio.
6. Pro eo quod ab agente, siue pro eo; quod ab agere causa fluit: ut ab actione ignis & solis, fit calidum & calefactio passiva. Et hoc sexto modo, constituitur prædicamentum passionis, prout fit relatio actionis.
7. Passio pro permissione eius qui aliquid fieri patitur & finit, sumitur.

De mediis agendi & patiendi.

Actio agit, passio patitur, vel per medium causæ formalis, vel per medium instrumenti naturalis coniuncti cum agente, vel per medium instrumenti separati ab agente. Medium causæ formalis, habet, vel formam permanentem, vel formam fluentem. Forma permanens est, quæ agit per qualitatem sibi intrinsicam & permanentem: ut ignis agit in aquam per calorem: sol per lucem, in hæc inferiora. Forma fluens, illa quæ agit per actionem, cuius principium ipsa eadem qualitas quæ est agenti.

i. a. Per.

Per medium instrumenti naturalis, coniuncti agenti, actiones fiunt, vt per membra, & alia quæ natura generat & nutrit, per quæ suis fungitur actionibus. Per medium instrumenti separati ab agente, actio vel passio fit, vt dum quis serra findit, fecat securi, dolabra polit, ense necat.

Axiomata actionis & passionis.

- 1 Relatiuè sese ostendunt, actio & passio, cum altera sola esse nequeat.
- 2 Agere & pati, contrarium implicat in eodem, secundum idem, & eodem tempore, propter contrarias qualitates quas recipere possunt.
- 3 Agere & pati, magis & minus recipiunt.
- 4 Omnis instrumentaria causa, per se ipsam actionis est expert, neque agit, nisi à superiore vel diuiniore causa excitetur.
- 5 Omne simul actiuè & passiuè mouens, physice mobile existit.

De Ubi.

CAP. VI.

Vbi esse in aliquo loco ostendit: Aliud tamen, locus, aliud ubi. Esse in loco, idem est quod replere locum illum. Estq; relatio ubi, ad locum petimens. Collocatio rei in loco, triplici modo est: vel circum-

scriptiuè,

scriptiuè, vel definitiuè, vel contentiuè. Circumscriptiuè, quando corpus in loco alio est circumdatum: & eo modo, nulla substantia incorporea est in loco, neque illi conuenit illud ubi, circumscriptiuè, & ita circumscriptiuè ubi facit prædicamentum. Definitiuè vel cum determinatione in loco quid est, quando virtus incorporei agentis, est finita, & applicatur vni loco, in quo operatur: quo tempore, cum incorporeum illud agens finitum sit, in alio loco non potest esse. Hoc modo angelus est in ubi, & in loco definitiuè, non autem priore modo, quoniam caret quantitate loci repletiuæ. Contentiuè siue repletiuè, aliquid est in loco, quando virtus agentis est infinita, & operatur & influit omni loco: & hoc modo, solum Deus est in loco, extra prædicamentum tamen.

Locus multiplex, communis, proprius, naturalis, violentus, superior, inferior, lateralis. Communis, est terminus qui plura immediatè continet. Proprius, terminus corporis continentis, contento immediatus. Naturalis, in quo res naturales natura quiescunt: in eo autem res natura quiescunt, in quo conferuari possunt, natura vt terra, locus grauiorum: aër, leuium: &c. Violentus, in quo præter natura-

turam, res naturales quiescunt. Superior & inferior, situ distinguuntur: lateralis, autem est, dexter, sinister, anterior, posterior. Loci dimensiones sunt, longitudo, latitudo, profundum vel altitudo.

Axiomata de vbi.

- 1 Vbi, contrarium non habet, secundum logicos.
- 2 Vbi, non suscipit magis vel minus.
- 3 Per vbi, interrogamus locum in quo.
- 4 Per vnde, locum à quo.
- 5 Omnia mutabilia, moueri necesse est, quia in loco sunt vniuersa.
- 6 Corporum vnumquodq;, suapte natura, aut sursum, aut deorsum tendit, aut ibi manet.
- 7 Quia loca finita sunt, & quæ ibi continentur prædicamentaliter, finita esse necesse est.
- 8 Ex opportunitate loci & temporis, secundum Pythagoricos, omnibus bonum adest.
- 9 Pro locorum varietate, variæ sunt qualitates rerum intrinsecæ vel extrinsecæ, vel ob naturam diuersam soli, vel ob mores & usum incolarum, & diuersas functiones.

De

De Positione, vel situ. CAP. VII.

POSTquam nouimus locum in quo, quid sit, impellitur mens ad quæstionem de situ & positione: quia verbi sit relatio, & ratio habetur totius locari & totius loci, cum circumscriptionis expressione: at, per positionem, exponitur situs partium locati, in partibus loci, singulari & propria sedis nota. Verumtamen positio, tripliciter accipitur, pro propositione, ordine, & prædicamento. Pro propositione vel *situ*, quando proponitur axioma sine medio: Pro ordine, quando partes supponuntur mutuò, vel dam habetur respectus ad totum, qua acceptione ad quantitatem reiicitur positio. Prout autem positio prædicamentum constituit, dicitur ordinatio, vel situs, vel dispositio partium alicuius corporis positi in loco.

Omnis positio rerum, aut naturalis, aut voluntaria, vel casualis. Naturalis positio, quando ordo naturæ seruetur, vt positio capitis in homine superior, pedum inferior: manuum in lateribus, elementorum in propriis locis. Voluntaria positio, quando pro arbitrio ea fit, vt si caput deiciatur, pes eleuetur, si sedeamus, iaceamus, &c. huc pertinet ordinatio per artem,

i 4 vt

vt columnarum dispositio, arborum in certum ordinem plantatio, &c. Casualis, quando fit casu vel fortuna præter naturam, veluti si contingat hominem capite prono, obuersoꝛve cadere, si præter spẽ aliquid accidat, vt in taxillis iactus, &c.

Positorum, alia immobilia alia mobilia: immobilia, vt terra & agri, & quæ per se non mouentur. Mobilia, vt aër, ignis, aqua, animal & similia.

Repetantur hïc in summa, modi situs & positionis, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, antè, post, retro, stare, sedere, iacere. Frequẽsque notatio situs, apud mathematicos, astrologos, geometras, cosmographos, rusticos, nautas, per ortum, occasum, meridiem, septentriones. Estque Glareano, positio recta vel obliqua.

Axiomata Positionis.

1. Positioni, nihil est contrarium.
2. Positio, non recipit magis vel minus.
3. Proprietas positionis, quod substantia proxime adhæret, omnibus formis aliis prædicamentalibus, id est accidentalibus præsuppositis, quæ præcedunt ipsam positionem.
4. Qui ignorat positionem partium corporis

poris humani, facillè ignorat earũ usum & actionem.

5. Qui propositioni seu thesi non credit, reprobare debet: & qui reprobare non valet, credere debet.

De Quando. CAP. VIII.

Superioribus decursis, ad tempus conuertitur inquisitio, circa rem eandem: subindicatque quæstionis quando solutio, rem esse in tempore, non autem naturam ipsius temporis, quæ quidem quantitatis est, ideo non præsentis sed alterius categoriæ vel prædicamenti.

Constituunt periti, duplex quando: simplex inquam, & compositum. Simplex, cum res se habet ad tempus vt ad indiuisibile: Tempus autem indiuisibile & à susceptione mensuræ semotum, est æternitas, sempiternum, nictus oculi, momentum, atomus. Compositum quando, dum se habet res temporalis vt ad diuisibile tempus, vt ad certum diem, annum, mensem &c. Diuisibile enim est tempus, in partes successioneis.

Tempus omne, ex motu vniuersi & numero constat.

At tempora considerantur, vel vt naturalia, vel vt non naturalia. Naturalia præterita, præsentia, futura, & ex illis nata, anti-

qua recentia, instantia: & ea quæ naturam temporis exhibent, hyems, æstas, ver, autumnus: & anni tempora, vt hora, dies, hebdomada, menses, &c.

Non naturalia tempora, sacrificia, dies festi, nuptiæ, casu facta, euentus: consilio, imprudentia, errore, metu facta: feriaz repentiaz, indictæ, statæ.

Est & temporis, simul: Porrò simul, triplici modo. Primum de his quæ sunt eiusdem temporis, vt simul nata, facta, creata, idest in eodem tempore. Secundo simul, ratione conuersionis, quæ simul incedunt, vel se referunt: vt duplum & dimidium, pater & filius. Tertio simul, quæ sunt species eiusdem generis: vt homo & brutum, simul in genere animalis: Equus, asinus, leo, simul in bruto.

Axiomata Quando.

1. Quando, nihil est contrarium.
2. Quando, non suscipit maius & minus.
3. Quando, habet proprium, esse in tempore, estq; respectus mensuræ, inter tempus & rem temporalem.
4. Omnia tempus habent.
5. Quæ participant in tempore, & sunt in tempore, cum ipso ætatem agunt, & seipsis seniores & iuniores dicuntur.

6 Di

6 Distingue tempora, & multas conciliabis antinomias.

De Habitu. CAP. IX.

Cognita distinctione temporali externa, alia rei scientia notior offertur ex habitu, Qui est medium quoddam, inter corpora, & ea quæ corporibus adiacent, secundum quod, hæc scilicet quæ adiacent, haberi, illa autem nempe corpora, habere dicuntur. ita habitus armatura, tunicatio, &c. Quamobrem & habitus ab habere differt, quòd habere possessionem quandam referat. Habitus itaque, est adiacentia corporum, & eorum quæ circa corpus sunt: Quæ in corpore humano, intelligunt esse in accidente mediante inter corpus hominis & vestimentum, vt non circundatione ipsam, non vestem, non tempus ostendant, sed differat habitus, à quando, ab vbi, & à situ.

Possumus tamen in hac arte, extra prædicamentorum naturam, hic sedem constituere rationum ductarum ab omni ornamento ab ornatu extrinseco adhærente, vel attributo. Sic in summa, habitus cõtinebit, propriè vestitum, deinceps generaliter omnè ornatum, possessionis vel quasi, modum habendi, item dominij titulum, atq; habitum siue

siue dispositionem rei, quæ tamen est qualitas propria.

Axiomata Habitus.

1. Habitus, suscipit magis & minus.
2. Habitus non suscipit contrarium.
3. Talis quisque esse præsumitur, quales sunt ij, quorum vitur habitu.
4. Priuatio præsupponit habitum, in possessione.

De Qualitate. CAP. XI.

Accedit plus ad substantiam qualitas, quàm cætera prædicamenta, & idcirco, postremam ex Accidentibus constitutum, quò facilius esset transitus ad ea quæ substantiatum continent.

Est autem qualitas, forma accidentalis, incorporalis, secundum quam quodlibet dicitur esse tale.

Qualitas in summa, alia intrinseca, alia extrinseca. Intrinseca rursus, vel habitus & dispositio, vel naturalis potentia. Dispositio, est quædam præparatio, qua quid postea facile fieri potest, Quamobrem ea dispositio, imperfectus habitus, & initium eius dici potest: Differuntque dispositio & habitus, quod dispositio ita se ad habitum habet, ut ætas puerilis ad virile. Atque iterum dispositio

dispositio, est assuefactio & promptitudo actibus pluribus comparata: verumtamen infirma, hoc est, qualitas insensibilis ex multis actibus vel vnico acquisita, sed non firmiter radices agens, & quæ à subiecto facile amoueri possit. Iterum habitus & dispositio, aut animæ aut corporis: Animæ, cum subiectum, est in anima aut in eius intellectu, vel in voluntate. Ex habitu & dispositione intellectus, oriuntur, sapientia, intellectus, scientia, prudentia, ars, opinio. Ex voluntate habitus & dispositiones morales sunt virtutes, iustitia, fortitudo, temperantia, item vitia. Corporis habitus & dispositiones, habent subiectum in corpore: atque in istis corporeis qualitatibus, vltra ea quæ ars addit, aliquam membrorum exercitationem exigimus, veluti in habitu pila ludendi, scribendi, currendi, & similia.

NATURALIS qualitas intrinseca, est potentia vel infirmitas naturalis, qualitas congenerata, cum naturali complexionem temperamenti alicui indita, per quam aliquid naturaliter fit, potens vel impotens ad agenda, obstitendum, vel non agenda. Ad eum modum naturaliter, quidam sunt sani ex constitutione naturæ: alij naturaliter ægri: alij molles, duri, ad pacem, ad

ad arma sati, Huc pertinent omnes potentie naturales, tam animæ quàm corporis, animæ, vt qualitas voluntatis, intellectiua, memoratiua, quæ quidem indigent corporeo instrumento, sed immediate habent subiectum in anima. Naturales corporis potentie & qualitates, sunt facultates vegetatiuæ, vt attractrix, retentrix, qualitas &c. Item sensitiuæ interiores & exteriores, & motiuæ secundum locum.

E X T R I N S E C A Qualitas, aut passio, aut figura esse potest. Passio, est passibilis qualitas: Attamen differunt, quod passio cito transit, nec fixa est, vt de dispositione dicimus: Passibilis autem qualitas, diuturnior. Exempli causa, subito irasci, passio est: Radicata autem passio iracundiæ, passibilis est qualitas. Atque sub hoc genere, comprehenduntur omnia obiecta sensuum exteriorum, vt colores, lux, lumen, soni, voces, saporis, qualitates tangibiles, frigidum, humidum, calidum, siccum. Figura, est qualitas formæ extrinsecæ, qualis figura anguli, quadranguli, & similes geometriæ. Item figura, pulchritudo rei cuiusque: item triste, benignum, laetum, & aliæ formæ vultus, & reliquæ notæ, characteres, & superficialium distinctiones, vel naturales, vel artificiales rei cuiusque.

iusque, vt domus, vestis, &c.

Cæterum forma, tripliciter vsurpatur. Primum, pro forma substantiali, qua compositum naturale constituitur & habet essentiam actu, veluti per animam formam dantem, homo dicitur: per animæ & vitæ alterius formam, leo, &c. **Q**uæ forma, non est in prædicamento qualitatis, quia est substantia. Secundò, forma ponitur pro omni re quæ verè est accidens, & dat esse accidentaliter, postquam subiectum constitutum est, vel dum constituitur per formam substantialem, in esse accidentali: quæ forma, inuenitur in nouem omnibus prædicamentis. Tertio, forma sumitur, in specie, siue vt dicunt specificè, pro re accidentali, quæ procedit ex determinatione vel circumscriptione quantitatis conclusæ lineis, aut aliqua superficie, prout quibusque rerum conuenit naturis.

Axiomata Qualitatis.

1. Qualitas aliquando suscipit contraria, vt virtus, vitium: album, nigrum: Interdum non suscipit, vt apparet in coloribus mediis inter album & nigrum, nempe in rubro, pallido, & similibus.
2. Figure contrarium non admittunt.

3. Qua

- 3 Qualis aliqua, non tamen omnis, suscipit
maius & minus.
- 4 Magis & minus suscipiunt figuræ imper-
fectæ: quales sunt, rectum, curuum, con-
uexum, concauum, & simile, quia potest
esse rectior, magis incurua vel conuexa
linca.
- 5 Magis & minus, non suscipiunt perfectæ
figuræ: quia illis nihil addi vel detrahi po-
test, sine mutatione speciei. Talis figura,
est spherica, cubica, pyramidalis, triangu-
laris, quadrangularis, &c.

SYN

SYNTAXEON

ARTIS MIRABILIS,

LIBER SEXTVS.

Vbi agetur de prima cellula classis
substantiarum, Nempè
de Deo & Theo-
logia.

*De variatione methodi presentis, & de
classe substantie in uniuersum.*

CAP. I.

Ab soluto cursu, per accidentia in-
stituito, ex quo rudior quadam
nobis erit comparata cognitio,
ad substantias rerum conuolan-
dum ordine est, & à singulis eruenda, &
aduocanda auxilia, cognitio propria &
singularis, rationes, probationes, & distin-
ctiones. Hicque incipimus vela, in al-
tissimo profundoque pelago, navigationi da-
re, & à præludiis ad rem ipsam deuenimus:

k. Quam

Quamobrem qui hanc classẽm probè cognouerit, nihil ferè habebit eorũ quæ sciri possunt, incognitum. In primis etenim, rerum omnium, ex admirabili istius classis graduum ordinatioue, apparet perfectionis distinctio, mutuãque connexio: Deinde ex cuiusque gradus summaria anacephaleosi, naturã præstantiora traduntur. Proinde annota, in supremo gradu Deum esse, & postea alios, eò minus præstantes, quò magis recedunt ab eo: vt quantò magis ei vicini sunt, tãtò sint inferioribus meliores: semper enim, descendendo, aliquid amittunt perfectionis maioris, & contra ascendendo perfectionis adiiciunt. Hinc & licet colligere, nihil verè perfectum infra Deum, nec quicquam Deo esse perfectius, quia vltimus gradus alius non inuenitur eo superior: sicut inferior, elementorum simplicium est, vbi consideratio rerum simplicium, ex quibus artificis summi prudentia, ascendens graduum replentur distinctiones, per colligationes & concatenationes implexas. Quas vt facillè concipias, constitue duplicem ordinem in hoc schemate rerum, vnum quo fit descensus, elongatio vel diminutio perfectionis, alium, quo fiat ascensus à minus perfectis ad magis perfectos, & à simplicibus ad composita

posita. Deinceps, vt perfectiora intelligas, à simplicioribus incipe. Primus itaque naturæ gradus & minor, in simplicibus elementis rerum, scilicet ex principiis in compositis constituitur. Ex horum mixtione & compositione prima, nascitur secundus gradus, qui res tantum compositas, & maiorum rerum rudem materiam contineat: & ideo quia simplex est elementorum ibi compositio, inde generata vel facta, dicuntur elementata, & corpora silentia Hebræis, sine vita. Ex hoc, tertius gradus alius accipit materiam, cui additur vitæ animalis rudimentum, nempe vitæ vegetans, qualis inest plantis. Quarto, hic fit accessio sentiendi, & constituitur gradus alius vitæ sensualis, in quo sunt omnia genera & species brutorum animalium. Sexto Deus adhuc viuendi substantiam excellentiorem humano huic admirabilique opificio adiunxit, quæ non ex compositione elementali corporea penderet, & esset vitæ animalis & vegetatiuæ superior, hanc animam diximus: Quæ sine corpore esse potest, postquam scilicet à corpore se iungitur morte. Et septimo, quia anima simul, & semel, ac perfecta sunt eius organa in corpore hominis, creatur, & corpori infunditur, fit alius gradus vitæ hominis intelle-

Actualis, qui quidem habet omnes facultates vitæ vegetatiuæ & sensitiuæ, quæ non ex ea animali vel plantæ, inferioriue commixtione, sed ex animæ pendeant & regantur vi & potentia; hæcque anima supra corpoream est substantiam sibi subiectam, si suum tueatur gradum. Nam si ei corpus & vita sensuualis imperet, tunc ad gradum inferioriorem, ex proprio decedit. Et quia vicinitas illa graduum bruti & rationis in anima, mouet pugnam in subiecto hominis, altior & præstantior erit in cælo gradus & in angelo. In cælo septimus, habita ratione corporis, quod liberum est, omnesque suas actiones secundum legem à Deo præscriptam, exerit sine pugna & impedimento aliquo: In angelo autem octauus gradus, eo quod, & ipse non patiatur pugnam corporis, & sine corpore est, & præstantius anima nostra intelligit, efficacius operatur, gratia firmatur ne labatur, proximius Deo accedit, unde omnia perficiuntur, ubi vltimus & summus gradus, perfectio ipsa aliorum, fons rerum omnium.

Graduum

*Graduum perfectionis naturæ
Epitome.*

Ordo,	1 Deus.	9	
quo à	2 Angelus.	8	
Dei per-	3 Cælum.	7	
fectione,	4 Homo.	6	Ordo,
res decli-	5 Anima rationalis.	5	quo à
nant.	6 Vita sensuualis.	4	simplici
	7 Vita vegetabilis.	3	bus ad
	8 Elemētata vel silētia.	2	perfectio-
	9 Elementa, principia	1	ra sit a-
	simplicia.		scilicet.

De Dei nominibus. CAP. II.

DE Deo hic, non quidem de cognitione essentia eius perfectæ, quia incomprehensibilis est, sed quatenus concessum est, agemus.

Nomina quæ Deum dicunt, vel significant vniuersaliter, vel per compositionem cabalisticam, vel per attributionem, vel metaphorice, vel per relationem ad creaturam, vel rationem proprietatis. Generaliter vltimumque, omnibusque ferè orbis populis, appellatio hæc numinis summi, est quadrilitera, Apud Hebræos, אֲדֹנָי adonai, אֱלֹהִים Iehoua; אֵלֶיךָ eheich, qui est,

⋆ ⋆ ⋆ &c.

&c. Assyriis, Adad: Persis, *𐎠𐎼𐎷𐎡𐎴*. Ægyptiis *𐤀𐤎𐤁𐤌* vel *𐤀𐤎𐤁𐤌* Magis *𐤇𐤓𐤁*: Arabibus, *الله*: Græcis *θεος*: Tarcis *ܐܝܠܝ*: Ethruscis *𐌆𐌷𐌰*: Latinis, Deus: populis noui orbis, zimi.

Per compositionem Caballisticam, ex sacris literis caballistæ plura nobis tradunt nomina, vt ferunt, virtutis & efficaciæ admirabilis, cuiusmodi nomen illud quod dicunt sem hamephora, quadraginta literarum: nomen agla, & similia, de quibus si Deus vitam largiatur, & velit, latius in iam præparatis dicemus commentariis de Deo. Per attributionem, nomina sunt septuaginta fortitudinis, qualia benedictus, creator, magnus, &c. Et totidem amoris, vt vir, iustus, &c. quibus ab iisdem caballistis appellatur: quæ in commentariis vtroque idiomate, & Hæbreo & Latino, exhibebo.

Metaphoricè Deus, siue per translationem, dicitur Leo, astrum, pastor, custos, &c. Per relationem ad creata, creator, dominus, sanctificator, refugium, salus, &c. Ratione proprietatis, Deus dupliciter dicitur, vel ratione proprietatis personalis, vel alterius. Personalis proprietates, sanctissimam trinitatem exprimit, in qua pater generans, filius nascens, & spiritus sanctus procedens. Ratione alterius proprietatis, Deus

Deus dicitur Bonitas, fons bonorum. Sapientia, vita, deitas, essentia, æternitas, perse existens, &c.

Nomina Dei & Domini nostri IESV-CHRISTI sunt, Christus, vnctus, Messias, Emanuel, verbum Dei, vnigenitus patris, primogenitus virginis Mariæ, & & &, via, veritas, panis, vita, iustitia, semen iustum, filius hominis, vermis, &c.

Nomina Spiritus sancti, charismatum largitor, digitus Dei, columba, ventus occultè gratiam inspirans, ignis, mel, ros, oleum animam impingens, animumque exhilarans, paraclerus, consolator.

De distinctione veri Dei ab idolis, & unde idola. CAP. IIII.

DEus, aut verus, aut fictus, seu idolum. Deus verus vnus est substantia. Malac. 2. ca. 1. Corint. 1. Sapien. 12. Deus Deorum dominus. Psal. 49. In personarum trinitate, pater, filius, Spiritus sanctus. Sunt & Dij dicti participatione homines aliquando, vt ob creationem, filij excelsi omnes. Psal. 81 vel ob adoptionem, regenerati Christiani. Roma. 5. & 8. Ioha. ca. 1. vel participatione beatitudinis, & eius frutione: vel ob ministerium Dei exequutum, vt

k 4. Moses

Moses constitutus à Deo, Deus Pharaonis, Exod. ca. 7. & angeli boni, dij. Iob. cap. 1. Quodque iudices Dei iudicium exercent, dij. dicti. Exod. 22. Psal. 46.

Falsi dij, originem habuerunt ex Diaboli impietate, vel ex præsumptione & sui superbia, ex aliorum fictione, ex inani ratiocinatione, ex admiratione virtutis, ab euentibus, locis, regionibus, à metu & superstitione. Diaboli impietas vel suasio, potissima fuit idololatriæ causa, & seminarium falsorum deorum. Voluit ipse enim, esse Deus & similis fieri altissimo. Esai. 14. voluit & adorari ab ipso Deo domino nostro IESVS-CHRISTO. Math. 4. sic dij gentium, dæmonia. Psal. 80. eaque persuasione primos parentes aggressus est. eritis sicut dij, Genes. 3. Præsumptione autem propria deos se dici voluerūt & passi sunt, superbia vel rerum placido successu, phæres. Vt rex Tyri, Ezechiel. 28. Herodes, Actuum, 12. Alexander & alij. Fecerunt alij qui sibi deos, & vnaquæque gens fabricata sibi est Deum suum, 4. Reg. 17. vt Sydonij, 3. Re. 12. Ephesij, Actuum. 19. adorauerunt & rectores orbis terrarum, Sap. 3. Atque per adulationem Deum dixerunt Nabuchodonosor. Iudith. 5. vt ob nimiam dilectionem, aliquando filij parentes, & contra

trà patres filios post mortem venerati sunt, & dicarunt cultus diuini ergò, statuas. Sapient. 14. Sicut & ob virtutem insignem & miracula voluerunt Dei honores deferre Apostolis, Actuum. 14. Prisci, rerum inuentores, vel qui earum vsum docerent, pro diis honorarunt. Lactant. lib. 1. cap. 18. cõsque, qui eis aliquo modo profuissent. Hinc illa farrago idololatriæ, Cæreris, Bacchi, Iouis, Herculis, & similibus. Fuit & aliquando Dei delatus honor tyrannis, ad conciliandas sibi eorum mentes.

Ex inani ratiocinatione, pertinaces in suis axiomatibus philosophi, cum non possent ad supremum, primum & præcipuū gradum conscendere principiorum, quæ sibi persuadebant esse principia priora, constituerunt deos: Sic Alcmeon, deos dixit sidera: Alexander Milesius, astra: Anaximenes Milesius quoque, aërem: Aristoteles, sed variè, mundum & mentem: Brachmanes, lumen rationis: Cleanthes Assius Stoicus, æthera: Chrysippus, diuinam necessitatem: Democritus poenam & beneficium: Empedocles quatuor elementorum naturas: Heraclitus Ephesius, deos ex igne: Parmenides & Melissus, coronam quãdam fictitiã vniuersi: Prodicus Ceus, quatuor elementa, solem atque lunam: Pythagoras

ras, Samius, & Mar. Varro, animam per vniuersum mundum meantem : Straton & Lucretius naturam. Stoici mundum : Speusippus vim naturalem : Theophrastus, vni & vniuersum & omne : Zeno Citieus, diuinam legem & æthera.

Ab admiratione virtutis, virtutes ipsas, & alia, pro numine habuerunt : vt pudicitiam, concordiam, spem, honorem, clementiam, fidem. Sic de vitiis etiam aliquibus : Ab euentibus, fortunam, victoriam, & similia deas fecerunt. A locis, plures ethnicis, vt terrestres, cœlestes, inferi, palustres, montani, marini, fontanales, fluuiales, manes, lares, &c. A regionibus cœli & alios distinxerunt, de quibus ad fastidium vsque Cicero. Metus & superstitio, eiusdem farinae quoque deos. fecit, serpentes, dracones, pomonam, florumam. Faciunt & Deum suum quidam ventrem, idest voluptatem, vt i. Corin. ca. 6. ad Philipp. 3.

De Theologia. CAP. IIII.

Quia theologia, nihil aliud est quam sermo de Deo, de ea disputandi conueniens sequitur occasio : hoc tamen, præter morem in superioribus vsurparum, eo quòd de rebus agatur, arduis probationes quasdam

quasdam subnectemus dictis, ne dum commentaria in has syntaxes expectantur, dubius remaneat & ab autoritate diuinæ pagine icuius & destitutus animus.

Basis itaque & fundamentum Theologiæ, DEVS.

At sermo de Deo vel theologia, docet in summa, DEVM cognoscere, eius mandata & ecclesiæ vniuersalis seruare, mysteria & sacramenta legis, scœlicitatem beatorum, pœnas, & supplicia contumacium. Theologia, alia vera, alia falsa : vera rursus, triplex, mystica, symbolica, simplex. Mystica theologia, est secretissima mentis cum Deo loquutio, diuinæ caliginis intuitio, & ad Deum per secretiora & admirabiliora scansio, qua per contemplationem, quis erigitur, vsque ad ipsam vnitatem, Deo magis appropinquando, relictis sensualibus & intellectualibus ipsis. Symbolica, est quæ per figuras & inuolucra quædam alia, diuina significantia, ea quæ Dei sunt exhibet. Quemadmodum, Pythagoras olim suis dogmata tradidit : & Dominus noster IESVS CHRISTVS parabolis seu parœmis vsus symbolicas & Prophetarum aliquas visiones, & angelorum appariciones. Symplex theologia, est quæ ita simpliciter docet, ac tradit.

Falsa

Falsa Theologia, est deorum falsorum, fictaq; religionis, & hæreticorū. Eusebius, aliter theologiam diuidit, in fabulosam, naturalem & ciuilem. Fabulosa, quam & historicam dicunt, poetis maximè attributa. Naturalis & mystica, quam sapientes approbarunt. Ciuilis quæ in singulis ciuitatibus, consuetudine & legibus defenditur.

Theologia, continetur in lege antiqui testamenti, & noui: utraque, scripta & nō scripta: volumina rursum testamenti antiqui, diuidunt, in legem, prophetas, & hagiographa, Hebræi. Legem scriptam dicunt, תורה בכתב cuius quinque libri, Genesis, habens 50. capita: Exodus, habens cap. 40. Numerorum, capitum 36. Deuteronomium, cap. 34. Prophetas, in maiores vel primos, & minores diuidunt. Maiores illis, Iesaias, habens capita 66. Hieremias, habens capita 53. Ezechiel, habens ca. 48. Connumerant inter primos prophetas Thalmudicè libros Iudicium, Iosue, & Samuelis, id est, primum & secundum Regum, & Melachim id est 3, & 4. Regum, ut ait Galatinus lib. 1. aduersus Iudæos ca. 1. Minores dicunt Prophetas, Oseam, Ioëlem, Amos, Abdiam, Micheam, Nacum, Abbacuch, & alios sequentes, inter sacra Biblia.

Hagiographa, hebræi vocant תנ"ך
inter

inter quæ annumeramus libros Sapientia, Ecclesiastem, Ecclesiasticum, Psalmos, Proverbia: Historiales, Iosue, Iudicum, Hester, Thobiam, Ruth, &c.

Notat Rabi Kimhi in directorio viarum linguæ sanctæ, per versus apud Hebræos sacra Biblia fuisse scripta, atque in libris legis, esse versus 5845. Prophetarum omnium qui in Hebræico extarent sermone, 9294. Hagiographorum. 8064. Quod non est referendum ad omnia volumina, quæ hodiè extant Latine excussa, quæ quamuis sint in canone ecclesiastico, & merito recepta, non tamen sunt in canone Hebræorum.

Legem non scriptam Hebræorum, kabalam & traditionem dixerunt antiqui: Et Rabini eorum nominant תורה שבעל פה id est, legem quæ in ore, scilicet Moſis, data est in monte Synai, quam ille tradidit Ieſcua, Ieſcuaſ autem senioribus: Seniores prophetis: & propheta viris synagogæ magis, ut scribitur in libro qui אבות פירקי id est, capitula patrum. Per hanc, intelligunt, mysticam & spiritualem legem, publicatam primùm à Mayr, qui, ex Iudæo necromantico, factus Iudæorum profelytus, falsò interpretatus est legem diuinam & prophetas, & legē illam contexuit & conſpexit quam dicunt Misna, id est fecit.

cundam legem, & multis voluminibus illustravit & præscripsit Rabi Monoa : vt refert Iacob. de Valentia in Psalmum 81.

Noui testamenti lex etiam, & scripta & non scripta est. Scripta, habet Euangelia 4. Sæctorum Matthæi, Marci, Lucae, Ioannis. Continet & historiam Apostolorum, Epistolæ eorundem, & prophetiam Apocalypseos. Non scripta continetur traditionibus Apostolicis & Ecclesiasticis, vniuersalibusq; synodis. Et in summa, in omnibus sacris voluminibus & constitutionibus, litera, gesta docet : quid credas, allegoria: moralis, quid agas: quo tendas, anagogia.

De Epitome. totius Theologia.

C A P. V.

Apostoli Domini nostri IESV CHR-
ISTIPRÆDAGOGI totius ecclesiasticæ disciplinæ præstantissimi, omnem fidei & theologiæ rationem in capita duodecim, per cõpendium coniecerunt. Singulis quid de ea sentirent exprimentibus, vnde epitome illa, nobis symbolum dicitur Apostolicum. Hocque Christianis vbiq; per orbem vniuersum, pro thesæra est, qua se interno-
scant: & pro lapide Lydio, ad quem dicta, factave, & scripta nostra, relata & collata, num Christiana sint, comprobentur. Oportet

ter autem credere antequàm intelligamus. Efaiz cap. 7. Quamobrem omnia capita fidei & symboli apostolici, per verbum credo incipiunt.

Symbolum apostolicum.

ss. *Apostolorum nomina. Articuli.*

- 1 D. P E T R V S. Credo in Deum, patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ.
- 2 D. A N D R E Æ S. Credo in I E S V M CHRISTVM, filiũ eius vnigenitũ.
- 3 D. I O A N N E S E V A N G E L. Qui conceptus est de Spiritu sancto : Natus ex Maria virgine.
- 4 D. I A C O B V S M A I O R. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.
- 5 D. T H O M A S. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.
- 6 D. I A C O B V S M I N O R. Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris.
- 7 D. P H I L I P P V S. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.
- 8 D. B A R T H O L O M A E V S. Credo in Spiritum sanctum.
- 9 D. M A T T H A E V S. Credo ecclesiam catholicam

tholicam, Sanctorum communionem.

IO. D. SIMON. Remissionem peccatorū.

II. D. IVDAS. Carnis resurrectionem.

III. D. MATHIAS. Vitam æternam.

*De Theologia vinculo, dilectione,
& diuinis præceptis.*

CAP. VI.

EX dilectione, pendet lex & Prophetæ. Ea, autem est, Dei, & proximi. Dilectio Dei, instituitur per tria priora præcepta primæ partis tabularum mandatorum diuinorum, sicuti reliqua Decalogi mandata, actus nostros ad proximi dilectionem formant. Sunt & alia extra Decalogum, quæ & eodem referri par est. Decalogi præcepta decem sunt.

1. Non habebis deos alienos coram me. Exod. 20. Dent. 6. & 5. Leui. 26. Psal. 80. Iosue 24. 1. Corinth. 6. & 10. Genes. 35. Hic cultus iniungitur diuinus. Dilectio Dei, est cordis, in fide, spe, & charitate. Fidei diuinæ aduersantur vel repugnant, omissio bonorum operum infidelitas, dubitatio fidei, nimia scrutatio eiusdem, hæresis, fidei abrenunciatio, magia, incantatio, obseruatio fortium, dierum, & temporum & somniorum yana, irreuerentia in Deum & eius san-

ctos.

ctos, superstitio, idololatria, id est deferre cultum qui soli Deo debetur, creaturis. Spei bonæ aduersatur excessus, nimia sui confidentia, nimia securitas, vel nimia præsumptio suorum meritorum: aduersatur & defectus, desperatio misericordiæ Dei. Repugnat & charitati dilectionis Dei, seruilis timore & pænæ formidine, Deum colere, vel ob retributiones solas & res temporales, cumque odio proximi item anteponere diuinæ voluntati hominum iussa.

2. Non assumes nomen Dei tui in vanum. Exod. 20. Quo præcepto, dilectio Dei in verbo, mandatur. Cui repugnat, per iurium, blasphemia, hypocrisis, votum profanum & illicitum, voti culposa dilatio, & infractio, iuramentum temerarium, cuiusmodi illud est, quod non sit cum iudicio vel discretione rerum, cum veritate, necessitate cogente, pro iustitia, & cum Dei reuerentia. Assumit & nomen Dei in vanum, qui sacris mysteriis, sacramentis, & gratia diuina abutitur.

3. Meméto vt diem Sabbati sanctifices. Exod. 20. Hoc iubet & re ipsa Deum diligere. Cui repugnant, excessus & defectus. In excessu peccatur, festis diebus opus facere seruile. Dare operam ludis, theatris, negotiationibus, irreuerenter vel superstitiose,

se, sa

ſe ſacros dies colere: defectu committitur in illud præceptum, non omnino vel malè, vel pro parte colere, omittere quæ diuini officij ſunt vel ſacrarum ceremoniarum, non ieiunare, ieiunia temerè pernertere.

4 Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæui ſuper terram. Honor hic, conſiſtit in veneratione, obedientia, ope & auxilio ſpirituale & temporali. Pater propriè & mater, ratione generationis dicitur. Patris nomen tamen hic, refertur poteſt ad Deum ratione creationis, & generationis, dignitatis, curæ & poteſtatis. Erit & pater ratione informati animi, & ingeneratæ doctrinæ, diſcipulis præceptor: pater natus, qui catechizat & inſtruit baptizatos, prælatuſ, magiſtratuſ, & ratione poteſtatis & ſollicitudinis paternæ, princeps, tutor, adoptans: & ratione ætatis, ſenior. Inhonorantur iſti omnes, ingratitude, inobedientia, irreuerentia, contemptu, irriſione, contumelia, detractio: ſi percutiantur, ſi non alantur, ſi non inueniuntur.

5 Non occides: ſcilicet, neque te, neque alium, non ore, non corde, non opere. Corde, qui odit iratrem ſuum, homicida eſt i. Iohan. 3. Ore, contumelia, detractio, & conſilio necem quis inferre poteſt, ſaltem bonæ famæ inſeritum. vt iudices, ſententia etiam

etiam innocenti poſſunt vitam impiè adimere. Opere, quis poteſt vel anſam exemplumq; dare perditionis, vel manu propria, duello, aliòve modo occidere, vel auxiliari, vel occaſionem præbere, vt venenum vel poculum ſubiicere. Licet tamen certis de cauſis interdum, non quidem propria, ſed publica authoritate, mortem inferre. Sic licet animalia ad vſum vitæ conſeſſa, ſine iniuria tamen alterius, necare: licet pœnas vltimi ſupplicij, lege iuſta aliqua iubente, impiis irrogare: in bello indiſto iuſto, hoſtes interimere. Se autem occidere vlla ex cauſa non licet, verùm oblatam mortem & illatam eligere potius, quàm aliquid ſceleſtum committamus, æquo animo & alacriter, ob Dei fidem, ſalutemq; proximi, licet & decet. Sicuti ſancti Dei martyres, poſt martyrum omnium caput, fecerunt.

6 Præceptum, Non moechaberis. Exod. 20. Mar. 10. ad Hebr. 13. Hoc præcepto, ſordes veneris illicitæ ſubmouentur & prohibentur. vt mollicies, qua ſe quis voluntariè polluit: Corinth. 6. Genef. 38. inſandum crimen Sodomiticum, ad Rom. 1. Genef. 19. Leuit. 20. concubitus cum brutis, Leuit. 20. prohibetur, & cum mulieribus extra matrimonium: ideo damnata fornicatio dicta ſimplex. i. Corinth. 6. ad Ephes. 5. non erit

scortum. Deut. 23. prohibetur adulterium, Leuit. ca. 20. Tob. 4. item stuprum, vel cum virgine, vel vidua. Incestus cum consanguinea vel affini: sacrilega cōmixtio cum moniali, monacho, presbytero, diacono, subdiacono. Raptus, cōtra voluntatem coniugum vel parentum: vel ante nuptias cōiunctio: abusus vxoris in concubitu: & omnis illa turpissima fellatio, & irrumatio.

7 Non furtū facies. Exod. 20. ad Ephes. 4. Mar. 10. Hoc prohibetur iniuria à bonis proximi, sicuti superiori prohibebatur à persona.

Furtum est, inuito domino, rem eius contrectare, illicitè retinendo, iubstrahendo, la trocinando, pradando, per artes illicitas extorquendo, vt ludo, lenocinio, adulterio, v-furis, rapere, simoniacè adipisci beneficia: bona pauperum retinere, bonis à Deo concessis abuti: malè bona alterius dispensare.

8 Non loqueris contra proximū tuum falsum. Exod. 20. Deut. 5. Leuit. 19. Hoc in iudiciis egemus, ne quis falsò deferat, accuset, testetur, iudicet: item in societate cōferuanda hominum, ne falsum quis dicet, scribat, dicat, quod firmam, amicitiam, veritatem, honorè alterius tollat, imminuat: ve conuitiando, calumniando, ne quis mentiatur.

Men

Mendaciorū D. Augustinus species constituit plures, libro proprio: capitale; vt in religione: alicui nocens & neminè iuuans: aliquem lædens & neminem iuuans: aliquè iuuans, neminem lædens: in sola mentiendi fallendiq; libidine: placendi cupiditate dictum: Quod nulli obest, & prodest alicui, obest tamen mentienti, qui nunquam propriam animæ salutem debet postponere utilitati vel bono alterius.

9 Non concupisces domum proximi tui, &c. Exod. 20. 1. Corinth. 10. ad Rom. 7. 2. Pet. 1. Hoc præcepto radix omnium delictorum excinditur nempè cupiditas. 1. Timot. 6.

10 Eodem referri debet, vltimum præceptum: Non desiderabis vxorem proximū. Deus enim maximè cor & voluntatem scrutatur. 1. Reg. 16. Sap. 1. quia ex corde exeunt delicta & cogitationes prauæ. Math. 15. b. & concupiscentia cum conceperit, generat peccatum, ex cuius consummatione mors. Iac. 1. b.

*Reliqua de præceptis, & quedam
Axiomata de Deo & Theologia.*

CAP. VII.

Vltra Decalogi præcepta, alia dicuntur moralia, alia ceremonialia, alia
1 3 iudi

iudicialia. Moralia de moribus statuunt, quæ non fuerunt in lege Euangelica sublata, vtpotè quæ iuris naturalis & immutabilia snt Ceremonialia, modum & formam colendi Dei præscribunt. Iudicialia, ad commercia humana & politiam pertinent: quorum ceremonialium scilicet & iudicialium species, lege noua partim sublata, in quantum umbras futurorum referebant: partim retentæ, & rursus institutæ. Omnia præcepta apud Hebræos, vel affirmatiua numero 248. vel negatiua numero 365. erant. Reducuntur & illa, ad præcepta Decalogi vel tanquam conclusiones ex illis elicita, vel tanquam principia, vel vt sepes & propugnacula eorum, qualia potissimum ceremonialia.

Axiomata de Deo.

- 1 Nihil in Deo, quod non sit Deus.
- 2 Deus accidentia non recipit, quamuis enuntietur per attributas aliis proprietates.
- 3 Deus substantia incomprehensibilis, fitur & eius opera.
- 4 Cogita de Deo, quicquid melius potes: de te quicquid deterius vales.
- 5 De Deo amplius credere debes, quam scire possis.

6 Reli

- 6 Religio nobis à natura indita: modus autem colendi Deum, ex lege & more receptus.

Axiomata de Theologia.

- 3 Scripturæ sacræ auctoritas, suprema omnibus aliis est, quia à sancto Spiritu dictata, subiectumque habet nobilius Deum: & finem præstantiorem, vitæ æternæ beatitudinem.
- 2 Theologiæ studium bene ordinatum, incipit ab articulis fidei, vt aliæ scientiæ à naturaliter notis principiis.

De Sacramentis. CAP. VIII.

E Legit Deus certam materiam, per quã addita forma ex sanctorum verborum cõceptione, diuinam gratiã suo arbitrio distinctam, hominibus exhiberet: non secus ac potestate sua, in creatione rerum, singulis verbo suo concessit, certas & efficaces naturas ex tota substantia pendentes. Sacramentum itaque, & sacræ rei inuisibilis, visibile erit signum in quantum res videtur, sed ratione gratiæ oblata: erit ultra signum, res ipsa significata: vt signum est esse animam in corpore hominis, si corpus fungatur hominis actionibus, & tamen ibi ultra signum animæ, anima est ipsa, effi-

l 4 car

cax sed indiuisibilis.

Sacramenta, alia legis diuinæ antiquæ, alia nouæ: Antiquæ erant ceremoniæ legales, potius tamen pura signa, quàm verè sacramenta, quòd tantùm futuram gratiam indicarent, non autem exhiberēt. 1. Corint. 10. b. ad Hebræos 8. 9. 10. D. Ambros. in Psal. 73. Erat & circumcisio sacramentum legis antiquæ, quæ debebat originale peccatum præputij minutione, in virtute & fide tamen futuri, non præsentis Messia.

Nouæ legis, secundum catholicam ecclesiam sacramenta septem sunt, quibus Deus nos sibi consecrat, sanctificat, nos curat, & conseruat.

Primum, Baptismus Christi in remissionem peccatorum: de quo Iohan. 3. ad Ephesios. 5. 1. Ioha. 5. Actuum. 2. Cyprian. lib. 1. Epistola 12. alius à Beati Iohannis Baptismo, qui in penitentiam erat institutus. Actuum. 9. & in actis concilij Niceni. Hoc ianua aliorum sacramentorum. ca. fi. De cleri. non baptiza. ministran. in volumine Gregorij.

Secundum, Confirmatio, de qua Actuum 19. in concilio Florentino, apud Cypri. De ablutio. ped. & lib. 1. Epist. 12. in conc. Triden. decreto de confir. ca. 1. August. contra Donat. c. 20. Et contra literas Petulii. ca. 144.

Ter

Tertium, Eucharistia, Ioha. 6. concil. Florent. &c. vocat D. Dionysius Areopagita hoc sacramentum, consummationem aliorum sacramentorum, lib. de ecclesiast. hierarch. ca. 4.

Quartum, penitentia: Actuum 8. Iohannis. 2. cuius partes contritio, confessio, satisfactio.

Quintum, extrema vinctio, Iacob. 5. D. Christo. tracta. de Sacerdotio.

Sextum, matrimonium. Ad Ephes. 5. Matthæi. 19.

Septimum sacer ordo, & potestas, ad tractanda & exhibenda sacrosancta fidei mysteria. 1. Timo. 3. Constituitur autem hic ordo, inter ecclesiasticas personas: quarum inferiores ostiarij tēpli. 1. paral. 9. 15 & 26. c. ostiarius 23. dist. in decreto magno Gratiani. Deinc lectores, de quibus Actuum 15. Luc. 4. Cypri. lib. 3. Epist. 23. & lib. 2. Epi. 5. Tertio exorcistæ, de quibus & Actuum 19. Ioseph. lib. 8. antiqui. ca. 2. Quarto, Acolyta, de quib. Cypri. lib. 2. Epist. Epist. 8. ca. acolytis 23. dist. cap. cleos 21. dist. Quinto, subdiaconi, c. subdiaconus, 23. distin. Sexto Diaconi, Actuum 6. dicto, ca. clerous. Septimò presbyter 1. Tim. 3.

Considerantur in sacramentis, Deus, qui gratiam largitur: materia, cui verba accedunt

dunt: forma in verbis & aliis posita. Minister & dispensator mysteriorum: gratia ipsa concessa, siue res sacramentalis: & character, in his potissimum, qui characterem imprimunt indelebilem, vt Baptismus, confirmatio, ordo. Consideratur & modus exhibendi sacramenta, in quo quædam præcedunt, & quædam sequuntur obseruanda.

SYNTAXEON

ARTIS MIRABILIS.

LIBER SEPTIMVS.

In quo, agetur de Angelis & Magia.

De Angelorum diuisione.

CAP. I.

Secundū locū, post Deū inter substantias. Angeli habēt, in nostra arte: Spirit⁹ diuini, ad ministeriū Dei, à Deo creati, hominib⁹, ei⁹ volūtate, ad salutē operan

operandam etiam officiosi, nuncij, & legati Dei, vnde & אַנְגֵּלוֹת dicti: incorporei, immateriales, impassibiles corporaliter, non mente, quia gaudere, contristari, amare, & metuere dicuntur.

Angeli, omnes creatione & substantia boni sunt, electione autem facta aliqui mali, distincti ideo ab iis qui boni remanserunt. De bonis prius agamus, de malis deinceps.

Bonorum angelorum synonyma.

Angeli, Genes. 32. Exod. 14.
Angeli boni. eo.
Angeli Dei. eo.
Angeli domini, Genes. 16.
Angeli Sancti. Lucæ. 9.
Filij Dei, Iob. 1.
Electi, i. ad Timo. 5.
Reges, vel מַלְאָכִים melachim.
Dij, vel אֱלֹהִים elohim.
Vigiles, Daniel. 9.

Angelorum bonorum ordo, hierarchia dicitur. celestis, est namque triplex hierarchia, nempe supercelestis, Deitatis solius. Cælestis, angelorum: Terrestris, militantis ecclesiæ.

Hierar

*Hierarchia cœlestis ordines nonem,
secundum Thalmudistas.*

- In 1. sunt הקודש chaitoth hakodesc: in quo constituunt angelos, per quos Deus vitam largiatur.
- In 2. אופנים ophanim: in quo constituunt angelos, per quos Deus chaos distinxit.
- In 3. ארלים aralim, ybi sunt, per quos iuncto nomine Dei היהרה haichoua, Deus fluxibilem materiam largitur.
- In 4. השמאלים haschemalim: per quos Deus corpora fabricatur.
- In 5. שרפים Seraphim: per quos Deus elementa depromit.
- In 6. מלכים Melachim: per quos Deus metalla producit.
- In 7. אלהים Elohim, per quos Deus producit vegetabilia.
- In 8. בני אלהים bene elohim: per quos Deus producit animalia.
- In 9. כרובים Cherubim, per quos Deus producit homines.

*Secundum Christianos, ex D. Dionysio
Areopagita, Hierarchia cœlestis,
tres classes, & nonem ordines habe-
bit huiusmodi.*

prima

Prima classis.

- In 1. ordine & supremo, viciniore Deo angeli, dicuntur שרפים Seraphim, idest incendentes, & ardentes in illustratione diuinæ contemplationis. Elai. ca. 6.
- In 2. כרובים Cherubim: idest multitudo sciennæ. Esaię. 6. Ezechi. 1. 9. & 28. Psal. 79.
- In 3. Throni, apud quos, relucet iudicij diuini & voluntatis Dei rectitudo, meminit D. Paulus ad Colo. 1.

Secunda classis.

- In 4. Dominationes: ex iis legitima formula dominandi, & imperiorum. Dio. Arcopag. lib. de cœst. hier. c. 8.
- In 5. Principatus: ex quibus ducendi, & regendi notio.
- In 6. Potestates: ex quibus modi coactionis iusti & legitimi.

Tertia classis.

- In 7. Virtutes.
- In 8. Archangeli.
- In 9. Angeli.

Ordines primæ & secundæ classis, in cōtemplatione & dispositione eorum quæ exequi alios oportet, consistere videtur.

Tertia

Tertia autem classis in actione & executione.

De officijs bonorum angelorum.

C A P. II.

Officium bonorum angelorum, ministerium exhibet vel Deo immediate, vel hominibus, vel aliis rebus: in Dei ministerio contemplatio, & voluntatis eius executione. Circa homines, ministerium angelorum societates, provincias, & respublicas & imperia eorum sollicitè curare: vel singulis adesse: in illis custodiendis, conciliandis, defendendis, iuuantis, erudiendis, deducendis, sanandis.

Exhibent autem suam opem, vel invisibiliter, ut plerumque, vel visibiliter, ea forma, quæ congruit mysterio, vel quæ concipi possit ab eo cui apparent, ut aliquando apparuerunt in forma rotæ, animalium, hominis alati, iuuenis, pastoris, & aliis figuris, ut dicemus in commentariis.

Circa res alias angeli solliciti, cum eas ex Dei lege disponunt, conseruant, tuentur aduersus demonum & aliorum vim, cum tempestates sugant, & illa promouent.

Dei

De demonibus siue angelis malis & nominibus eorum quibusdam.

C A P. III.

Angeli mali, daemones sunt: quos tamè ethnici & bonos & malos genios rati sunt esse.

Synonyma, quibus generaliter omnes impij Spiritus appellantur.

Angeli mali, Psal. 77. Volucres cæli, Mar. 13. Mar. 4.
 Diabolus, Matthæi 25. Leo deuorans, rugiens. 1. Pet. c. fi.
 Dæmones, sarpè. Leuiathan, Iob. 40.
 Serpens, Genes. 3. A- ἀπολλέωρ, Apoc. 15. poca. 12.
 Draco. Apoc. 12. Exterminator, eo.
 Beemoth, Iob. 40. Vectis, Esaia. 25.
 Principatus, ad Eph. c. fi. Serpès tortuosus, Iob. 25.
 Potestates tenebrarum. Tentator, Matthæi. 4.
 Satan, calumniator, Inimicus homo, Mat. Luc. 10. Matthæi. thæi. 13.
 16. Apo. 20.

De

De distinctione Dæmonum, & de quibusdā naturis eorum. CAP. IIII.

Distinguntur dæmones, vel ratione nominis suppositi, vel ratione locorum in quibus degunt vel operantur. Nomina varia sunt, partim apud magos vanissima & conficta, partim ex aliqua alia causa illis imposita, vt Beelzebub, Bial, Dagon, &c. A locis, dicti cœlestes, vel aerei, aquatiles, terrestres, subterranei, ignei, vagi. Cœlestes vocat aereas Potestates D. Ioannes, Apoc. cap. 13. & D. Paul. potestates aeris huius, ad Ephes. 2. Dominus autem I E S V S C H R I S T V S, volucres cœli, quæ bonum seminem, in vilitatem hominum sparsum, deuorent: Matthæi 13. Marc. 4. Luc. 8. istos, dicunt negotiari in aere, & ex congregatione rerum alibi existentium, confingere in eo phantasmata varia, spectra, idola, acies, pugnas: concitare *νεφέρας, τυφώνας, κρησίνους*, tonitrua, fulmina, pluiuas quasdam, grandines, & ventos: corrumpere aeris puritatem, & morbos immittere. Subdiuidere autem, cœlestes licet Dæmonas, in aethereos, & aereos proprie. Aetherei erunt illi, qui & planetarij, qui vel circa planetas, vel ex planetis, quasdam operationes periciunt: tótque erunt eorum species

species, quot planeta, Saturnini, Iouiales, Martiales, Solares, qui ferè in forma apparent leonis: Veneri, qualis Comus apud Philostratum, li. 1. de iconibus; & Lunares, Aerei reliqui sublunares sunt, regionibus distincti, vt alij orientales, alij occidentales, alij meridionales, alij septentrionales sint, alij diurni, alij lucifugi, quales telchines, laruæ.

Aquatiles Dæmones, qui rebus & hominibus in aquis & per aquas insidiantur, molunturque submersiones.

Terrestres, qui super terram insidiantur, certis regionibus aliquando gaudentes, vt qui rogabât Dominum ne extra regionem illos mitteret. Matth. 5. Sic aliqui montani, syluis gaudentes, vel ibi exorcismis morari coacti, qui quibusdam dicti sunt syluani, fauni, satyri, quamuis & alioquin animalia videantur: Hebræis, pilosi *שׂוּרְיָוּשׁ* scegerim, Esaiæ 13. & 34. Leuit. 17. sunt & terrestrium numero dicti onocelides, qui apparent forma crurium asini, apud Sozomenē, libr. 8. cap. 6. Item aliud Dæmonium sagarum & veneficarum, hirci forma: sunt & terrestres empusi, vno pede incedentes, & *δεινότητι* terrorem incutientes: penates, lares, lemures: genij mali, qualis is quem Brutus ante mortem conspexit, & Sylla, & Dæmonium.

nium illud Socratis: tales Teranti, diffidia mouentes: Ternistratores, qui insidiantur verbo, cogitatione, opere, hominibus, animalibus, rebus. Item Spiritus fornicationis, apud Oseam cap. 6. Leuit. 20. Deuter. 18. & aliorum vitiorum suafores: De quibus Origen. homil. 15. in Iosue, & D. Hierony. in ca. 6. ad Ephes. tales ei incubi, succubi, quos vocabant Dufios Galli. de quibus & D. Aug. li. 15. de ciuit. ca. 23.

Subterranei Dæmones, perniciosissimi, qui sæpè apparent puteos & metalla effodientibus: Nominat duos Georgius Agricola, li. de subterraneis animalibus, alterum Annebergium, alterum Suebergium. ij. ruinas adstruunt, terram concutiunt.

Igni, qui in igne, vel circa degūt, vel per ignem operantur. Vagi dæmones, miseri magis dicuntur ab Empedocle, errantes, quos impellat æther in pontum atrum, & inde pontus in continentem proiciat, tellus rursum agar in solem rapidum, qui postea implicet illos telluris vertigini, vt ait Plutarch. li. non esse fœnerandum.

Dæmonum quorundam qui sibi Dei cultum usurpauerant, nomenclatura.

CAP. V.

Adonit

ADonis, Thumus Hebræis. id. consumptus, siue incendium: idolum Syrorum. Ezechiel. cap. 8.

Adramelech, id est, palliū regis, vel magnitudo, vel potentia regis: idolum Sepharaitarum. 4. Reg. 17.

Anamelech, id est, afflictio vel responsio regis: etiam Sepharaitarum idolum. 4. Reg. cap. 17.

Asima, id est delictum: idolum virorum Emath.

Atharte, à caule vel grege dicta Dea: idolum Sydoniorum. 3. Reg. 11. 4. Reg. 23.

Astaroth, idolum Palestinorum. Ioseph. lib. 6. antiq. cap. 14. 1. Reg. 4. 7. & 4. Reg. 23.

Baal, id est dominus, vel subiiciens, aut possidens: idolum Sydoniorum, Samariæ & Moabitarum. Num. 22. Iudic. 6. ad Rom. 11. De hoc 3. Reg. 16. 18. 19. 22. & 4. Reg. 3. 10. 17. Hieremix cap. 2. 12. 23. 32. Osee cap. 2. 10. 13. Martem, Græcis fuisse arbitratur Lactantius lib. 2. de orig. error. cap. 15.

De Baalim Iudic. cap. 2. 3. 8. & 1. Reg. 7. 12. & 3. Reg. 8. & 2. Paralip. cap. 24. 28. 34.

Baalberith, fœdus Baal, phanum Baal. Iudic. cap. 9.

Beelzebub, id est Dominus, musca, idolum Accaronitarum. 4. Reg. 1. Matth. ca. 10. 12.

m 2 Maxci

Marci 3. Lucæ 11. Princeps demoniorum,
 vt Piuo apud Græcos.
 Bel, idest vetustas, idolum Babiloniorum,
 Hiere. 50. 31. Daniel. 14. Esa. 46. Belphe-
 gor, idest dominus hians, vel aperiens, do-
 minus nudicatis: Idolum Moabitaram
 Osee ca. 9. 1. Numerorum 25. Deut. 4.
 Chamos, quali palpans vel recedens, vel au-
 ferens: Moabitaram idolum. Nume. 21. 3.
 Reg. 13. 1. P. rali. 20. Hierem. 48.
 Dagon, idest irumencum, vel doior, vel pi-
 cis eorum: Idolum Philistinorum. Iudic.
 16. 1. Reg. 5. 1. Machab. 10.
 Deumus, c. codæmon adoratus in Tamera
 ni insula. Ludouicus Romanus Patricius
 lib. 3. Navigation cap. 2.
 Melchior, rex vel confessor eorum, idolum
 filiorum Ammon. 4. Reg. 23. 1. Paralip. 20.
 Hiere. 49.
 Militia cæli, siue stellarum numen, Deuter.
 17. & 4. Re. 17. 21. Paralip. 33. Hierem. 59.
 Sophon. 1.
 Nergal, idest explorans, vel lucerna: Idolum
 Cuthæorum.
 Nibhas, prophetans, vel visionem loquens,
 Idolum Euæoram.
 Regina cæli, Hierem. 44. quo loco, legitur
 Hebraei, opus cæli, vnde alij horoscopia,
 alij lunam intelligunt.

Phegor

Phegor, hiatus nuditas: Nume. 25. Deut. 3. 4.
 Iosue. 22.
 Remom 4. Reg. 5. idest, altitudo.
 Remphas, exaltatio nihili. Actuum. 7.
 Serapis, idolum Ægyptiorum, apis & osiris
 dictum, quod Porphyrius putat princi-
 pem & imperatorem malorum damo-
 num, & telleram. Theodoretus li. 3. Græ-
 car. affectio.
 Succor Benoth, idest tabernacula filiarum,
 idolum Babiloniorum.
 Tarthar, concatenatus, idolum Heneorum.
 4. Reg. 17.
 Vualdar, idolum etiam Babyloniorum: Ab-
 dias lib. 8. histor. Apostolica. Obseruatur
 & aliqui, illa nomina Iupiter, Mercurius,
 & aliorum idolorum, fuisse non homi-
 num, sed demonum, vt Origenes contra
 Cellsum. Euseb. lib. 4. Præpar. Euang.

*Alia distinctio demonum, & ex ope-
 ribus eorum. CAP. VI.*

Distinguntur etiam demones, à mu-
 neribus quæ exequantur. Quam-
 obrem, aliqui vltiores sunt scelerum, Ec-
 clesi. 39. & ita usurpatur illud, tradi satanæ
 & angelis eius: talis potest esse qui dicitur
 Asmodeus, destructor, vel ignem mensu-
 m 3 rans

rans. Tob. 3. aliter dictus Samuël. Talis & Abbadon. 1. perdens. Alij præstigiatores & magici, alij seminatores malorum. Apocal. 7. Alij criminatores, exploratores Apocalypf. 9. Alij tentatores, quales *magi* *pharisei* affectores diaboli, ad vitæ tædium & desperationem impellentes, alij infidiatores, &c.

Inſinuant ſe, & hominibus apparent dæmones, iſtis de cauſis potiffimum:

- 1 Si inueniant eos vacuos bonis actionibus.
- 2 Si læpè inuocentur, ſi ſe ipſis quis deuoneat.
- 3 Si curioſa quis ſectetur.
- 4 Vel ardeat habendi deſiderio.
- 5 Si impurus ſit, non ſecus ac beati mundi, Deum videbunt.
- 6 Si nimio odio proximi, vltionem pernicioſiſſimè experat.
- 7 Si nimia triſtitia deiiciatur.

De Magia uerita & poteſtate demonū.

C A P. VII.

Subiectum improbare magiæ & præſtigiatorum, in dæmonibus eſt, & in ſuperſtitione vana.

Exercent

Exercent itaque poteſtatem ſuam dæmones, in ea quæ animi, quæ corporis, quæ externa ſunt. In animum agunt, eundem de mente ac ſanitate deturbantes, inſaruantes, phantaſmata porrigentes: ſicuti, dum Saul furebat, quando poſſidebatur ab ſpiritu malo, 1. Reg. 16. Et lunatici apud D. Matth. 17. agunt & perſuadendo intrinſecus mouentes voluntatem, incitant & eandem extrinſecus, cum mouent corpus obiectis, philtis, veneficiis: cogunt autem nunquam, perturbant & animum, dum Dei permiſſu inuadunt animam, vt appareat inenergumens, item dum imbuunt malis artibus & magicis aliquem.

Super corpora poteſtatem exerunt, vel transferendo corpora, ſicuti Matthæi 4. & vt ferunt fide digni authores, Simonem magum per aëra volaſſe, Egeſippus lib. 3. de excidio Hieroſoly. D. Ambroſ. ſermo. 66. & in cap. 8 ad Romanos D. Auguſt. ſermo. 3. De Petro & Paulo. Quod & bonos angelos aliquando feciſſe legimus: Sic enim puto raprum Eliam, Abbauc delatū in lacum Danielis, Dan. 14. Et D. Philipum tranſlatum in Azotum, Actuum 8. Operantur & magicè mutando corpora, ſi vera ſunt quæ referunt mutatos fuiſſe ſocios Vlyſſis à Circe, in beſtias, vt Plutar. in

Grillo. Virgil. in Pharmaceutria, Homerus & alij scribunt. Item focios Diomedis, in aues, apud Virgil. in 10. Ænei. & Ouid. 4. Metamor. Archades traiecto stagno, in lupos apud Plinium lib. 8. cap. 22. Homines in iumenta, apud D. August. lib. 18. de ciuit. & Pallad. in vita Macharij Alexandri. cap. 19. & 20. Sicuri. & sacra pagina in exordio tradit virgas in colubros mutatas, aliâq; magicis incantationibus à magis Pharaonis. Rursum & potestatem in corpora exerunt occidendo, Dei permisso, vt Iob. c. 1. Morbos inferendo, fascino, incantatione, mutatione & corruptione elemētatorum: constringūt & concumbendi cum mulieribus potestatem, can. Si per fortiaras, ca. requisisti, 33. q. 1. tit. de frig. & malefic. Quod operantur (secundum Palladium Hierosōlymitanum episcop. in 4. Senten. distinct. 34. quæst. 2. arti. 5.) modis quinque:

- 1 Per interpositionem corporis.
 - 2 Per refrigerationē virtutis generatiuæ.
 - 3 Per detentionem membrorum genitalium.
 - 4 Per occlusionem spirituum, quorum vis sit congressus:
 - 5 Per speciem menti obiectum, quod videatur mulier turpissima.
- Dicunt in res externas dæmonum potesta-

tes

tes apparuisse, in traductione facta aliò messium satarum, vt ait Virgilius in Pharmaceutria: dūmq; ait, 4. Ænei. deduci montibus arnos, sicuti & Plinius lib. 17. cap. 23. tradit alia similiter iisdem incantationibus, traduci: operantur & mirificē in externa, subtiliter mouendo, rollendo, impellendo, & aliunde in vnum locum, cogendo.

De definitione & distinctione magiæ.

CAP. VIII.

Magiæ nomen, Persico idiomate, tantum exprimit sapientiam & apicem perfectioris philosophiæ: Nam idem sunt magi apud Persas, ac apud Græcos, philosophi: apud Indos Brachmanes & Gymnosophi: apud Gallos Druidæ, Bardi, & Semnothei: apud Siculos Galeoræ: apud Ægyptios, sacerdotes: apud Italos Herulci, haruspices: apud Latinos sapientes: apud Caballistas propheta: apud Babylonios & Assyrios, Chaldæi. Caterum, cum ferè cuncta saluberrimis orta initis, perueniant ad nimum, degenerarunt & discipuli aliqui à magorum & sapientum puris purisque institutis, atque aliquando præter modum curiosi, vel affectata quadam sciendi superstitione, metas veræ sapientiæ

si 5

trans

transgredientes prolapsi sunt in vanas illas
magiæ improbatæ obseruationes, & tam
celebri magiæ nomine conspurcatõ, in o-
dium: appellatio antea honoris & præstan-
tiæ, conuersa & in dedecus est: vt & docet
Plinius lib. 30. ca. 1. & alibi. Constat igitur,
ob abusum magiam exosam: at quatenus
suis regulis continetur, cognitione esse rerũ
eximiarum, diuinarum & humanarum, siue
naturalium, aliamq; probam nempe natu-
ralem, & diuinam: autam improbam, nem-
pe dæmonicam, natam ex abusu diuinæ sa-
pientiæ, & superstitiõsam, natam ex eiusdem
abusu & rerum naturalium. Naturalis ma-
gia est, quæ ex naturis rerum, non omnibus
sed doctioribus & peritioribus cognitis,
pendentibus vel ex tota compositi substan-
tia, vel certa aliorum mixtione effectus o-
peratur mirabiles: estq; philosophiæ phy-
siciæ consummatio, atque apud vulgus in-
star miraculi. Quare hæc accipit effectus à
natura, & virtute cælorum, stellarum, ele-
mentorum, animalium, metallorum, plan-
tarum, lapidum: quorum scientia, ex astro-
logia, metaphysica, physica, medicina, ex-
perientia & obseruatione.

Siue sit diuinatrix, quæ futura & effectus
ex causis naturalibus pendentes prædicat:
siue operatrix, quæ mirabilia ignorantibus
causas

causas & vires rerum, exhibeat. Diuina sa-
pientiæ: vel magia, quæ in virtute, in nomi-
ne & potestate Dei, non rebus naturalibus
consistit: veluti, quando propheta ventura
prædicunt, quæ eo modo miracula Chri-
stiani perficiunt, vel fide, vel oratione: vnde
vera cabala, quæ est superstitione Rabi-
norum, conspurcata, fuit, composita ex no-
minibus omnipotentis Dei, vel expressis in
sacra pagina, vel extracis arte aliqua, vel
receptis per manus à viris sanctis.

Improba, dæmonica, vana & supersti-
tiosa, est quæ Theurgia & *γοργειν* dicitur,
illaq; aut simplex inuocatione & operatio-
ne constans dæmonum: Aut composita, sci-
licet addito quodam fuco naturalis cuius-
dam virtutis, vel veræ religionis interposi-
to colore, vt incauti eius prætextu deci-
pantur, & plerumque illa composita, est
specie recti decipiens.

Composita itaque magia vanissima, vti-
tur inuocationibus dæmonum, vel tacitis
cum iisdem pactionibus, quæ maximè ho-
mini Christiano, abominatio: & vt fraudes
celet, addit ex quatuor elementis aliquid,
vel terræ, vnde geomantia: vel aquæ, vnde
hydromantia: vel aëris, vnde aëromantia:
vel ignis, vnde pyromantia. Abutitur homi-
nibus olim eos sacrificare iubens, vt exta
in spi

inspicerentur. Abutitur & hominibus, vt instrumentis suæ impietatis, per eos promēte dæmone oracula per os, per pect⁹, per vmbilicum, per genitalia, vt scribit Plutar. De celsatio. oracu. Iamblychus, De myste-riis Ægyptiorū. Origines lib. 7. contra Celsum. Eustatius, in 2. Iliad. D. Chrisost. homil. 9. in epist. ad Corinth. Cæl. Rhodig. lib. 4. ca. 10. *Scruratur & magia, in manu lineas, vnde nara χεῖρ μαγική, vultus, & facie se-ctiones, & proportiones, (quæ tamen, si non excedant temperamenta corporea, nō omnino improbantur) hanc dicunt phy-sionomiam.*

Abutitur etiam animalibus, dum ex auitū garritu, persuadere futurorum nititur cog-nitionem, hanc dixere augurium, vt ait Cicero. 2. de diuina. vel dum diuinat per earumdem inspectionem, vnde haruspiciū, auspiciū seu *οὐρασκόπια*, Tiresiæ inuentū, secundum Plinium lib. 7. capit. 56. vel dum volatiliū iuber pastum, cantum, volatum, obseruare, ac si in illis esset diuinitas, aut futurorum notio, cum tamen, nec se, nec si-bi futura, aues cognouerint. Quod & de aliis animalibus quæ obseruantur, dictū velim.

Plantas item suæ insanix accōmodat, vt ait Plinius lib. 24. cap. 17. lapides, & metal-

la,

la, vnde & *ἀεὶ ἐνομαστικῆς*, quæ sit peluibus a-qua plenis dæmone inuocato, quam magiam apud Persas seruari testatur Strabo in 15. Accedit *κατοπτρομαντία*, quæ per specu-la fiat, Et *ἔξισομαντία*, quæ per secures, & alia instrumenta ferrea, siue alligentur crebro, vnde *καὶ κρυπτομαντία*. siue clauis alligetur Psal-mis, siue quis alio modo metallis abutatur.

Horrenda & illa, quæ manes & mortuos putat se infestare & euocare: dicta *ἐνομασ-τική*, quæ habet cum dæmonibus colloquia ad quam, vsus supersticiosus & vanissimus trāsfertur characterum, suffumigationum, ecclesiasticarū orationum, & scelestissimus fit sacramentorum abusus. Et in summa, nihil sanctum est, quod magus non vsurpet & polluat. Atque idcirco in magia frequens abusus, non dicam vsus, dæmoniorum, veneficiorum, collyriorum, vnguentorum, potionum, philtro-um, alligationū, suspen-sionum, annulorum, imaginum, caracte-rum, laminum, chartarum, certorum nume-rorū, sonorum, sacrificiorum, purificatio-num, solitudinū, sortium, ligationū, fascina-tionum, cogitationum seu im-ginationū, animi excessus, incantationū, adiurationū, exorcismorum, consecrationum, deuotio-num, ieiuniorum, somniorū, orationum, ce-remoniarum, & coniunctionū celestium.

Et

Et hæc hæctenus, De Angelis bonis & malis dixisse sufficiat. Superest, vt de iis quæ in classe substantiæ traditur, dicamus, quæ alius tomus Syntaxeon proximè Deo fauente excudendus, docebit, in quo, breui compendio, de mundo, de homine, & de eius omnibus artibus, & inuentis docebimus, & de reliquis quæ in artis Speculo explicanda & percurrenda relinquuntur:

nunc enim non datur otium, quia
adlectiones ordinarias pro-
sequendas, Cadurcum

reuocor.

* * *

FINIS.